

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

**Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ
ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΓΩΓΟΥ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΣ ΚΑΤΣΑΡΟΥ

ΦΛΩΡΙΝΑ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2017

Φύλλο εξέτασης

1. Επόπτης: _____

Βαθμός: _____

Υπογραφή: _____ Ημερομηνία: _____

2. Δεύτερος Βαθμολογητής: _____

Βαθμός: _____

Υπογραφή: _____ Ημερομηνία: _____

Γενικός Βαθμός: _____

Η συγγραφέας Ελένη Κωνσταντίνα Κατσαρού βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Υπογραφή:

Ημερομηνία: 3/6/2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΓΩΓΟΥ	8
1.1 Η Κατερίνα Γώγου ως προσωπικότητα.....	8
1.2 Τα βασικά χαρακτηριστικά της ποίησής της.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΩΓΟΥ	21
2.1 Η σημασία της παιδικής ψυχής	21
2.2 Ο σπουδαίος ρόλος της παιδικότητας	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΛΟΓΟΙ ΕΜΦΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ	38
3.1 Τα παιδικά βιώματα, ορόσημο στην ποίηση	38
3.2 Αναρχία και νεολαία	53
3.3 Το όνειρο της επανάστασης και η σημασία του για τον νέο	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Η ΓΩΓΟΥ ΩΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ.....	72
4.1 Το τέλος της Κατερίνας.....	72
4.2 Η επιρροή της αναρχίας.....	75
4.3 Ποιητές που θυμίζουν την Κατερίνα Γώγου	76
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	80
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	82
Α. Έργα της Κατερίνας Γώγου.....	82
Β. Βιβλιογραφία	82
Γ. Δικτυογραφία	83
Δ. Τηλεοπτικές εκπομπές	84
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	85
Α. Φωτογραφίες	85
Β. Εργοβιοχρονολογία.....	92
Γ. Ανθολογία	94

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μελέτη μου για την έννοια του παιδιού στην ποίηση της Κατερίνας Γώγου είναι ιδιαίτερης σημασίας γιατί η ηθοποιός ήταν ένας ξεχωριστός άνθρωπος με ιδιαίτερη προσωπικότητα γεμάτη έντονα συναισθήματα, όπως θυμό, ελπίδα, δυσαρέσκεια, απογοήτευση και όλα αυτά σε έντονο βαθμό. Το θέμα της εργασίας προέκυψε από τη μελέτη των παιδικών βιωμάτων της ηθοποιού, τα οποία ήταν πολύ άσχημα καθώς η ίδια γεννήθηκε σε μια περίοδο πολέμου, βίωσε τη φτώχεια, το χωρισμό των γονιών της και την αυστηρότητα του πατέρα της. Βιώνοντας η Κατερίνα τη χαμένη της αθωότητα, προβάλλει μια έντονη ευαισθητοποίηση για τα παιδιά και τους νέους, θεωρώντας ότι το μέλλον ανήκει μόνο σε αυτά και ότι μόνο οι νέοι μπορούν να το αλλάξουν διεκδικώντας αυτά που τους ανήκουν και αυτά που τους αξίζουν.

Είναι σπουδαίο να γνωρίζει κάποιος πώς τα παιδικά βιώματα ενός ανθρώπου, όπως της ποιήτριας, μπορούν να καθορίσουν τη μετέπειτα εξέλιξη του ανθρώπου αλλά και τα συναισθήματα που κυριεύουν την ανθρώπινη ψυχή στο τι θεωρεί άδικο και τι δίκαιο. Έτσι και η Γώγου, αποτυπώνει στις σελίδες της ποιητικής της συλλογής τα έντονα συναισθήματά της, κλείνοντας στην ψυχή της την απέραντη οργή και το θυμό, ο οποίος και την οδηγεί σε ακρότητες, όπως το αλκοόλ και τα ναρκωτικά. Η ίδια αγωνίζεται για τα δικαιώματα των νέων, αντιτίθεται στις ταξικές διαφορές και οραματίζεται μια κοινωνία η οποία θα αποπνέει τον σεβασμό για την ανθρώπινη ζωή και την αξιοπρέπεια των νέων. Το μέλλον ανήκει στα παιδιά για αυτό θα πρέπει να μάχονται και να διεκδικούν τα όνειρά τους.

Επέλεξα αυτό το θέμα διότι η Κατερίνα Γώγου εκφράζει με έναν ιδιαίτερο τρόπο τη ριζική αλλαγή που επιθυμεί ώστε το μέλλον των νέων να διαγράφεται ευοίωνα. Η χειμαρρώδης έκφρασή της είναι χαρακτηριστική για τα ιδανικά που πρέπει να έχει μια κοινωνία, όπως ισότητα, ελευθερία και δικαιοσύνη. Ο επαναστατικός χαρακτήρας των ποιημάτων της διαχέεται διαπρύσιος όχι μόνο σαν γραφή αλλά και σαν ιδεολογία στη συνείδηση της Κατερίνας και των αναρχικών των Εξαρχείων, ένας τόπος που πάντα θα θυμίζει αγώνες και αδρές ιδεολογίες στοιβαγμένες σε πανό και δυνατές φωνές.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις βαθιές ευχαριστίες μου στους επιβλέποντες καθηγητές μου κ. Καμαρούδη και κ. Κωτόπουλο που βρίσκονταν κοντά μου καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας μου, παρέχοντάς μου την απαραίτητη βοήθεια και καθοδήγηση, καθώς και στους γονείς μου για την αμέριστη συμπαράστασή τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία αυτή θα εξετάσουμε την ποίηση της Κατερίνας Γώγου εστιάζοντας ιδιαίτερα στην ξεχωριστή της προσωπικότητα με βάση την οποία εξέφραζε με έναν ιδιόζοντα τρόπο τις σκέψεις και τα συναισθήματά της, αποτυπώνοντάς τα στην ποίηση. Η ηθοποιός βιώνοντας δύσκολα παιδικά χρόνια, ήταν ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένη για τα παιδιά και τους νέους και επιθυμώντας να εκφράσει τη θλίψη της για την κοινωνία μέσα στην οποία ζουν και εξελίσσονται οι νέοι, με τα ποιήματά της προτρέπει τους νέους να ονειρεύονται γιατί θα έρθει μια εποχή πιο όμορφη και πιο δίκαιη. Η ίδια, ούσα επαναστατική και αντιδραστική, ερχόταν σε σύγκρουση με το κοινωνικό κατεστημένο και την εξουσία. Ήθελε να μνήσει τους νέους σε μια ιδεολογία η οποία πρέσβευε την ισότητα στον κόσμο, την αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων και την δικαιοσύνη. Τα λόγια της εκφράζουν θυμό και απογοήτευση, αλλά συνάμα ελπίδα για το μέλλον και αισιοδοξία προτρέποντας τους νέους να διεκδικούν αυτά που τους ανήκουν. Στόχος της εργασίας είναι να γνωρίσουμε την Κατερίνα Γώγου μέσα από τα ποιήματά της, το διδακτικό περιεχόμενο των λόγων της, τα έντονα συναισθήματα για το κοινωνικό γίνεσθαι που μοιραζόταν με τους φίλους της μέσα από τις γραμμές, καθώς επίσης την απογοήτευσή της που έβρισκε την έκφρασή της μέσα από τα χάπια και το αλκοόλ καταλήγοντας στην αυτοκτονία.

Λέξεις – κλειδιά: ποίηση, παιδί, επαναστατικότητα, αναρχία

ABSTRACT

In this study, we are going to meet Katerina Gogou's poetry, by focusing on her special personality, on the basis of which she expresses her thoughts and feelings in a particular way, impersonating them at poetry. The actress, experiencing difficult childhood, was very sensitized to children and young people, wishing express her deep sadness for the society in which young people live and evolve, with her poems pushing young people make dreams for the future, because maybe the future will be more fair and beautiful. The same woman, reactive and revolutionary, was in conflict with the social establishment and the State power. She wanted to introduce young people to an ideology that advocated equality in the world, solidarity between people and justice. Her words express anger and frustration, but also hope and optimism for the future because the future belongs to children. The aim of this study is to know better Katerina Gogou through her poems, the teaching content of her words, the strong feelings about the social facts that she was sharing with her friends through the lines, as well as her disappointment that found the expression through pills and alcohol ending up with suicide.

Key – words: poetry, child, revolution, anarchy

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Κατερίνα Γώγου γεννήθηκε στην Αθήνα την 1^η Ιουνίου του 1940 και από μικρή άρχισε να εργάζεται σε παιδικούς θιάσους και στον κινηματογράφο. Η ίδια δεν πέρασε όμορφα παιδικά χρόνια ελέω κατοχής και εμφυλίου πολέμου. Ανήκε στον αντιεξουσιαστικό χώρο των Εξαρχείων με ενεργό αντισυμβατική δράση και υποστήριζε τους αναρχικούς συμμετέχοντας ακόμη και σε επιτροπές οι οποίες μάχονταν για την αποφυλάκισή τους (Η μηχανή του χρόνου, 2016). Ήταν έξω από οποιουδήποτε τύπου εκδοτικά αλλά και καλλιτεχνικά κυκλώματα και ουδόλως ενδιαφέρθηκε για τις δημόσιες σχέσεις και για τον λόγο αυτό, σπάνια αναφέρονταν σε εκείνη τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Συνολικά εξέδωσε τις παρακάτω ποιητικές συλλογές: «*Τρία κλικ αριστερά*» (1978), «*Ιδιώνυμο*» (1980), «*Το ξύλινο παλτό*», «*Ο μήνας των παγωμένων σταφυλιών*» (1988), «*Απόντες*» (1986), «*Νόστος*» (1990) και μετά τον θάνατό της κυκλοφόρησε το «*Με λένε οδύσσεια*» (2002) (Η μηχανή του χρόνου, 2016). Στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης της απονεμήθηκε το βραβείο πρώτου γυναικείου ρόλου για την ταινία της «*Το βαρύ πεπόνι*» το 1977.

Εκτός από τη μεγάλη πορεία της στο θέατρο και στον κινηματογράφο, χάραξε σπουδαία πορεία και στη νεοελληνική ποίηση, κατορθώνοντας να περάσει σε συλλογικό επίπεδο τις αγωνίες της προσωπικής της διαδρομής στην τέχνη και τη ζωή, τα οποία η ίδια τα εκλάμβανε ως ένα, ως μια ενιαία ολότητα. Η βαθιά πολιτική της δράση αλλά και η αναρχική της διάθεση, η περιθωριακή της συνείδηση αλλά και οι κοινωνικές της ανησυχίες διαπερνούν όλη την ποιητική της παραγωγή η οποία ξεκίνησε το 1978 και ολοκληρώθηκε το 2002 με τη μεταθανάτια έκδοση του «*Με λένε Οδύσσεια*» (Η μηχανή του χρόνου, 2016) όπως αναφέρθηκε και παραπάνω.

Η Κατερίνα δεν είναι τόσο γνωστή ως ηθοποιός, όσο γνωστή είναι για την πολυσυζητημένη και περιβόητη πολιτική της δράση και τα ποιήματα που έγραψε. Ο κόσμος την ξεχώρισε για την ορμή της και το πείσμα της να αγωνίζεται ως αναρχική στα Εξάρχεια για τους νέους. Δεν έπαψε ποτέ να μάχεται για τα ανθρώπινα δικαιώματα και έναν κόσμο πιο αληθινό, πιο αλληλέγγυο. Ενώ επιδόθηκε σε πολλές δραστηριότητες, στη συνείδησή μας αποτυπώθηκε ως ένα ζωντανό πλάσμα, γεμάτο ανησυχίες και προβληματισμούς, καταδιωκόμενο από δαίμονες οι οποίοι την

κυνηγούσαν από παιδί μέχρι και την τελευταία της ανάσα, την οποία πήρε το αλκοόλ μπερδεμένο με χάπια..

Αφού ξεκινήσουμε την παρούσα μελέτη γνωρίζοντας την προσωπικότητα της Κατερίνας Γώγου και τα βασικά στοιχεία της ποίησής της, θα εξετάσουμε τον ρόλο της παιδικότητας στην ποίηση και τη σημασία που έδινε η ίδια στην παιδική ψυχή. Στο τρίτο κεφάλαιο θα γίνει μια αναφορά για την επαναστατικότητα των νέων για τα ιδεώδη μιας ελεύθερης κοινωνίας με βάση την αναρχική της ιδεολογία, καταλήγοντας στο τέλος της ζωής της εθισμένη στο αλκοόλ και τα ναρκωτικά που σημάδεψαν τη ζωή της με τον πιο άσχημο τρόπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΓΩΓΟΥ

1.1 Η Κατερίνα Γώγου ως προσωπικότητα

Στην ενότητα αυτή θα μελετήσουμε την Κατερίνα ως προσωπικότητα, τα ερεθίσματα από τα παιδικά της βιώματα, τις κοινωνικές της αλληλεπιδράσεις και τις αντιδράσεις της από το κοινωνικό γίγνεσθαι της εποχής της. Εύκολα μπορεί να διακρίνει κανείς την άρρηκτη σχέση ανάμεσα στον χαρακτήρα της Κατερίνας και σε όλα αυτά που ζει, πλάθοντας τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται τα πράγματα γύρω της.

Η Κατερίνα ήταν σαν όλους τους ανθρώπους: πονούσε, φοβόταν, αγαπούσε, εξοργιζόταν, δινόταν, πλήγωνε και πληγωνόταν. Όλα όμως σε βαθμό ακραίο και υπερθετικό. Η ευαισθησία και η σκληρότητα, η οργή και το έλεος, ο εγωισμός και η ανιδιοτέλεια ήταν κάποια από τα πολλά πρόσωπα της Κατερίνας, ενώ το βασικό χαρακτηριστικό της γνώρισμα ήταν το *απρόβλεπτο*. Ήταν μια μοναχική ψυχή με συνεχείς αναζητήσεις, αλλά και πολλές συγκρούσεις με το κατεστημένο και ένα μυαλό το οποίο ποτέ δεν έπαυε να σκέφτεται, να προβληματίζεται, ήταν ένα ανήσυχο πνεύμα (εκπομπή *Made in Greece*, 1993).

Η Κατερίνα ήταν μια καλλιτέχνηδα της πόλης με την αναγεννησιακή έννοια, μια σπουδαία αναρχική ποιήτρια που δικαιώθηκε εν τέλει τόσο πριν, όσο και μετά το τέλος της καθώς ήταν και παραμένει εμπορική σε μια εποχή που η ποίηση δεν πουλά. Η Γώγου προβληματίζει πολύ και καταφέρνει να παραμένει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι υπήρξε η χρονική εκείνη περίοδος που απαγορευόταν κάποιος να δώσει εξετάσεις στο Εθνικό με ποίημα της Γώγου. Ακόμη και σήμερα όμως επιβάλλεται, αφού τα ποιήματά της είναι μια αντιφασιστική κίνηση σε ένα κράτος όπου η δικαιοσύνη εφαρμόζεται με βάση τη μορφή εξουσίας. Ζητούν τα ποιήματά της που είναι σαν πεζογραφικοί μονόλογοι και έτσι η δική της ποίηση προσκρούει σε ένα κράτος όπου επικρατεί ο ρατσισμός και όλα τα φοβικά σύνδρομα, η πλήρης απαξίωση και η αποκτήνωση της πολιτικής ζωής και δράσης.

Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι παρά την ποιητική απουσία της Γώγου από τα σχολεία, υπάρχουν και κάποιοι καθηγητές οι οποίοι σύστησαν τη μελοποιημένη της ποίηση στους μαθητές και άλλοι οι οποίοι ενθάρρυναν τα παιδιά στην ολοκλήρωση των εργασιών με κεντρικό σημείο αναφοράς το ποιητικό έργο της Κατερίνας Γώγου, όπου αρκετοί μαθητές έδειξαν ενδιαφέρον και ασπάστηκαν τις ιδέες της. Η Κατερίνα αναγνώρισε τον εαυτό της έξω από τις τυποποιημένες και ασφυκτικές θηλυκές ταυτότητες που παρέχουν μαζικά τα καπιταλιστικά πρότυπα.

Το «γαμώτο» ήταν η αγαπημένη της έκφραση. Το έλεγε με αγάπη για όσα ήθελε να κάνει αλλά δεν έκανε. Τα τραύματα μιας πληγωμένης ψυχής που δεν έγινε αναίσθητη, ήταν συσσωρευμένα μέσα της. Η πίκρα και το «γαμώτο» έβρισκαν διέξοδο στα ποιήματά της. Τα όνειρα για έναν καλύτερο, πιο δίκαιο κόσμο γίνονται οργή και οι λέξεις σωστά ξυράφια, μνήμες, κραυγές, ύβρεις και δάκρυα.

Η Γώγου ασκούσε μέσα από το έργο της δριμεία πολιτική στον καπιταλισμό και σε κάθε εξουσία, ενώ η ποίησή της γίνεται εσωστρεφής μόνο στις τελευταίες συλλογές της που ακόμα και τότε το ποιητικό Εγώ είναι πέρα ως πέρα πολιτικοποιημένο. Η αυτοκαταστροφή έχει άμεση σχέση με την οικονομική εξαθλίωση αλλά και τη μοναξιά ως κοινωνικά φαινόμενα. Έτσι, εκείνη αντιλαμβάνεται όλες τις παραμέτρους της ζωής ως πολιτική και αρνείται να εγκαταλείψει την οργή της ή να συμβιβαστεί (Άσιμος, 1981, σελ. 24). Ήταν καταφατική στις απόψεις της και ανένδοτη και δε μπορούσε να υποφέρει τον πόνο και την αθλιότητα του καπιταλισμού (Γώγου, 2009, σελ. 32). Δεν είχε την ευχέρεια και τη δυνατότητα να περιοριστεί σε μια χιουμοριστική αντιπαράθεση με την κοινωνία. Δεν υπέφερε από πλήξη ή από μποντλερικό spleen, αλλά από την κρατική εξουσία και την αστυνομοκρατία, από τον σεξισμό και την αλλοτρίωση την οποία προκαλεί ο καταναλωτισμός, καθώς κι από την προδοσία των παλιών συντρόφων (εκπομπή Made in Greece, 1993). Η Κατερίνα συστήνει τον σύντροφό της Παύλο Τάσσιο με τον οποίο απέκτησαν και την κόρη τους Μυρτώ ως εξής: *«Ο αγαπημένος, ο φίλος, ο σύντροφος, ο άντρας μου, ο πατέρας της Μυρτώς. Κυρίες και κύριοι, πιτσιρικάδες, δημοσιογράφοι, σκηνοθέτες, φίλοι, εχθροί, πολιτικοί: Ο Παύλος Τάσσιος».*

«Η Γώγου είναι ο θυμός της. Οι λέξεις που σε φτύνουν. Είναι ο πόνος της που μιλάει για τον δικό σου. Είναι λογικό που μας φώτισε τόσο λίγο. Πόσο πόνο άραγε

μπορεί να κουβαλήσει ένα κορμί» έγραψε ο συγγραφέας και μεταφραστής Αύγουστος Κορτώ σε σελίδα κοινωνικής δικτύωσης για την Κατερίνα, λόγια που επαληθεύουν την πραγματικότητα. Η Κατερίνα αποτέλεσε μια μοναχική ψυχή μέσα στην κοινωνία αφού το συναίσθημα που πάντα τη χαρακτήριζε ήταν η εσωτερική μοναξιά. Ήταν βαθυστόχαστο άτομο, βαθιά σκεπτόμενο, που συνέχεια ερχόταν σε σύγκρουση με το κατεστημένο. Μέσα από τους οργισμένους στίχους της μιλάει για τη μιζέρια και καταδικάζει τον πόνο, αλλά και την αθλιότητα στην οποία μας έχουν οδηγήσει κάποιιοι και έτσι ακούγονται οι φωνές της διαμαρτυρίας που έχουν προέλθει από τον ασφυκτικό κλοιό αυτού του κόσμου που αντί να αφήνει τους πολίτες του να είναι δημιουργικοί, τους σκλαβώνει και τους κάνει έρμαιο της μοίρας και της ζωής (Βαρίκας, 1979, σελ. 44).

Η ποιήτρια μισούσε το φονικό σύστημα των αξιών της εποχής της που επέβαλλε κι επιβάλλει ζωές σκυθρωπές, ισχνές, αδύναμες. Συνάμα όμως μέσα από την ποίησή της αφήνει μηνύματα ελπίδας και δύναμης για αυτούς που πασχίζουν και για αυτούς που αγωνίζονται. Τα ποιήματά της στάζουν οργή, παράπονο, μια ακόρεστη δίψα για επανάσταση, δίψα για την πραγματική ζωή και πάθος για ελεύθερους ανθρώπους με ελεύθερο πνεύμα. Μέσα από την ποίησή της η Κατερίνα έκανε λόγο για την ίδια, για φίλους, για την εκμετάλλευση, για την καταπίεση και τα αδιέξοδα, για τα τόσο άσκοπα στερεότυπα, για τους χαμένους αγώνες αλλά και για αγώνες που πρέπει να ξεκινήσουν για να λάβει ο κόσμος την ανάλογη δικαίωση. Μέσα από τα ποιήματά της ύμνησε τη διαφορετικότητα της Αθήνας. Οι στίχοι της γδέρνουν και πυροδοτούν τις επαναστατικές ενέργειες των νέων και την εξέγερση. Τον πρωταγωνιστικό ρόλο στην ποίησή της τον έχει η ίδια η ζωή, της οποίας προβάλλεται τόσο έκδηλα η αρνητική της πλευρά (Βαρίκας, 1979, σελ. 47).

Όλοι πέρασαν από τις σελίδες της Γώγου: αντάρτες, αλήτες, πόρνες, τοξικομανείς, τρανσέξουαλ, άνεργοι και κυνηγημένοι μετανάστες. Εξάλλου η πένα που κρατούσε, αποτύπωνε τη ζοφερή πραγματικότητα. Έζησε την καταπίεση, την αλλοτρίωση, την έλλειψη ανθρωπιάς, τη δημαγωγία και το συναισθηματικό κενό. Όλα τα έζησε και έγραψε για τα πάντα. Η λύση στο πρόβλημα ήταν το όνειρο. Μια Κατερίνα ονειροπόλα όπου το όνειρο ήταν το αδιέξοδο. Εξάλλου μέσα στο όνειρο ήταν η ελπίδα. Πώς αλλιώς θα προέτρεπε τους νέους σε αγώνες;

Επαναστατική και οργισμένη, αυτοκαταστροφική, με έντονες υπαρξιακές και συναισθηματικές εξάρσεις, αιώνια έφηβη και αθυρόστομη, τα λόγια της έφερναν ανατριχίλα και το έργο της άγγιζε τα ανήσυχα πνεύματα. Οι ιδεολόγοι δε μπορούσαν να αντέξουν τα κακώς κείμενα της εποχής και τάσσονταν ενάντια σε αυτά. Η Κατερίνα αποτέλεσε τη φωνή των νέων της μεταπολιτευτικής γενιάς και συνομίλησε με αυτούς, ενώ οι επαναστάτες νέοι τη λατρεύουν για το θάρρος της και την αποφασιστικότητά της (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 51).

Η ποιήτρια ήταν χαμένη στους προσωπικούς της δαίμονες και πάλευε με τα δικά της φαντάσματα. Όμως είχε τα μάτια της ανοιχτά και το πνεύμα της ήταν ελεύθερο. Οι αισθήσεις της λειτουργούσαν στον ύψιστο βαθμό. Αντιλαμβανόταν γύρω της την πραγματικότητα, τα δρώμενα. Υπήρξε σκληρή και παράλληλα ευαίσθητη γιατί μόνο ένας ευαίσθητος άνθρωπος θα μπορούσε να έχει ελπίδες και όνειρα για έναν πιο δίκαιο κόσμο, για ένα πιο γόνιμο μέλλον. Η ίδια κατήγγειλε συνεχώς τα κακώς κείμενα της εποχής της ενώ ταυτόχρονα είχε τη διορατικότητα να δει και τη σαθρότητα του συστήματος που θα λάμβανε χώρα στο μέλλον. Οι κοινωνικοί δεσμοί όντως καταλύονται και η ανθρωπιά είχε αρχίσει από καιρό να εξασθενεί και να αποδυναμώνεται. Έβλεπε και μιλούσε. Μιλούσε και έβλεπε και ποθούσε να φέρει μια ριζική αλλαγή. Η ίδια πάλεψε για την αλλαγή αυτή με όσα μέσα είχε και όσο μπορούσε. Ενίοτε υπερέβαινε η ίδια τον εαυτό της και προσπαθούσε ακόμη περισσότερο από όσο μπορούσε. Ήταν ελεύθερη και δεν εξαρτιόταν από κανέναν. Μέσα όμως στην ψυχή της κάτι γινόταν και έτσι σιγόκαιγε η φλόγα της αισιοδοξίας και της ελπίδας (Βαρίκας, 1979, σελ. 41).

Τα ποιήματα της Κατερίνας αποτελούν ψυχογραφήματα της προσωπικότητάς της πέρα από την αποτύπωση της κοινωνικής πραγματικότητας. Η ζοφερή ζωή της Κατερίνας όπως και η ποίησή της στιγματίστηκε από συνεχείς αναζητήσεις καθώς και συγκρούσεις με το κατεστημένο αλλά και με τον ίδιο της τον εαυτό. Όμως η ιδεολογία της Κατερίνας δεν βρήκε μόνο εκφραστές, αλλά οι ιδέες της προσέκρουσαν στις διαφορετικές αντιλήψεις για αυτό και προσέκρουσε σε πολλούς που συνεχίζουν να την υποβιβάζουν μέχρι και σήμερα. Είναι εύλογο μια τόσο ζωντανή προσωπικότητα να έχει εχθρούς. Ποιητικά έχει αποτυπωθεί στη συνείδηση των αναγνωστών της, όμως κάτι ανάλογο δε συμβαίνει στον ποιητικό και λογοτεχνικό κόσμο.

Η Κατερίνα έγινε μια πολύ ηχηρή φωνή, μια ηχώ απελπισίας και ίσως για τον λόγο αυτόν η φωνή της βρήκε τέτοιο αντίκτυπο τόσο από τους νέους της δικής της γενιάς όσο και των επόμενων γενιών. Ο λόγος της ήταν έξω και πέρα από κοινωνικές νόρμες και «καθώς πρέπει» συμπεριφορές, έξω από τα όρια της εποχής που ζούσε. Ένα ζήτημα είναι η εκφραστικότητά της και η ιδιαιτερότητα της γλώσσας την οποία χρησιμοποιούσε, καθώς θεωρήθηκε χυδαία και απαξιώθηκε (Σπυράτου, 2007, σελ. 22). Στα μάτια πολλών ανθρώπων που γνώρισαν την ίδια και το έργο της, είναι αντικειμενική και ρεαλίστρια αναλαμβάνοντας ένα δύσκολο ρόλο, το ρόλο της πνευματικής μας αφύπνισης. Ο ρόλος της Γώγου είναι σχεδόν πορνογραφικός αλλά είναι η ωμή αλήθεια. Εξάλλου η Ελλάδα στη σημερινή της μορφή έχει εξοκείλει τελείως.

Ο σκηνοθέτης Αντώνης Μποσκοϊτης χαρακτηριστικά λέει: *«Οι ήρωες της Γώγου οι οποίοι είναι διασκορπισμένοι έξω, στον δρόμο, στην κοινωνία, μιλούν με τρόπο αλλιότικο ενώ παράλληλα χρησιμοποιούν όσα μέσα διαθέτουν καθιστώντας τη γλώσσα του έργου της ακατέρραστη»*. Εξάλλου η Κατερίνα δεν ενδιαφέρεται για την ομορφιά της γλώσσας της, καθώς η βωμολοχία και η εκτεταμένη χρήση της αργκό, η προφορικότητα, η χρήση αποσιωπητικών και θαυμαστικών, μα και ο πεζόμορφος λόγος συνυπάρχουν με τη μουσικότητα, την άρτια τεχνική επεξεργασία ορισμένων στίχων, τη χρήση της επανάληψης, της ειρωνείας, της αμφισημίας, όπως υπογραμμίστηκε σε μια σχετική ανάλυση του έργου της ποιήτριας (Βαρίκας, 1979, σελ. 39).

Η κόρη της, Μυρτώ, ήταν σπουδαία πηγή πληροφοριών για τη ζωή της μητέρας της και ανέφερε χαρακτηριστικά: *«Η Κατερίνα ήταν οργισμένη και το κράτος ήταν ανεπαρκές και αυτό δεν μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες της Κατερίνας. Δε της έδινε τη σύνταξη που δικαιούταν μετά από τόσα χρόνια εργασίας και έτσι στράφηκε στο ταμείο απορίας. Στα επαγγελματικά της όπως και στη ζωή της ήταν σκληρή και πολύ αντιδραστική απέναντι στο σύστημα. Πέρασαμε δύσκολα και ζόρικα χρόνια, με δανεικά και πολλές δυσκολίες»*. Η Κατερίνα σπάνια γελούσε, ακόμη και η ίδια παραδέχεται ότι ούτε σε μια παιδική της φωτογραφία δε δείχνει να χαμογελάει. Όμως δε δραματοποιούσε την κατάσταση. Ήταν σοβαρή με ανεπτυγμένη την αίσθηση του χιούμορ. Βοηθούσε όποιον ζητούσε την βοήθειά της χωρίς δεύτερη σκέψη. Ήταν πάντα εκεί για όλους, ενώ για εκείνη ήταν ελάχιστοι κι αυτοί οι λίγοι δε μπορούσαν να τη βοηθήσουν γιατί ακόμη κι αυτοί που την πλησίασαν στο απόγειο της επιτυχίας

της, αργότερα απομακρύνθηκαν. Πολύ λίγοι έμειναν κοντά της, ειδικά όταν αρρώστησε και άρχισε να πέφτει. Ήταν παιδί στην ψυχή και απογοητευόταν πολύ όταν έβλεπε τα όνειρά της να μην πραγματοποιούνται. Κάποιοι από αυτούς τους λίγους που έμειναν δίπλα της ήταν ο Νικόλας Άσιμος που έφυγε το 1988, ο Παύλος Σιδηρόπουλος που χάθηκε δυο χρόνια μετά τον Νικόλα και ο Γιάννης Σκανδάλης ο οποίος απεβίωσε ένα χρόνο μετά την Κατερίνα.

Αρκετοί έζησαν την Κατερίνα και είχαν πάντα κάτι να θυμούνται από αυτήν την προσωπικότητα. Η Αφροδίτη Μάνου τόνισε: *«Ο τρόπος γραφής της δείχνει έναν άνθρωπο πάρα πολύ ευαίσθητο, που έχει βγάλει το δέρμα του και ζει σε φοβερές εντάσεις. Μόνη της ανέλαβε να ηλεκτροδοτήσει τα πιο σκοτεινά υπόγεια της ζωής. Πολλά βολτ ξοδεύτηκαν σε αυτή την προσπάθεια και για αυτό και η ίδια κάηκε νωρίς».* Συνάμα ο σκηνοθέτης Νίκος Κούνδουρος ανέφερε: *«Είχε μια βαθύτερη αισθαντικότητα με την οποία αντιμετώπιζε ακόμη και το ελάχιστο πράγμα. Μια λέξη μπορούσε να την πληγώσει. Μια κίνηση μπορούσε να την ταπεινώσει. Ήταν μια ταραγμένη ψυχή που ήταν διαρκώς σε διωγμό».*

Η Όλια Λαζαρίδου θυμάται χαρακτηριστικά: *«Ντρεπόταν. Όταν της άρρεσε κάτι, γινόταν επιθετική. Ήταν παιδάκι μέσα της. Τη θυμάμαι ως ένα πλάσμα εκρηκτικής αθωότητας, χαράς και δίψας για ζωή»,* ενώ ο Αλέκος Τζανετάκος ανέφερε ότι *«Είχε δύναμη στα μάτια της και ήταν ηλεκτρικό ρεύμα. Κοιτούσε από εδώ κι από εκεί. Έψαχνε. Μια ζωή έψαχνε. Ήταν δύσκολο να την παρακολουθήσει κανείς. Παιδευόταν. Δεν ήταν απλή κοπέλα. Εν μέρει τη διασκέδαζε η μοναξιά της. Ό,τι ήθελε πραγματικά, το άρπαζε».* Από την άλλη, ο Γιώργος Κορδέλας, θυμάται ότι *«Η Κατερίνα ήταν σαν όλους τους ανθρώπους. Πονούσε, φοβόταν, αγαπούσε, εξοργιζόταν, δινόταν, πλήγωνε και πληγωνόταν. Όλα όμως στον υπερθετικό βαθμό. Η ευαισθησία και η σκληρότητα, η οργή και το τέλος, ο εγωισμός και η ανιδιοτέλεια ήταν τα απρόβλεπτα και εναλλασσόμενα πρόσωπα της Κατερίνας»* (Βαρίκας, 1979, σελ. 53).

«Ήταν αυτοκαταστροφική. Ήταν σα να σκίζει τον εαυτό της. Δεν την ενδιέφεραν οι λέξεις αλλά οι πράξεις. Την εξόργιζε το ψέμα, η υποκρισία που έκρυβε η εξουσία. Δε νομίζω πως σήμερα, αντιμέτωπη με τις ακραίες καταστάσεις που ζούμε, θα έκανε κάτι διαφορετικό. Τι άλλο να έκανε;» είπε η Λουκία Μιχαλοπούλου στην οποία αρέσει πολύ η ποίηση της Γώγου. *«Έχει κάτι το πρωτόλειο, το ακατέργαστο».* Δεν αυτολογокρίνεται. Είναι σα να διαβάξεις ημερολόγιο. Οργή και αθωότητα

συνυπάρχουν την ίδια στιγμή. Ίσως αυτό ακριβώς το εφηβικό στοιχείο είναι που αρέσει ακόμη και σήμερα στους νέους.

Ιδιαίτερη προσωπικότητα η Κατερίνα, ήταν ένας άνθρωπος πολύ δοτικός. Όταν δεν είχε κάτι παραπάνω να δώσει, την εγκατέλειπαν κι αυτό ήταν αισθητό και την πονούσε πολύ. Την τραβούσε το διαφορετικό, γιατί και η ίδια ήταν διαφορετική, δεν ήθελε να είναι ένα με τη μάζα. Ήταν αυθόρμητη και άμεση και ένα άτομο που σε εξέπληττε διαρκώς, κανείς ποτέ δε βαριόταν μαζί της. Τις πραγματικές παραστάσεις δεν τις έδωσε στο θέατρο ούτε στον κινηματογράφο, αλλά στα Εξάρχεια, καθώς η ίδια ανήκε στον αντιεξουσιαστικό χώρο και στάθηκε έμπρακτα στο πλευρό της νεολαίας που τους πίεζε το κατεστημένο.

1.2 Τα βασικά χαρακτηριστικά της ποίησής της

Μέσα από τα ραγισμένα της ποιήματα, η Κατερίνα Γώγου παρουσίασε ένα ξεχωριστό ποιητικό πρόσωπο. Τα ποιήματα της Κατερίνας Γώγου με το ένα τους πρόσωπο τριγυρίζουν την πιο σκληρή όψη της πραγματικότητας και με το άλλο στρέφονται γύρω από κάποια ακαθόριστη (και για αυτό το λόγο αξιοπρόσεκτη και γλυκύτατη) μεταφυσική ανησυχία (Άσιμος, 1981, σελ. 35). Το ενδιαφέρον είναι ότι κανένα από τα δύο της πρόσωπα δεν επιδιώκει να απορροφήσει το άλλο, ούτε όμως ζητάει από το άλλο να γίνει αυτόνομο εξ ολοκλήρου. Πραγματικότητα και ψυχική αγωνία συναντώνται και εναλλάσσονται, συναλλάσσονται και χωρίζουν ξανά, αφήνοντας κάπου ανάμεσα στους στίχους μια αίσθηση απουσίας και ένα βαθύτατο ίχνος του ανεκπλήρωτου (Γώγου, 2010, σελ. 16).

Η Κατερίνα ως ποιήτρια είναι γνωστή για τον αντισυμβατικό και συνειρμικό τρόπο γραφής της, αλλά και για τις αναρχικές της ιδέες, αφού οι στίχοι της ήταν γεμάτοι οργή και επαναστατικότητα. Το σκοτάδι της, ο ασυμβίβαστος χαρακτήρας της και η κλονισμένη ψυχολογία της, την οδήγησαν στην αυτοκτονία στα 53 της μόλις χρόνια. Η Κατερίνα Γώγου με την ασυμβίβαστη παρουσία της πάντα λείπει από τις ανθολογίες των ποιητών της γενιάς της και έτσι ο λόγος της βρήκε απαξίωση στη λογοτεχνική έκφραση της ηθοποιού και εκφράστηκαν ακραίοι χαρακτηρισμοί όπως «χυδαίος».

Στην ποίησή της πρωτοστατούν η προδοσία, τα αδιέξοδα, αλλά και η φιλία, η ντομπροσύνη, η αποδοχή της ανθρώπινης αδυναμίας, η ανάγκη αντίστασης και έτσι είναι εμφανής η ικανότητα της Γώγου να δίνει στον πόνο και στην οργή πρόσωπο, να οπτικοποιεί το φόβο της εγκατάλειψης και του θανάτου και παράλληλα να προβάλλει σθεναρή αντίσταση και να μην παραδίνεται. Εξάλλου, στα μη εσωστρεφή ποιήματά της, ο ποιητικός χώρος είναι το αστικό τοπίο: η Αθήνα, η Πατησίων, τα Εξάρχεια, η Ομόνοια.

Από την άλλη πλευρά, αν εξαιρέσει κανείς κάποιες αναπολήσεις, σχεδόν πάντα το ιστορικό παρόν της ποιήτριας, τότε η ποίησή της αποκτά τον χαρακτήρα της καταγραφής. Ο Γιάννης Δεληγιάννης στο βιβλίο της Σπυράτου, στον πρόλογο, γράφει: «Ο Νικόλας Άσιμος, η Κατερίνα Γώγου και ο Παύλος Σιδηρόπουλος είναι από εκείνους που δε δύνανται να απεμπολήσουν τις αξίες τους και για τον λόγο αυτό παραδέρνουν». Η ποίηση της Κατερίνας Γώγου διακρίνεται από μια προφορικότητα στον λόγο και αυτό έλειπε ιδιαίτερα κατά τα χρόνια που έζησε και μεγάλωσε η Κατερίνα. Η ίδια δεν ακολουθεί τους λογοτεχνικούς κανόνες της εποχής της και δεν έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το «πολιτικά ορθό» στην ποίηση. Η ίδια με χαρακτηριστικό τρόπο δηλαδή γράφει: «Εκείνο το οποίο φοβάμαι περισσότερο είναι να μη γίνω ποιητής. Μη κλειστώ στο δωμάτιο για να αγναντεύω τη θάλασσα και απολησμονήσω. Μη μάθω μέτρο και τεχνική και κλειστώ μέσα σε αυτά για να με τραγουδήσουν» (Γώγου, 2002, σελ. 34).

Η Κατερίνα δεν υψώνει κανένα τείχος ανάμεσα στην τέχνη και τη ζωή. Συμμετέχει πολύ ενεργά με τη δράση της στην κοινωνία και κάνει «τέχνη πολιτική». Για εκείνη, η τέχνη και η ζωή γίνονται ένα. Το να γράφει και να βγάζει ένα βιβλίο η Κατερίνα Γώγου ήταν για την ίδια μια κίνηση αναγκαιότητας για να μην τρελαθεί και να μην αυτοκτονήσει, αλλά παράλληλα σήμαινε για εκείνη το «φως», ότι βγαίνει η ψυχή της στο φως. Η ατίθαση και σπαρακτική ποιητική φωνή της Γώγου έγινε η φωνή της δικής της μεταπολεμικής γενιάς, αλλά και της μεταπολιτευτικής γενιάς όπως και των ακόμη νεότερων και στάθηκε δίπλα στους νέους παρακινώντας τους να επαναστατήσουν για όσα δικαιούνται, αφού κατά τη γνώμη της ο ίδιος ο κόσμος ήταν «χάος» και «σαπίλα» (Γώγου, 2010, σελ. 29 – 30).

Η ίδια έλεγε: «Είμαι ένα κομμάτι του ουρανού. Τετράγωνο, ολομόναχο, φωτισμένο». Ήταν σα να είχε σκεφτεί, σα να τα είχε στήσει όλα και επίσης ανέφερε

ότι «είμαστε φτιαγμένοι από εκρήξεις αυτοκτονημένων αστεριών». Εξάλλου ο μόνος τρόπος να ζήσεις και να πεθάνεις είναι να ζήσεις και να πεθάνεις για ένα ιδανικό και η Κατερίνα αυτό ακριβώς έκανε.

Η Κατερίνα Γώγου συνήθιζε να λέει πως έγραφε από αγανάκτηση για το κακό και από αγάπη για τον άνθρωπο και τη ζωή. Σε κάποιο στίχο της γράφει ότι «προκάλεσα με πάθος τη ζωή» και υποστήριξε ότι έπαιζε με τη ζωή και πως όταν κάποιος παίζει με τη ζωή, παίζει και με τον θάνατο και θεωρεί ότι το βιβλίο της είναι πιο καθαρό από τον λόγο της. Εξάλλου, όπως έλεγε και η ίδια «*λόγος τραυλίζων, ψυχή πάσχουσα*» (Γώγου, 2010, σελ. 41). Πέρα από τη ζωή, η Κατερίνα ήταν ένας άνθρωπος που την απασχολούσε πολύ ο θάνατος. Η ίδια έλεγε ότι είναι το μόνο που δεν ξέρει και ότι έχει μεγάλη περιέργεια να μάθει. Όταν η ίδια ένωσε απελπισία, έγραψε: «*Δέντρο ήμουν κι έσπασα. Μου έσπασαν όλα τα κλαδιά*» και υποστήριξε ότι αυτό είναι αλήθεια και την αλήθεια όταν την ονοματίζεις, παύει να είναι απελπιστική γιατί είναι σαν να ξορκίζεις το κακό (Γώγου, 2012, σελ. 39).

Το πολιτικό και τόσο έντονα ριζοσπαστικό στοιχείο το οποίο διακρίνει το έργο της, συμβάλλει στην αδυναμία της ένταξής της στη γενιά που έζησε. Η ίδια εξάλλου παραθέτει με τόση παραστατικότητα τις τραυματικές πολιτικές και όχι μόνο εμπειρίες της τρέχουσας κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας. Ο Γιώργος Σκούρτης χαρακτηριστικά αναφέρει: «*Μέσα από την ποίησή της επισφράγισε την αγανάκτηση και απελπισία την οποία αισθανόμαστε όλοι μας για αυτόν τον κοινωνικό και πολιτικό περίγυρο που μας ωθεί να είμαστε μέλη αυτής της χαοτικής κατάστασης*».

Ήθελε να εκδώσει τα ποιήματά της, όμως όλοι οι εκδότες της έκλειναν την πόρτα. Ήταν ποιήματα οργής και σε αρκετά από αυτά υπήρχαν πολλές βωμολοχίες. Τα ποιήματα είχαν πολιτικό περιεχόμενο το οποίο ήταν και το σημείο αναφοράς στην ποίησή της. Οι εκδότες δεν ήθελαν να ακουμπήσουν τέτοια ζητήματα, γιατί όλοι φοβούνταν. Στα ποιήματά της μιλούσε για εκείνη, όμως παράλληλα ασκούσε και έντονη κριτική για τα κόμματα και φώναζε με όλη τη δύναμη της ψυχής της για μια αλλαγή και για μια δημιουργία νέων δρόμων. Και όντως, η γραφή και η θεματολογία της ήταν πολύ εξεζητημένη. Τα γραπτά της σπάραζαν, μιλώντας για ένα σαθρό κοινωνικό και πολιτικό σύστημα καθώς και για την «σαπίλα» της ζωής. Τα θέματα τα οποία διαπραγματευόταν ήταν βαθυστόχαστα, ιδιαίτερα, βαθιά, σημαντικά και διαφορετικά. Ήταν επαναστατικά, τουλάχιστον αυτό ποτέ δεν άλλαξε. Έκανε σκληρή

ποίηση και πολύ περισσότερο από τα γραπτά της, τα ποιήματά της διακρίνονται για τον αντισυμβατικό και συνειρμικό τους χαρακτήρα αλλά και για την αναρχική ιδεολογία που αυτά προέβαλλαν.

Συνεπώς, επειδή ήταν αρκετοί οι εκδοτικοί οίκοι οι οποίοι της έκλεισαν την πόρτα, της στέρησαν παράλληλα και την ευκαιρία να δει τα ποιήματά της και στο φως της δημοσιότητας και να έχουν την ανταπόκριση που τους άρμοζε. Μόνο ο Θανάσης Καστανιώτης δέχθηκε να εκδώσει τα ποιήματά της. Για τις πωλήσεις των έργων της Κατερίνας Γώγου, τόνισε ο ίδιος πως η ποιήτρια έκανε μεγάλη επιτυχία για την εποχή της, αφού η πρώτη συλλογή των ποιημάτων της, πούλησε πάνω από σαράντα χιλιάδες αντίτυπα, κάτι το οποίο ήταν πολύ σπάνιο για την εποχή εκείνη, εφόσον κατάφερε να αγγίξει τις πωλήσεις του Ρίτσου και του Σεφέρη. Μάλιστα επιχειρήθηκε η ποίησή της να μεταφραστεί στα γαλλικά και να μπει δίπλα στην ανθολογία των Ελλήνων ποιητών αφού στη συνέχεια εκδόθηκε. Η κίνηση αυτή δεν άρεσε καθόλου στη Γώγου γιατί όταν παρέλαβε στα χέρια ένα αντίτυπο αυτής της έκδοσης, το πέταξε από το παράθυρο και αρνήθηκε να αντικρύσει τους στίχους της ανθολογούμενους μαζί με άλλους ποιητές. Για μια ακόμη φορά γίνεται πιο έκδηλο το ασυμβίβαστο και ιδιόρρυθμο του χαρακτήρα της (Φραγκουδάκης, 1999, σελ.61).

Ένα πολύ ενδιαφέρον χαρακτηριστικό στην ποίηση της Γώγου είναι το εξής: Η Κατερίνα ήθελε να έχουν τα ποιήματά της ροή προφορικού λόγου. Αν έβλεπε ότι δεν υπήρχε αυτή η προφορικότητα, αμέσως έκανε διάφορες τροποποιήσεις. Της άρεσε να τα διαβάζει πρώτα στους δικούς της ανθρώπους. Μάλιστα, από τους πρώτους ανθρώπους που αποδοκίμασαν την ποίησή της ήταν και ο αδερφός της. Όμως, λίγα χρόνια μετά τον θάνατό της, ο αδερφός της παραδέχθηκε ότι «στα ποιήματά της, η Κατερίνα έβγαζε την ψυχούλα της». Μέσα από τα ποιήματά της, η Κατερίνα έφερε στο προσκήνιο τον πραγματικό της εαυτό και τον αληθινό της χαρακτήρα. Τα ποιήματά της η Κατερίνα τα διάβαζε και στον σκηνοθέτη Γιώργο Κορδέλα ο οποίος γράφει στον πρόλογο του βιβλίου της Κατερίνας: *«Ήταν αυτόματη η γραφή της Κατερίνας. Λίγες φορές έκανε διορθώσεις, κυρίως όταν διάβαζε το γραπτό της και δεν ηχούσε καλά στα αυτιά της. Και το έγραφε ξανά και ξανά μέχρι να πετύχει αυτό που ήθελε. Τη θυμάμαι με μανία πάνω στη γραφομηχανή με το τσιγάρο της να καίει στο τασάκι. Κι όταν τελείωνε τα ποιήματά της, απλώναμε μαζί στο πάτωμα τις δαχτυλογραφημένες σελίδες και προσπαθούσαμε να βρούμε τη σειρά που θα είχαν στο βιβλίο. Κι όταν έπαιρνε τα πρώτα τυπωμένα αντίτυπα, το ένα ήταν για τη Μυρτώ και το*

άλλο για μένα». Είχε τους δικούς της κανόνες και σε κάποια πράγματα ήταν τελειομανής.

Η ίδια λοιπόν το 1986 έλεγε: *«Δε θέλω να γίνω μελό, δεν πουλάω τα παιδικά μου χρόνια, ούτε τα πρόσφατα. Ελπίζω. Αν δεν ελπίζω εγώ, ποια θα ελπίζει; Είμαι μάχιμη. Ουαί και αλίμονο αν αυτό δεν είναι και στη ζωή. Έγραφα γιατί ήταν μια αναγκαιότητα για μένα. Μια κίνηση για να μην αυτοκτονήσω. Τώρα μου έχει περάσει. Δε θέλω να αυτοκτονήσω, έχω φύγει από αυτό. Αισθάνομαι ανασφαλής γιατί βγαίνω και μιλάω χωρίς να έχω τίποτα, χωρίς να ανήκω πουθενά...»*. Η ποίησή της, έμπληε από ένα βαθύ αίσθημα ματαιότητας και οργής που δεν έπαψαν να τη συντροφεύουν σε όλη τη διάρκεια της ζωής της, φαινόταν από την επαναστατικότητα της. Όπως χαρακτηριστικά έλεγε η Κατερίνα: *«Αισθανόμουν μια μουγκαμάρα. Επικοινωνία από πουθενά, από τίποτα. Είχαν πονέσει οι μασέλες μου από το να μη μιλάω. Κι όταν άρχισα να γράφω, νόμισα ότι θα σπάσει το στύλο. Τόσο πάθος είχα για αυτά που ήθελα να πω. Δεν ξέρω πώς γράφουν οι άλλοι. Εγώ ζούσα κι έγραφα»* έλεγε σε μια συνέντευξη που είχε δώσει στην Ελευθεροτυπία (εκπομπή Made in Greece, 1993).

Η γλώσσα της υπήρξε σκληρή, καταγγελτική και αγωνιώδης, ενώ η Κατερίνα φανέρωνε πολύ συχνά το ότι όλη της η ιδεολογία στρεφόταν γύρω από τον χώρο της αναρχίας. Δεν δίσταζε επίσης να εκδηλώνει την αλληλεγγύη της σε πολιτικούς και ποινικούς κρατούμενους και μάλιστα συνελήφθη και πολλές φορές. Ο αδερφός της Κατερίνας είχε πει *«Όταν έφτιαχνε έναν πύργο της άρεσε να του ρίχνει μια σπρωξιά και να τον γκρεμίζει. Έχτιζε ένα όνομα στο θέατρο και της άρεσε να το γκρεμίζει. Έχτιζε μια σχέση και της άρεσε να τη γκρεμίζει. Ένωθε ότι θα θεωρηθεί βολεμένη και αυτό δε της άρεσε»* (Γώγου, 2010, σελ. 36).

Μετά τα 40 της χρόνια άρχισε να έχει σεβασμό και αποδοχή κυρίως από τους νέους και αριστερίζοντες. Όμως, τα τραύματα μιας ευαίσθητης ψυχής, μιας πληγωμένης ψυχής που δεν αναισθητοποιήθηκε, ήταν μαζεμένα και συσσωρευμένα. Η πίκρα και το άδικο έβρισκαν τη δική τους διέξοδο στα ποιήματά της. Τα όνειρά της για έναν άλλο, διαφορετικό κόσμο γίνονταν οργή, οι λέξεις ήταν μνήμες, κραυγές, ύβρεις και δάκρυα (Άσιμος, 1981, σελ. 37).

Υπάρχουν και οι περιπτώσεις εκείνες που όσο πιο έντονη είναι η τάση να ζει κανείς και να επιθυμεί, τόσο πιο ενεργή γίνεται και η δύναμη της αυτοκαταστροφής και όσο πιο πολύ επιθυμεί κανείς την επικοινωνία με τον άλλον, τόσο πιο ανυπόφορο

είναι το αίσθημα της μοναξιάς αλλά και της αποξένωσης. Όσο μεγαλύτερη γίνεται η προσδοκία να υπάρχει ενεργητικά, τόσο περισσότερο βασανιστική είναι η αποδοχή ότι ο θάνατος ανά πάσα στιγμή μπορεί να καθορίσει το τέλος (Γώγου, 2009, σελ. 41). Η Κατερίνα Γώγου υπηρέτησε μια επαναστατική ποίηση με σκοπό την αφύπνιση των ανθρώπων ώστε να μπορούν να μάχονται και να αγωνίζονται για να διεκδικήσουν την ελευθερία που τους ανήκει. Η ίδια ήταν ένα ανήσυχο πνεύμα το οποίο αντιδρούσε με επαναστατικό τρόπο στα κακώς κείμενα του κόσμου, ενώ μια ιδιάζουσα αγάπη για το έργο της συνεχίζουν να επιδεικνύουν μέχρι και σήμερα τα νέα παιδιά τα οποία συναντούν στους στίχους της στοιχεία τα οποία τους εκφράζουν και ταυτίζονται απόλυτα. Τα ποιήματα της Κατερίνας ενώ είναι γραμμένα χρόνια πριν, παραμένουν διαχρονικά και πιο επίκαιρα από ποτέ, ενώ οι στίχοι τους συνεχίζουν να είναι γραμμένοι σε τετράδια μαθητών αλλά και τοίχους της πόλης (Βαρίκας, 1979, σελ. 70).

Μέσα από τα ποιήματά της η Κατερίνα αλλά και μέσα από τη ζωή της προσπαθεί να εναντιωθεί σε κάθε πολιτικό και κοινωνικό καρκίνωμα της χώρας για τον λόγο ότι τα θεωρεί υπαίτια για την κατάντια της Ελλάδας. Τόσο η αγριότητα, όσο και η προσπάθεια αποκήρυξης της αθλιότητας και της κοινωνικής εξαθλίωσης με την οποία καθημερινά ερχόταν σε επαφή, η οργή και ο θυμός αλλά και η αθωότητα και ευαισθησία που διακατείχαν το είναι της, αποκαλύπτονται στα ποιήματά της τα οποία τα τελευταία χρόνια κεντρίζουν ξανά το ενδιαφέρον. Εξάλλου οι κοινωνικές ζυμώσεις της εποχής, η διαμόρφωση του κοινωνικού γίνεσθαι μέσα από τις πολιτικές κυρίως εξελίξεις, κάνουν τα λόγια της να μοιάζουν αν όχι προφητικά, τουλάχιστον επίκαιρα, σα να είναι κομμάτι αναπόσπαστο της τρέχουσας αδυσώπητης κοινωνικής πραγματικότητας. Με τους οργισμένους της στίχους, η Κατερίνα καταδίκασε τον πόνο και την αθλιότητα γύρω της, όμως την τελευταία στιγμή έδωσε τέλος στη ζωή της με τον συνδυασμό χαπιών και αλκοόλ μια Κυριακή, και ενώ είχε τονίσει ότι σιχαίνεται τις Κυριακές. Το ποιητικό της έργο συναντιέται με το σήμερα, με την κραυγή αγωνίας και τα σημερινά δεδομένα και η ίδια οραματίζεται το μέλλον με ένα δικό της ιδιαίτερο τρόπο (εκπομπή *Made in Greece*, 1993).

Η Κατερίνα ήταν μια ποιήτρια η οποία έγραφε για να μην εκραγεί, έκανε το παράπονό της στίχους και οι στίχοι αυτοί έβγαζαν παράπονο και απογοήτευση, αλλά πρωτίστως ήταν αληθινοί. Της άρεσε η αλήθεια. Όσο πικρή κι αν ήταν. Για να μπορεί να τη διορθώσει, να τη «σμιλέψει» για να χωρέσει στις δικές της προσδοκίες. Δεν

έγραφε ποίηση, ήταν η ίδια ποίηση, οι σκέψεις της έγιναν στίχοι μέσα από το αλκοόλ, το τσιγάρο, τη φτωχογειτονιά και την προδοσία. Τα ποιήματά της αναμφισβήτητα έχουν διαχρονική αξία γιατί εκφράζουν τη νεολαία με την οποία συνομίλησε γιατί την ένωνε μαζί της το όραμα για ένα μέλλον ανθρώπινο και όμορφο.

Τα ποιήματα που έγραφε, ήταν μια κραυγή των σκέψεών της. Άδικος ο κόπος να ψάξει κανείς για την αντίφαση. Κι αυτό γιατί η Κατερίνα Γώγου δε θεωρούσε την ποίηση ως μια μορφή εκτόνωσης. Οι στίχοι που έγραφε δεν προορίζονταν για να εκπληρώσουν μόνο την πνευματική τους αποστολή, αλλά ήταν το μέσο με το οποίο ο λόγος μπορούσε να εκτραπεί. Δηλαδή να ακουμπήσει στο περιθώριο, να γίνει ορατός και να μπορούν να τον αντιλαμβάνονται όλοι εκείνοι οι οποίοι θα τον αναγνώσουν. Οι στίχοι της δεν ήταν επεξηγηματικοί. Η Κατερίνα έγραφε για να αναζωπυρώσει μια αλληλουχία γεγονότων, ενεργειών και προβληματισμών στο μυαλό όλων εκείνων οι οποίοι ήταν αναστατωμένοι και δε μπορούσαν να συμβιβαστούν, δε μπορούσαν δηλαδή να δεχθούν την ήττα. Εκείνη επεδίωκε να συμβαδίζει ο λόγος της με το κοινωνικό ρεύμα το οποίο θα οδηγούσε σε μια άλλη εποχή. Μέσα της έτρεφε την ελπίδα ότι τόσο οι στίχοι της, όσο και οι σκέψεις της θα έβρισκαν τη δικαιοσύνη, την ισότητα και την ελευθερία και μόνο έτσι οι έννοιες αυτές θα έβρισκαν το πραγματικό τους νόημα (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 66).

Το κύριο χαρακτηριστικό στην ποίηση της Γώγου ήταν η απελπισία και η αγανάκτηση. Αυτά ήταν τα αισθήματα που κυριαρχούσαν στην ψυχή της. Η προφορικότητα στο λόγο και την ποίησή της, η θλίψη, η οργή και η αγανάκτηση αλλά και η αισιοδοξία που φαίνεται διάσπαρτη όταν κάνει λόγο για τους νέους και απευθύνεται στην Μαρία, είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα στην ποίησή της. Η Κατερίνα έχει ευαισθησία προς τα παιδιά γιατί είναι και η ίδια παιδί. Η ψυχή της είναι παιδική. Τα όνειρά της θυμίζουν όνειρα παιδιού. Ονειρεύεται ένα καλύτερο μέλλον, ένα πιο όμορφο αύριο. Όλοι οι δαίμονες της ποιήτριας ξεκινούσαν από τα παιδικά της βιώματα. Χρόνια δύσκολα που προσέφεραν μόνο δυστυχία και οικονομικές δυσκολίες. Αυτό ρίζωσε στην ψυχή της και όλα όσα έκανε ήταν μια μορφή αντίδρασης στην ορμή και οργή που είχε μέσα της: τους αγώνες, το αλκοόλ, τα ναρκωτικά, τη βωμολοχία. Θηρίο ανήμερο που μόνο μέσα από τις ουσίες ηρεμούσε. Πολλοί είπαν ότι είναι η μόνη παρηγοριά της και πως μόνο με τις ουσίες μπορούσε να έχει αυτή την αδράνεια για να ξεκουράζεται από τους δαίμονες που κυριεύαν το μυαλό της (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 69).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΩΓΟΥ

2.1 Η σημασία της παιδικής ψυχής

Το πιο χαρακτηριστικό ποίημα της Κατερίνας Γώγου για το παιδί ονομάζεται «Θα 'ρθει καιρός» και είναι το εξής:

Θα 'ρθεί καιρός που θα αλλάζουν τα πράγματα.

Να το θυμάσαι Μαρία.

Θυμάσαι Μαρία στα διαλείμματα εκείνο το παιχνίδι

που τρέχαμε κρατώντας τη σκουτάλη

-μη βλέπεις εμένα- μην κλαις. Εσύ εισ' η ελπίδα.

άκου θά 'ρθει καιρός

που τα παιδιά θα διαλέγουν γονιούς

δε θα βγαίνουν στην τύχη

Δε θα υπάρχουνε πόρτες κλειστές

με γερμένους απέξω

Και τη δουλειά

θα τη διαλέγουμε

δε θάμαστε άλογα να μας κοιτάνε στα δόντια.

Οι άνθρωποι -σκέψου!- θα μιλάνε με χρώματα

κι άλλοι με νότες.

Να φυλάξεις μονάχα

σε μια μεγάλη φιάλη με νερό

λέξεις και έννοιες σαν και αυτές

απροσάρμοστοι-καταπίεση-μοναξιά-τιμή-κέρδος-εξευτελισμός

για το μάθημα της ιστορίας.

Είναι Μαρία -δε θέλω να λέω ψέματα- δύσκολοι καιροί.

Και θαρθούνε κι άλλοι.

Δεν ξέρω -μην περιμένεις και από μένα πολλά-

τόσα έζησα, τόσα έμαθα, τόσα λέω

κι απ' όσα διάβασα ένα κρατάω μόνο:

"Σημασία έχει να παραμένεις άνθρωπος".

Θα την αλλάζουμε τη ζωή!

Παρ' όλα αυτά Μαρία.

Το παραπάνω ποίημα είναι από την ποιητική συλλογή «Ιδιώνυμο» (1980). Η Κατερίνα άγγιξε πολλούς νέους που εν τοις πράγμασι ενδεχομένως να απείχαν από το φάσμα της πολιτικής και του «αναβρασμού» αλλά που στις γραμμές και τις λέξεις των ποιημάτων της, έβρισκαν και βρίσκουν στοιχεία με τα οποία μπορούν να ταυτιστούν.

Πρόκειται για ένα παρηγορητικό ποίημα το οποίο απευθύνεται από την ποιήτρια στη φίλη της, την Μαρία. Η Κατερίνα εκφράζει τις υποσχέσεις της στη συνομήλικη φίλη της. Υπόσχεται ότι παρά τις δυσκολίες εκείνης της εποχής ή ακόμη και τα προβλήματα που ενδέχεται να προκύψουν στο μέλλον, θα έρθει κάποτε η εποχή εκείνη που τα πράγματα και οι καταστάσεις δε θα είναι πια το ίδιο. Ο κόσμος θα γίνει πιο δίκαιος, καλύτερος και πιο αληθινός, μέρα με τη μέρα. Η Μαρία είναι ένα τρυφερό και απογοητευμένο κορίτσι και η φίλη της προσπαθεί να την ωθήσει να πιστέψει τα όσα της λέει, να νιώσει έστω και μια αμυδρή ελπίδα για να μπορέσει να προχωρήσει στη ζωή της. Αυτό το οποίο επιθυμεί και επιδιώκει είναι να δώσει στη φίλη της, την Μαρία, θάρρος και δύναμη για το καινούριο και άγνωστο αύριο που περιμένει. Έτσι, της υπόσχεται ότι θα γίνει ένας καλύτερος κόσμος όπου τα παιδιά θα διαλέγουν γονείς που θα τα αγαπούν και θα τα μεγαλώνουν με τον σωστό τρόπο και με αγάπη και δε θα γεννιούνται «στην τύχη».

Η Κατερίνα κάνει λόγο για ένα μέλλον όπου οι νέοι θα επιλέγουν οι ίδιοι με ποιο επάγγελμα θα θέλουν να ασχοληθούν και οι ίδιοι θα είναι οι στυλοβάτες στα όνειρά τους, στην καθημερινότητά τους, στη ζωή τους και αυτό θα τους δίνει ικανοποίηση και ευχαρίστηση. Ενδέχεται βέβαια να ακολουθήσουν δύσκολες καταστάσεις και ίσως πολύ χειρότερα ύστερα από κάποια χρόνια. Όμως και σε αυτήν

την περίπτωση κανείς δεν πρέπει να χάνει το θάρρος και το κουράγιο του. Αντιθέτως, πρέπει να πιστεύουμε ότι ο κόσμος γίνεται καλύτερος μόνο αν φυλάξεις μέσα στην ψυχή σου την ανθρωπιά σου στους χαλεπούς καιρούς που διανύουμε (Βαρίκας, 1979, σελ. 74).

Το ποίημα είναι ένας λόγος παρηγορητικός και ενθαρρυντικός της ποιήτριας προς την Μαρία που είναι ένα νέο κορίτσι, μια έφηβη. Είναι οι υποσχέσεις του ενήλικα προς μια μικρή κοπέλα η οποία έχει τους δικούς της προβληματισμούς για την εποχή στην οποία ζει, βιώνει και αισθάνεται. Ξεκινάει αμέσως με μια αόριστη υπόσχεση πως κάποτε θα έρθει εκείνη η ώρα που οι καταστάσεις πια δε θα είναι οι ίδιες και πως όλα θα αλλάξουν. Μια υπόσχεση ότι ο κόσμος αυτός θα γίνει πιο δίκαιος, καλύτερος και πιο ανθρώπινος. Την καθησυχάζει λέγοντας ότι βελτιώνεται ήδη μέρα με τη μέρα και τον παραλληλίζει με τις σκυταλοδρομίες, όπου οι αποστάσεις κερδίζονται από σκυτάλη σε σκυτάλη και η νεαρή πρέπει να το πιστέψει για να μπορεί να αρχίσει να ελπίζει, καθώς η ελπίδα είναι το μέλλον και η νεαρή πρέπει να συνεχίσει τη ζωή της. Η Κατερίνα φοβάται πως η δική της απογοήτευση, έτσι όπως φαίνεται στο δικό της πρόσωπο, αλλά και τη στάση που κρατάει απέναντι στη ζωή, θα ασκήσει αρνητική επιρροή στο κορίτσι και θέλει να το αποφύγει (Η μηχανή του χρόνου, 2016).

Η Κατερίνα επιθυμεί να προσφέρει θάρρος και ελπίδα στη νεαρή έφηβη για να μπορέσει να ανακτήσει τις δυνάμεις της και να παλέψει για το μέλλον της. Έτσι, της υπόσχεται έναν καινούριο κόσμο, πιο λαμπερό και πιο ανθρώπινο, στον οποίο τα παιδιά θα μπορούν να επιλέγουν τους γονείς τους, γονείς που να τα αγαπούν και να τους δίνουν τη σωστή καθοδήγηση και δε θα αποτελούν έρμαια της δικής τους τύχης. Η Κατερίνα έγραφε:

*Είμαι ελεύθερη, ελεύθερη, ελεύθερη
και όταν έρθει καιρός
που θα κρέμεται στο τσιγγέλι
το πετσί μου σαν τομάρι
απ' τους κρατικούς εκδορείς και τη λογοκρισία,
η φαντασία μου θα τρέχει.. τρέχει... τρέχει
είμαι φευγάτη, από τώρα τρέχει...γειαααα*

Η ίδια είχε στο κύτταρό της συνέχεια την απόδραση. Μπλεκόταν με πολλά πράγματα ταυτόχρονα. Το θέατρο, τα πολιτικά, την ποίηση. Πάντα ήθελε το κάτι παραπάνω, δεν ησύχαζε ποτέ. Δραστήρια και χυμώδης. Το μυαλό της ήταν «φευγάτο». Ζούσε περισσότερο με τη φαντασία, παρά με την πραγματικότητα. Είχε τους δικούς της κανόνες και δεν υπάκουε πουθενά και σε κανέναν. Από τα τέλη της δεκαετίας του '60, η ζωή της άλλαξε ριζικά εφόσον απομακρύνθηκε από το θέατρο και τον κινηματογράφο. Οι έντονες πολιτικές της αναζητήσεις δεν την άφησαν ποτέ (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 77).

Η Γώγου οραματίζεται πως οι νέοι θα διαλέγουν τις δουλειές τους και δε θα τους διαλέγει ο εργοδότης να είναι άβουλα πλάσματα, πειθήνια όντα. Θα κάνουν αυτό που θα τους ευχαριστεί στη ζωή τους ώστε να αισθάνονται στον χώρο εργασίας τους πληρότητα, ασφάλεια και ηρεμία. Το ίδιο θα συμβαίνει σε όλους τους ανθρώπους και όλοι θα μοιράζονται με όλους τα ίδια συναισθήματα της ζωής. Δε θα υπάρχουν πια λέξεις όπως καταπίεση, μοναξιά, κόστος, κέρδος, συμφέρον και εξευτελισμός. Η νεαρή έφηβη έχει μια λογική απορία: «τι γίνεται όμως σήμερα»; Η Κατερίνα παραδέχεται ότι όντως η τρέχουσα πραγματικότητα είναι μια κατάσταση ιδιαίτερα δύσκολη και θα έρθουν ακόμη πιο δύσκολες καταστάσεις, όμως κανείς δεν πρέπει να χάνει την πίστη του και την ελπίδα του πως όλα θα πάνε καλά. Για να την πείσει, η ποιήτρια θα υπογραμμίσει με έμφαση ότι αυτός ο κόσμος κάποτε θα αλλάξει και θα γίνει καλύτερος. Αρκεί στις δυσκολίες, ακόμη και στα πιο φοβερά δεινά που μπορεί να ανταμώσει ο άνθρωπος, «να παραμείνει άνθρωπος» (Η μηχανή του χρόνου, 2016). Η ποιήτρια δεν απευθύνεται μόνο στην Μαρία αλλά και σε όλους εκείνους τους νέους τους οποίους ταλανίζουν οι ίδιοι προβληματισμοί. Το ποίημα το ξεκινάει με την απαρασάλευτη εκείνη πειθώ ότι «θα 'ρθεί ο καιρός που θα αλλάξουν τα πράγματα» για να ολοκληρώσει με τη μεγάλη αλήθεια ότι: «Σημασία έχει να παραμείνεις άνθρωπος» για τον λόγο ότι μόνο με ανθρώπους οι οποίοι διατηρούν την ανθρωπιά τους, ο κόσμος αλλάζει (εκπομπή Made in Greece, 1993).

Σε ένα άλλο ποίημά της λέει:

*Είναι επειδή είμαστε παρέα με το παιδί
κι αμέτρητες φορές- αγκαλιά απ' τη μέση
μετρήσαμε τ' αμέτρητα τ' άστρα*

*και κείνα που λέγανε για καλύτερα χρόνια
τα φάγαμε βγάζοντας κουβάδες με νερό
για να μπορούν να ταξιδεύουνε για πάντα
τα πλοία που δεν άραζαν
κι είναι επειδή μια και κάτω
κατεβάσαμε όλα τα ζινισμένα κρασιά
και βγάλαμε τα σωθικά μας τραγουδώντας
γεμάτα παράπονο -παιδιακίσα πράγματα-
τον Ιούλιο κάποτε
Γι' αυτό άμα κάνει κανείς μια κίνηση έτσι
για να μας χαϊδέψει
κάνουμε εμείς μια κίνηση πίσω
σα να μη φάμε ζύλο.*

*Γι' αυτό αν τύχει και αγαπήσεις
πρόσεχε σε παρακαλώ πολύ πολύ
πώς θα μ' αγκαλιάσεις. Πονάει εδώ.
Κι εδώ. Κι εκεί. Μη! Κι εδώ.*

Κι εκεί.

Η Κατερίνα ήθελε τα παιδιά να είναι προστατευμένα από τους χαλεπούς καιρούς που βίωναν, ίσως να ήθελε και να προστατεύσει το παιδί που είχε μέσα της ενώ ο επαναστατικός της χαρακτήρας φαίνεται σε κάθε ποίημα, στον κάθε της λόγο (εκπομπή Made in Greece, 1993).

Στο ποίημά της «ετών 9», γράφει για το παιδί «...φτιάξε έναν ήλιο από αυτούς που μόνο εσύ έχεις στο νου σου και κάτω από αυτόν γράψε με τα αστεία παιδικά σου γράμματα ζόφλησε ζόφλησε ζόφλησε...». Με αυτούς τους στίχους ήθελε να εκφράσει την αδικία που νιώθει όταν βλέπει ένα παιδί να βιώνει όλα εκείνα τα δεινά εξαιτίας προηγούμενων γενιών. Έτσι προτρέπει το παιδί να μη χάσει την παιδικότητα και αθωότητά του, να συνεχίσει να ονειρεύεται και να ζωγραφίσει έναν λαμπερό ήλιο, τον ήλιο της ελπίδας, της χαράς και της προσμονής για ένα καλύτερο αύριο, για ένα

λαμπρό μέλλον. Το παιδί μπορεί να εκπληρώσει το «χρέος» του και να εξοφλήσει με το να ονειρεύεται μια καλύτερη κοινωνία για το μέλλον του (Βαρίκας, 1979, σελ. 79).

Για το παιδί είχε μια ιδιαίτερη ευαισθησία. Αρνούταν να δεχθεί ότι κάθε παιδί που γεννιέται είναι καταδικασμένο να ζει σε μια τόσο άδικη κοινωνία και θεωρούσε πως όλοι οι άνθρωποι πρέπει να αποδεσμευτούν από τους φόβους τους και από το κοινωνικό κατεστημένο. Η ίδια ένιωθε όλο το βάρος των παθογενειών της κοινωνίας στους ώμους της. Είναι τρανή θυσία αντί να κοιτάξεις την καλοπέραση στη ζωή και την ευμάρεια, να καταγγέλλεις με τη στάση σου και τη συμπεριφορά σου τα κακώς κείμενα και να αγωνίζεσαι αγόγγυστα για να τα διορθώσεις. Υπάρχουν φυσικά και εκείνοι που έχουν διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με την ιδεολογία της και ίσως είναι μετριοπαθείς και για αυτό η στάση της Κατερίνας να τους φαίνεται ακραία. Ας μην ξεχνάμε ότι η Κατερίνα γεννήθηκε το 1940, σε μια χρονική περίοδο που γινόταν πόλεμος, μια δύσκολη εποχή. Ίσως δεν έζησε αρκετά την παιδικότητά της και για το λόγο αυτό είναι ιδιαζόντως ευάλωτη ως προς την ανάγκη του παιδιού να ζει και να βιώνει την ελευθερία του σε έναν κόσμο δίκαιο και αληθινό. Ίσως εμφωλεύει μέσα της μια παιδικότητα η οποία εξωτερικεύεται μέσα από την αγάπη της για το παιδί και για το λόγο αυτό τρέφει μέσα της μια φυσική προδιάθεση για να τα προστατέψει και να ζήσουν με ασφάλεια σε έναν κόσμο ήσυχο και ειρηνικό (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 81).

Πολλοί στίχοι της περιέχουν βωμολοχίες και απρεπείς εκφράσεις όμως η δίψα της Κατερίνας για ένα καλύτερο αύριο ήταν ακόρεστη. Η ίδια έλεγε ότι μάχεται για τα όνειρά της και πως για αυτό ελπίζει. Από τη μια, ήταν απαισιόδοξη και μιλούσε για το κακό και την αδικία στον κόσμο ως μια κατάσταση μη αναστρέψιμη και από την άλλη βλέπουμε ότι είχε παρεισφρήσει μια νότα ελπίδας και αισιοδοξίας όταν μιλούσε στην Μαρία και την παρότρυνε να ακολουθήσει τα όνειρά της και τους στόχους της στο ποίημα *«Θα 'ρθει καιρός»*

Εξάλλου, για την πολιτική της ιδεολογία που αρκετοί την είχαν ασπαστεί, θα μπορούσαν να υποστηρίξουν ότι εφόσον το άδικο και η σκληρή κοινωνία είναι τόσο έντονα σήμερα, χρειάζεται και έντονη διαμαρτυρία και ακρότητες. Είναι εύκολη επιλογή το να είναι κάποιος αποστασιοποιημένος από τα κοινωνικά δράματα και παθητικός δέκτης των κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων. Η ίδια δεν ήθελε να είναι βολεμένη. Ήταν επαναστάτρια, είχε μάθε να διεκδικεί τα όσα ανήκουν στον λαό και

στα παιδιά. Στη συνείδηση των λόγων, η ανοχή ταυτίζεται με τη συνενοχή. Η ευαισθησία της για τα παιδιά απέρρευε από το αληθινό της ενδιαφέρον για αυτά. Ήταν μητέρα και παιδί μαζί. Νοιαζόταν σα μάνα κανένα παιδί να μη βιώσει το σκληρό και απάνθρωπο πρόσωπο της κοινωνίας, σα να μην έφτανε η παιδικότητα που είχε μέσα της, σα να μην πρόλαβε να τη ζήσει, να την αφουγκραστεί, να την κάνει δική της (Η μηχανή του χρόνου, 1993).

Η παιδική ψυχή για την Κατερίνα Γώγου ήταν η μοναδική αθωότητα μέσα στα χέρια της κοινωνίας. Ένα παιδί δεν έπρεπε να χάσει τα όσα δικαιούταν. Η μανία της για το αλκοόλ και τα χάπια έδειχναν την αγανάκτησή της για το γεγονός ότι όσο εκείνη μεγάλωνε, η κοινωνία δεν άλλαζε πρόσωπο. Τουναντίον, γινόταν πιο σκληρή, πιο αμείλικτη, με τον αδυσώπητο χρόνο να τη χειραγωγεί και να τη σμιλεύει με τέτοιο τρόπο που να μην υπάρχουν ύψιστα ιδεώδη και ιδανικά, να μην υπάρχουν αξίες όπως η ελευθερία και η αλήθεια, η καθαρότητα, το φως της κοινωνίας που έτρωγε τα ίδια της τα σωθικά, ώσπου μόνο «σαπίλα» μπορούσε να αντικρίσει ένα νέο παιδί. Η Κατερίνα ονειρευόταν ένα επαναστατημένο αύριο όπου θα κυριαρχούσε το δίκαιο, έτσι όπως το αντιλαμβανόταν με τη δική της ψυχή, με το δικό της είναι. Πολλές φορές στάθηκε στο πλευρό της νεολαίας και επαναστατούσε μαζί της για ένα καλύτερο μέλλον, πιο φωτεινό (Άσιμος, 1981, σελ. 39).

Η ποιήτρια θεωρούσε ότι πλέον μόνο τα παιδιά είχαν τις ευκαιρίες εκείνες αλλά και τις δυνατότητες να ορμήσουν και να αδράξουν τη ζωή και να υλοποιήσουν στόχους γιατί όπως και η ίδια λέει, κάποτε θα αλλάξουν τα πράγματα και θα έρθει ο καιρός που τα παιδιά θα διαλέγουν τους γονείς τους γιατί θα έχουν την απόλυτη ελευθερία και θα μεγαλώνουν σε ένα προκαθορισμένο πλέγμα, δε θα υιοθετούν νοοτροπίες που δεν τους είναι οικείες. Θα έρθει ο καιρός που οι νέοι θα διαλέγουν μόνοι τους τις δουλειές και όχι ο εργοδότης τα νέα παιδιά. Γιατί αυτά τα χρόνια θα σβήσουν και θα έρθουν άλλα καλύτερα που τα παιδιά δε θα είναι έρμαιο, δε θα χειραγωγούνται, δε θα φυλακίζονται σε δεοντολογίες και συστήματα που δε συνάδουν με την ιδιοσυγκρασία τους (Βαρίκας, 1979, σελ. 82).

2.2 Ο σπουδαίος ρόλος της παιδικότητας

Η Γώγου έβγαζε μεγάλη πικρία και απόγνωση όσον αφορά το κοινωνικό κατεστημένο και τη νοοτροπία του κόσμου για το συμφέρον. Δεν άντεχε την καταπίεση, ήθελε ελευθερία, πνιγόταν. Αυτήν την ανησυχία ένιωθε ενδόμυχα να τη μεταβιβάζει στα παιδιά αν και επιθυμία της ήταν να τα ενθαρρύνει να συνεχίσουν να διεκδικούν τα όνειρά τους και να μην σταματήσουν να πιστεύουν πως η πραγματικότητα θα αλλάξει και τα πράγματα θα βελτιωθούν. Η ποιήτρια ήταν μάχιμη, επαναστάτρια. Ήξερε πώς να διεκδικεί τα θέλω της. Πήγαινε κόντρα στην εξουσία, στην αστυνομία, στη δεοντολογία που άλλοι είχαν διαμορφώσει για άλλους. Και για τις νεότερες γενιές. Η ίδια φρονούσε ότι τα παιδιά και οι νέοι είχαν την πιο ισχυρή θέληση γιατί μπορούσαν να κατακτήσουν τον κόσμο με βάση τα όνειρά τους. Τα παιδιά διψούσαν για ζωή και για ελευθερία και αυτό το δικαίωμα ήταν αναφαίρετο, κανείς δεν μπορούσε να το κλέψει ή να το παραβιάσει. Άλλοι αποφάσισαν για τα παιδιά και τη νέα γενιά. Κανείς δεν τους ρώτησε, απλώς η κοινωνία έκοψε τα φτερά τους. Προδόθηκαν αλλά μπορούν να στυλωθούν ξανά.

Η ποιήτρια ενεφύσησε, μέσα από τα ποιήματα της, πνοή αισιοδοξίας και ελπίδας. Έμαθε να αφουγκράζεται τα θέλω των παιδιών και θλιβόταν μαζί τους. Έμαθε να μάχεται και να αντιμάχεται και έγινε η επαναστάτρια των Εξαρχείων. Δε θρηνούσε αλλά αντιστεκόταν. Στεκόταν αγέρωχη μπροστά στο κοινωνικό κατεστημένο και μαχόταν για τις προσδοκίες της νέας γενιάς. Δεν έσκυβε το κεφάλι, δεν έκανε πίσω, αντιστεκόταν και επαναστατούσε. Ήταν ασυμβίβαστη και γεμάτη ορμή για να κατακτήσει το δίκαιο (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 85).

Η Κατερίνα Γώγου έλεγε πως «οι ρίζες είναι για να βγάζουμε κλαδιά κι όχι για να επιστρέφουμε σε αυτές». Ήθελε μια αλλαγή, μια ριζική αναμόρφωση που θα έδειχνε ότι ο κόσμος προχωράει, αναπαράγεται, προοδεύει. Στον κόσμο ολοένα παρουσιάζονται νέες απαιτήσεις και νέα δεδομένα και ο άνθρωπος πρέπει να συμβαδίζει. Η αλλαγή του κόσμου προς το καλύτερο μέσα από τη δική της οπτική σκοπιά, θα οδηγούσε σε ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά. Τα παιδιά υπό καλύτερες συνθήκες θα μπορούσαν να χαρούν την ελευθερία και τη ζωή. Είχε ιδιαίτερη ανησυχία και πολύ έντονο προβληματισμό για την κοινωνία της οποίας η κατάσταση ήταν απογοητευτική. Ένιωθε θυμό και οργή, απελπισία και πίκρα. Ανησυχούσε για τα νέα παιδιά, τα ένιωθε δικά της και ήθελε να τους αποδοθεί αυτό που δικαιούνται και που τους αξίζει (Άσιμος, 1981, σελ. 37).

Το παιδί στην Κατερίνα Γώγου ήταν ένα πρόσωπο το οποίο δεν ευθυνόταν για την κατάντια της ελληνικής κοινωνίας και όμως ήταν υποχρεωμένο να ζήσει μέσα σε αυτήν την κοινωνία, η οποία κοινωνία δεν άφηνε περιθώρια για εξέλιξη, για στόχους, για όνειρα. Μιλούσε με πικρία, όμως έδειχνε να ελπίζει, να αισιοδοξεί ακόμη κι αν μέσα της ήξερε ότι ήταν δύσκολο να αλλάξει μια κατάσταση. Παρόλα αυτά έπρεπε να ελπίζει για να δώσει στα παιδιά κουράγιο, δύναμη και ψυχικό σθένος να αγωνιστούν. Τα παρότρυνε να αγωνιστούν για τα όνειρά τους και για ένα καλύτερο μέλλον γιατί το μέλλον ανήκει μόνο στα παιδιά κι αυτά θα αποφασίσουν για την πορεία τους στη ζωή.

Η ποιήτρια εξέφραζε την επιθυμία της να έχουν τα παιδιά και οι νέοι αγωνιστικό παλμό και να μάχονται για τα όνειρά τους. Η ίδια παρακινούσε τους νέους να μην προδίδουν τις ιδέες τους και να μη συμβιβαστούν με τίποτα άλλο πέρα από την εκπλήρωση των προσδοκιών τους. Αυτό το οποίο μετράει πάνω από όλα είναι η ελευθερία στις σκέψεις και στην παιδική ψυχή, γιατί αυτό τους καθιστά ανθρώπους. Τα ποιήματά της εξέπεμπαν τη διαμαρτυρία της αλλά και το θυμό της για τις τερατώδεις δυνατότητες του κοινωνικού μηχανισμού να καταστρέφει τη ζωή και τον άνθρωπο γιατί τα κοινωνικά δρώμενα αντιμετωπίζουν τον άνθρωπο ως μηχανή που τα γρανάζια της πρέπει να αντέχουν στον χρόνο και στην πίεση (Η μηχανή του χρόνου, 1993).

Στο ποίημα «Θα 'ρθει καιρός» η Κατερίνα λέει πως θα έρθει ο καιρός που οι άνθρωποι θα μιλάνε με χρώματα και με νότες και πως τίποτα πια δε θα αφήνεται στην τύχη, όλα θα είναι αποτέλεσμα από τον αγώνα για να διεκδικήσουν τα παιδιά τα δικαιώματά τους τα οποία πρέπει να γίνουν σεβαστά από το κράτος και την κοινωνία. Αυτές τις λέξεις που έχουν μέσα τους τις έννοιες της ελευθερίας και της δημοκρατίας, θα πρέπει η «Μαρία» να τις φυλάξει καλά μέσα της και να τις προσέχει ως κόρη οφθαλμού για να τις δει να επαληθεύονται στο μέλλον, το οποίο και της ανήκει. Μιλώντας για το παιδί, η Κατερίνα δε διστάζει να αναφέρει τους χαλεπούς καιρούς που βιώνουν τα παιδιά, καθώς λέει «εξευτελισμός για την Ιστορία». Η Ιστορία που προέβαλλε ιδανικά και ύψιστες αξίες, η Ιστορία που δίδασκε τη δημοκρατία και την ελευθερία ως πολύτιμα πολιτισμικά αγαθά τώρα να καταρρακώνονται και η κοινωνία να πληγώνεται από απαθή και άβουλα όντα (Γώγου, 2012, σελ. 33).

Η Κατερίνα παρακάτω λέει χαρακτηριστικά: «κι απ' όσα διάβασα ένα κρατάω μόνο: "Σημασία έχει να παραμένεις άνθρωπος"». Ο «άνθρωπος» για την Κατερίνα σημαίνει αυτός που αγωνίζεται, αυτός που μάχεται να αποδεσμευτεί από μια σάπια κοινωνία και με τον αγώνα του θα ανάγει το όραμά του για ένα ανθρώπινο μέλλον σε φωτεινή πραγματικότητα. Ο «άνθρωπος» για την Κατερίνα είναι εκείνος ο οποίος δεν μπορεί να αφήσει τα πράγματα στην τύχη, δεν το επιτρέπει. «Άνθρωπος» είναι εκείνος που είναι σε εγρήγορση για να μη του κλέψουν τα όνειρα, τα ιδανικά του, τις αξίες του. Εκεί βασιζόταν και τον λόγο της προς την έφηβη Μαρία. Δε θέλει να την αποθαρρύνει αλλά δε θέλει να της κρύψει και την αλήθεια. Ναι μεν διάγουμε δύσκολη ζωή όμως πρέπει να υπάρχει ελπίδα. Με αυτή θα πορευτούν τα παιδιά για να απεκδυθούν τη σαθρότητα του συστήματος και να οικειοποιηθούν με θέρμη τις φιλοδοξίες τους (Γώγου, 1980, σελ. 12).

Η ίδια δεν πέρασε εύκολα παιδικά χρόνια γιατί γεννήθηκε σε δύσκολες εποχές, έζησε τον Εμφύλιο και την Κατοχή και ίσως να στερήθηκε τα πιο βασικά πράγματα που μπορεί να χαρεί ένα παιδί για αυτό ήταν ιδιαίτερα ευάλωτη με τα παιδιά. Ήθελε να επαναστατεί και να αγωνίζεται για αυτά, να εκφράζεται μέσα από τις ανάγκες των παιδιών, να γίνει η φωνή των παιδιών. Η ίδια ανήκε στον αντιεξουσιαστικό χώρο και είχε ενεργή αντισυμβατική δράση καθώς θεωρούσε πως με αυτό τον τρόπο εξέφραζε τα όνειρα και τις προσδοκίες των νέων και έτσι στάθηκε δίπλα στους νέους αναρχικούς οι οποίοι αγωνίζονταν για την αποφυλάκισή τους. Είχε έναν ιδιαίτερο τρόπο να αντιλαμβάνεται γεγονότα και καταστάσεις και όριζε το δίκαιο με βάση τη δική της αντίληψη, όμως για τα παιδιά όταν εκφραζόταν στην ποίηση, έβγαζε μέρος από τη ψυχή της (Γώγου, 2010, σελ. 26).

Ακόμη και μέσα από τα ναρκωτικά, ίσως η Κατερίνα να έψαχνε το παιδί που κρυβόταν μέσα της. Ίσως μέσα από τα χάπια και το αλκοόλ να ένιωθε πως εκφράζει τον κόσμο της, όπως ένας νεαρός. Ίσως η κατάσταση αφασίας και χάους που βίωνε με αυτά, να φέρνει τη χαώδη απελπισία του κόσμου, αφού και «ο κόσμος όλος είναι αφασία». Η αυτοκτονία της χαρακτηρίστηκε από πολλούς «ροκ». «Ροκ» είναι το παιδί που μέσα του προβάλλει μια σθεναρή αντίσταση σε αυτό που του επιβάλλει η κοινωνία, το κατεστημένο. Η Κατερίνα συχνά αναρωτιόταν πώς μπορεί κάποιος να ζήσει μέσα σε κλουβί, πώς μπορεί να είναι παθητικός δέκτης των καταστάσεων. Η ίδια έβλεπε την ποίηση σαν μια «κραυγή» και το παιδί έπρεπε να αντισταθεί στη

«σιωπή», την απάθεια και την αδιαφορία. Η ίδια μέσα από τους αγώνες της εξέφραζε τους νέους. Κάθε νέος έκρυβε κι από ένα παιδί μέσα του.

Το παιδί βρισκόταν στους στίχους της Κατερίνας. Ένωθε την αναρχία σε κάθε της κύτταρο. Η ίδια εξέφραζε τις επιθυμίες των νέων παιδιών και αγωνιζόταν μαζί τους για την κατάργηση του κράτους, της ιδιωτικής ιδιοκτησίας των παραγωγικών μέσων και του καπιταλισμού αναζητώντας ένα σύστημα συλλογικής ιδιοκτησίας και διαχείρισης των μέσων παραγωγής που θα βασίζεται σε ίσες ευκαιρίες, όπου οι πολίτες δε θα διαχωρίζονται σε κοινωνικές τάξεις και όλα θα βασίζονται στην άμεση δημοκρατία. Η Κατερίνα ήθελε τα παιδιά να μεγαλώσουν σε έναν κόσμο ελεύθερο, που θα στηρίζεται στη δύναμη της λαϊκής μάζας. Γίνεται ξανά παιδί και ονειρεύεται έναν κόσμο που θα βασίζεται μόνο στην αλληλοβοήθεια, την αλληλεγγύη και την αμοιβαιότητα και για αυτό αγωνίζεται. Για να χαρίσει στη νέα γενιά όσα δε χάριξε εκείνη ως παιδί, όσα δεν της χάρισαν εκείνης.

Δεν ήταν μόνο η κατοχή και ο εμφύλιος, οι δυσκολίες που έζησε η Κατερίνα, αλλά βίωσε και το χωρισμό των γονιών της. Έμεινε με τον πατέρα της μέχρι την εφηβεία και ύστερα εγκαταστάθηκε με τη μητέρα της. Η παιδική ψυχή της Κατερίνας είναι γεμάτη πληγές όμως αυτό δεν το μεταφέρει στη νεολαία. Αντίθετα, αισιοδοξεί και παρακινεί τους νέους να αγωνιστούν για αυτά που δικαιούνται να χαρούν, για όσα στερήθηκε εκείνη, εκείνη που μεγάλωσε απότομα μέσα από τα βιώματά της. Είχε μάθει να δένει την ποίησή της με τους αγώνες εκείνης της περιόδου. Την Κατερίνα την ένοιαζε το παιδί γιατί η ίδια δεν πρόλαβε να ζήσει σαν παιδί. Υποστήριξε τις διαφορετικές σεξουαλικές προτιμήσεις των νέων γιατί αντιλαμβανόταν τον άνθρωπο, σα μια αυτόνομη οντότητα. Ήταν απρόβλεπτη, δεν ήθελε να τη θεωρούν δεδομένη. Μέσα από τις πράξεις της, εξέφραζε το παιδί. Σε κάθε της κίνηση κρυβόταν ένα ατίθασο παιδί που προσπαθούσε να σώσει την ψυχή του μέσα από τον αγώνα και έτρεχε να συμπαρασταθεί σε κάθε κατατρεγμένο, σε φυλακισμένους και σε ομοφυλόφιλους (Σπυράτου, 2007, σελ. 37).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό ποίημά της είναι:

Πάμε, όμορφή μου

εκεί που χαράζει στις κορυφές αχνογαλάζιο ροζ

πάμε εκεί που κορίτσια γυμνά

*απάνω σ' άγρια άλογα καλπάζοντας
τα μαλλιά τους ανεμίζουνε
και πάνω τους σκαλώνουνε
άνθια ροδακινιάς και κόκκινα αστέρια.
Εκεί
στην άκρη του κλαδιού της κερασιάς
ο φιλντισένιος πρίγκιπας αποκοιμήθηκε
και βλέπει εσένα στ' όνειρό του...
Εσύ με Πήγασο θ' αχνογελάς
με διαμαντένιο σταυρό στον υάκινθο λαιμό σου
θ' αστράφτεις, θα λαμποκοπάς...
Αχ Παναγία-Μυρτώ μου, ποτέ πια Αχ...
Κανείς δεν σ' έχει αγαπήσει πιο πολύ
όπως μια Κατερίνα το παιδί.
Ακούω μόνο τη βροχή
ακούω μόνο τη σιωπή
σε μια καμένη γη.*

Είναι από τη συλλογή «Με λένε Οδύσσεια» (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 72). Η Κατερίνα το έγραψε όχι μόνο για την κόρη της Μυρτώ αλλά και για τους νέους όλου του κόσμου. Ένα μέρος του μελοποιήθηκε από τον Πάνο Κατσιμίχα (Γώγου, 1988, σελ. 18).

Ήταν το πνεύμα της εποχής, είχε μια ιδιαίτερη αγάπη για το παιδί, για το νέο. Η αγάπη της αυτή πήγαζε από τη θέλησή της να προστατέψει τα παιδιά της εποχής της από τη διαφθορά, από το κατεστημένο, από τα πρέπει που τους επέβαλαν κάποιοι. Μεγαλώνοντας η ίδια σε μια γενιά της αμφισβήτησης, επιχείρησε να εμφυσήσει τις ιδέες της και τα δικά της ιδανικά στη νεολαία. Επαναστατικότητα, αγώνες, αντίδραση ήταν τα δικά της ιδανικά σε μια αδυσώπητη κοινωνία που τσάκιζε με μανία τα όνειρα των παιδιών και των νέων.

Το παιδί στην ποίηση της Κατερίνας Γώγου έχει μια ολόκληρη σημειολογία. Η Κατερίνα έχει ιδιαίτερο λόγο που δείχνει τόσο μεγάλη ευαισθησία στο παιδί. Η ίδια στερήθηκε την παιδικότητά της και παρόλο που δεν έζησε σαν ανέμελο παιδί, κουβαλάει ένα. Το επαναστατικό παιδί. Το παιδί που δε μπορεί να είναι εγκλωβισμένο στις καίριες δομές του κράτους, το παιδί που αντιστέκεται στο άδικο, στην εξουσία. Η κόρη της, Μυρτώ, έλεγε για τη μητέρα της: «*Η Κατερίνα ήτανε ένα παιδί και κάποια στιγμή αυτό το παιδί τρώγοντας σφαλιάρες, άρχισε να απογοητεύεται με το ότι τα όνειρά της δεν πρόκειται να γίνουν πραγματικότητα*». Αυτός ήταν και ο λόγος που η Κατερίνα αγαπούσε πολύ το παιδί. Αυτό το εξέφραζε με τις πορείες της, τη διαμαρτυρία της απέναντι στην εξουσία και στο κράτος. Όλα της τα συναισθήματα τα εξωτερίκευε στον αντιεξουσιαστικό χώρο των *Εξαρχείων* εφόσον είχε έντονη *αντισυμβατική δράση*» (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 51).

Αν μπορούσε κάποιος να χαρακτηρίσει την Κατερίνα με μια λέξη, αυτή θα ήταν «*ασυμβίβαστη*». Η ίδια συνήθιζε να εικονογραφεί την ποίησή της με φωτογραφίες από πορείες διαμαρτυρίας και αγώνες του αντιεξουσιαστικού χώρου. Ήθελε να προστατέψει το παιδί, ενίσταται η ίδια στην εξουσία, δε πίστευε σε καμιά εξουσία, πίστευε στη δύναμη της θέλησης και στην ελευθερία. Για αυτό μέσα από τους στίχους της, το παιδί και κάθε παιδί πρέπει να είναι ελεύθερο. Η κοινωνία πρέπει να είναι ελεύθερη. Να μην υποτάσσεται σε δυνάμεις και άρχοντες. Να είναι όλοι ίσοι. Σε μια τέτοια κοινωνία έπρεπε να μεγαλώνει το παιδί. Σε μια ελεύθερη κοινωνία πέρα και έξω από τα δεσμά της εξουσίας. Στο παιδί δεν αρμόζει η εξουσία. Όταν η εξουσία παρεμβαίνει, κόβονται τα φτερά του νέου, τσακίζονται.

Στην ποιητική της συλλογή «*Ο μήνας των παγωμένων σταφυλιών*» η ίδια γράφει:

Η ζωή μου πού λέτε παιδιά

Όπως τα παραμύθια αυτά τα παιδικά

Με γάντζους, κακές μάγισσες, ζύλο, τσουβάλια, ζητιανιά

Ξέρετε, αυτά που γράφουνε για τα παιδιά

Ειδικά εκπαιδευμένες καταστολής μονάδες

Και τα μαθαίνουν μετά

Για να τα πούνε μετά

Μανάδες μαινάδες

(Σπυράτου, 2007, σελ. 52). Επιθυμεί να επισημάνει, αναφερόμενη στα παιδιά, ότι η ζωή δεν είναι εύκολη, ούτε θα τους χαριστεί κάτι χωρίς να κοπιήσουν για αυτό. Η ζωή θέλει μάχη και αγώνα. Εκείνα μπορούν να βρουν την παιδικότητά τους μέσα από τα συντρίμια όταν θα έρθουν εκείνες οι ώρες που το μέλλον θα είναι ευοίωνο. Εκείνη έχασε την παιδικότητά της και δε θέλει άλλο παιδί να το ζήσει ξανά για αυτό και οι λόγοι της προς τα παιδιά είναι προτρεπτικοί, ο χαρακτήρας των πράξεών της παραινετικός.

Στο «Με λένε Οδύσσεια» έγραφε: *«Από όσο μπορώ να λέω ότι θυμάμαι, πάντα το ίδιο πίστευα. Το ίδιο για ό,τι έβλεπα και έλεγα- και πάντα με τις λέξεις «τρελή» και «αναρχοτρομοκρατίσσο» με λιθοβολούσαν. Ύστερα από πολλά χρόνια κομμουνιστικής ακαμψίας τσάκισα. Ύστερα από αυτό το χτύπημα έχοντας όσο μου ήταν μπορετό το νου μου, αφήνομαι σαν καλαμιά ευλύγιστη που όμως δε σπάει σε αυτό που λέγεται μοίρα μου. Κι αυτή η αδιανόητη, ζέφρηνη πορεία μου, δεν είναι προς κατανάλωση. Δεν είναι για παραδοσιακές συνεντεύξεις. Δεν είμαι αλάθητη και είμαι βαθιά κουρασμένη. Πολλές κινήσεις μου, έτσι που έζησα, για μένα είναι βρώμικες. Ζητάω συγγνώμη...»* (Ζήρας, 2001, σελ. 38).

Εκείνο που πλήγωνε περισσότερο την Κατερίνα ήταν η χαμένη της παιδικότητα. Πολλοί νέοι όμως βρήκαν καταφύγιο στην ποίησή της για τον λόγο ότι είχαν τις ίδιες ανησυχίες με εκείνη. Παιδιά βουβά, όπου η φωνή τους δεν ακουγόταν. Ήθελαν να φωνάξουν τα όνειρά τους και να καταπολεμήσουν την αδικία και τον κοινωνικό εξευτελισμό. Είχαν και έχουν ως πρότυπο την Κατερίνα. Την Κατερίνα που αγωνιζόταν, που δεν είχε ησυχία μέσα της. Που πάντα πάλευε για κάτι και που ποτέ δεν ήταν αυτάρκης. Οι νέοι τη λάτρεψαν, γιατί εξέφραζε τις ιδέες τους με τον αγωνιστικό της παλμό. Η λέξη δικαίωμα δεν ήταν τόσο σεβαστή στα χρόνια που έζησε η Κατερίνα. Κι αυτό ήθελε να το εξολοθρεύσει, να το αφανίσει. Τα παιδιά είναι το μέλλον, τα παιδιά έχουν το χάρισμα να δείχνουν το μέλλον που θα ακολουθήσει. Το ευοίωνο μέλλον. Όχι το σαθρό, το σκυθρωπό. Το μέλλον που τα γρανάζια του κινούν οι μορφές εξουσίας. Ένα παιδί είναι το μέλλον. Το παιδί είναι ο πρωταγωνιστής γιατί το ίδιο το μέλλον πρέπει να πρωτοστατεί στους προβληματισμούς μας, αν θα είναι δυσοίωνο και πώς μπορούμε να το αλλάξουμε. (Μπλάνας, 2013, σελ. 63).

Το νέο αίμα έπρεπε να αγωνιστεί, να δώσει τη δική του μάχη για να έχουν πρότυπα και οι επόμενες γενιές. Ο καθένας πρέπει να καθορίζει τη ζωή του και να έχει την ελευθερία να προσαρμόζει την κοινωνία στις δικές του προσωπικές ανάγκες. Κανείς δεν πρέπει να υπακούει σε κανένα γιατί δεν είμαστε σκλάβοι κανενός. Κάθε μορφή εξουσίας πρέπει να αφανίζεται για να μπορούν να «ανασαίνουν οι νέοι». Μόνο με την ελευθερία και την αλληλεγγύη μπορεί να αναπνέει ο άνθρωπος. Οι νέοι σύμφωνα με την Κατερίνα πρέπει να έχουν αξίες, στόχους και ιδανικά. Κι αυτά μόνο με αγώνες μπορούν να κατακτηθούν. Με κόπους και με θυσίες για αυτό κανένας νέος, κανένα παιδί δεν πρέπει να είναι αδρανές. Το μέλλον ανήκει στα παιδιά, η ζωή ανήκει στα παιδιά.

Η ποιήτρια είχε μεγάλη ορμή μέσα της και αυτή η οργή ξεχειλίζει σε κάθε ευκαιρία. Στην ποίηση, στα Εξάρχεια, στους δρόμους της Αθήνας. Παντού διαδήλωνε, παντού είχε ένα σύνθημα με το οποίο παρακινούσε τους νέους να αγωνιστούν για τα ιδανικά μιας ελεύθερης, ανυπότακτης κοινωνίας. Από αυτό έπαιρνε πνοή η Κατερίνα. Αυτή η δράση, της έδινε δύναμη, την παρακινούσε προς την αισιοδοξία. Με την απάθεια και με το να σκύβεις το κεφάλι, έρχεται ο θάνατος. Η αδράνεια, η απάθεια, η παθητική στάση απέναντι στους νόμους του κατεστημένου είναι ο ίδιος ο θάνατος. Η ζωή είναι μια υπέρβαση. Για να αποκτήσεις τη ζωή πρέπει να κάνεις την υπέρβαση. Θα κλάψεις, θα ματώσεις αλλά στο τέλος θα τα καταφέρεις. Και μια μέρα ο ήλιος θα ανατείλει πολύ φωτεινός γιατί ο κόσμος θα έχει πια αλλάξει, δε θα είναι πια ο ίδιος, θα είναι πολύ πιο δίκαιος. Η ζωή είναι για να την αξιοποιούμε. Τα περισσότερα ποιήματα της Κατερίνας είχαν βωμολοχίες μέσα, όμως αυτό διόλου δεν την ένοιαζε. Η αλήθεια είναι ωμή οπότε οι βρισιές και οι απρεπείς εκφράσεις μπορούν να περιγράψουν ακριβώς αυτό που ζούσε η Κατερίνα. Εξάλλου, καμιά έκφραση δε μπορούσε να χαρακτηρίσει καλύτερα τη χαοτική κατάσταση που υπήρχε τότε.

Τα παιδιά για τη Γώγου είναι τα μόνα που δε φταίνε. Δε ρωτήθηκαν για το τι θα ζήσουν, ούτε και το πώς θα ζήσουν. Αν η ζωή τους δεν είναι ποιοτική, δεν ήταν επιλογή δική τους. Κάποιος άλλος διάλεξε, κάποιος άλλος αποφάσισε για τα παιδιά πριν καν γεννηθούν. Όμως ο κόσμος ανήκει στα παιδιά και πρέπει να δράσουν, να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους με λύσσα και ορμή. Όπως η Κατερίνα. Η σκληρότητά της πήγαζε από την ευαισθησία της για το «σημερινό παιδί». Ακόμη κι αν χρειάζονται πολλά για να γίνει καλύτερο το παρόν, μπορούν να γίνουν

περισσότερα για να είναι το μέλλον πιο γόνιμο, ένα μέλλον που θα σπείρει αξίες και θα θερίσει την κοινωνική αδικία. Στους αδικημένους η Γώγου συμπαραστεκόταν όσο μπορούσε. Η αδικία έτρωγε τα σωθικά της. Δεν την άντεχε. Ακόμη κι αν χρειαζόταν να εκπροσωπήσει πολλούς σε αγώνες, ακόμη κι αν η προσπάθειά της και η δύναμή της εξέφραζε δέκα πρόσωπα μαζί (Παπαγεωργίου, 1989, σελ. 67).

Δεν είναι τυχαίο που η Κατερίνα βρήκε πολλούς εκφραστές. Η ποίησή της είχε απήχηση στους νέους και αποτελούσε τη φωνή τους. Μια φωνή γεμάτη από όνειρα και ελπίδες. Η ίδια είναι παιδί. Η ψυχή της έχει μια παιδικότητα που δεν πρόλαβε να ζήσει. «Είναι για το γαμώτο που δεν έζησε», όπως λέει η ίδια. Ένωθε όμως μέσα από εκείνη, ότι χρωστάει στους νέους. Ότι έχει κάτι να τους δώσει. Αυτό την έκανε να ζει: η συνεχόμενη δράση της. Αισθανόταν ότι χρωστάει η ίδια στον εαυτό της να αγωνίζεται για τα δικαιώματα των παιδιών και των νέων, ότι ήταν υποχρεωμένη να χτίσει με την ποίησή της μια καλύτερη, πιο ποιοτική ζωή. Όλη η ευαισθησία της είχε έρεισμα τους νέους. Τους ξεσήκωνε μιλώντας τους για τις ύψιστες αξίες της ζωής όπως είναι η ισότητα και η αδελφοσύνη, πάνω στις οποίες μπορούσε να δημιουργηθεί μια δημοκρατική κοινωνία όπου όλα τα παιδιά θα είχαν δικαίωμα να επιλέξουν τους γονείς τους. Κανένα παιδί δεν είχε δικαίωμα να ζει χωρίς ιδανικά και χωρίς στόχους. Η εξουσία στοχεύει στην απάθεια των νέων, εξ ου και η περιβόητη φράση της: «*Ξέρω πως ποτέ δε σημαδεύουνε στα πόδια. Στο μυαλό είναι ο στόχος, το νου σου ε;*» (Ζήρας, 2001, σελ. 59).

Η Κατερίνα αρνούταν να σκύψει το κεφάλι σε οτιδήποτε αντιστεκόταν στην θέλησή της. Είχε πείσμα και επιμονή. Οτιδήποτε θεωρούσε άδικο, ήθελε να το κατατροπώσει έτσι ώστε να μην κατασπαράζονται τα αυτονόητα. Δεν άντεχε την πίεση, ούτε να ζει σε προκαθορισμένα καλούπια. Ήθελε όλα να τα φτιάχνει μόνη της, έτσι όπως ήξερε εκείνη.

Το πείσμα της να γίνει πολύτιμος αρωγός των νέων, ήταν πολύ έντονο. Από αυτό δε θα μπορούσε να παραιτηθεί. Οι δύσκολοι καιροί συνεχίστηκαν και μετά το τέλος της Κατερίνας για αυτό και τα ποιήματά της συνεχίζουν να διαβάζονται μέχρι και σήμερα. Γιατί εκφράζουν πολλούς νέους που έχουν τις ίδιες ανησυχίες και τους ίδιους προβληματισμούς με την Κατερίνα. Ίσως και η ίδια με τα ποιήματα, θέλησε να έχουν οι νέοι κάτι από εκείνη ακόμη και μετά τον θάνατό της. Το σίγουρο είναι ότι όταν έγραφε, η πένα της έπαιρνε φωτιά. Έγραφε πάντα με ορμή και πάθος.

Όταν η Κατερίνα μιλάει για το παιδί στην ποίησή της, γλυκαίνει. Γίνεται τρυφερή και αισιόδοξη. Δε βωμολοχεί, δεν αγανακτεί τόσο. Το συναίσθημα που βγαίνει από την Κατερίνα στην ποίησή της για το παιδί είναι μέτρια θλίψη. Μέτρια γιατί ελπίζει. Ελπίζει τόσο που η ελπίδα της γίνεται σχεδόν σιγουριά για αυτό και χρησιμοποιεί το «θα». «Θα 'ρθει καιρός που τα παιδιά θα διαλέγουν γονιούς, δε θα βγαίνουν στην τύχη». Η ίδια ήταν πολύ πικραμένη από το διαζύγιο των γονιών της. Το κάθε παιδί έπρεπε να έχει έναν γονέα που να το μαθαίνει να είναι ελεύθερο, να μη φοβάται να αντιδράσει, έναν γονέα που να το νουθετεί με βάση την ανθρωπιά και την αλληλεγγύη. Αυτό είναι το πιο ηχηρό μήνυμα που διδάσκει η Γώγου στα παιδιά. Η ανθρωπιά. Πώς αλλιώς μπορεί να προσδιοριστεί ο άνθρωπος χωρίς ανθρωπιά; Ό,τι μας έχει απομείνει είναι η ανθρωπιά των λίγων, αλίμονο αν χάσουμε κι αυτή.

Πάνω στην ανθρωπιά βασίζονται όλα: αλληλεγγύη, ισότητα, δικαιοσύνη, ελευθερία. Αυτά ακριβώς ήθελε η Γώγου να περάσει σαν διδακτικά μηνύματα στον λαό. Αυτά ήταν έκδηλα σε ολόκληρη την ποίησή της. Κάθε της στίχος είχε και από ένα διδακτικό περιεχόμενο. Η Κατερίνα δεν ήθελε να τη θαυμάζουν αλλά να την προσέχουν. Ήθελε αυτά που φωνάζει να μην είναι άμοιρα ενδιαφέροντος. Είχε τον δικό της τρόπο να μάχεται για το σωστό και το δίκαιο. Κάτι το οποίο κατάφερνε πολύ καλά (Σπυράτου, 2007, σελ. 81).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΛΟΓΟΙ ΕΜΦΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

3.1 Τα παιδικά βιώματα, ορόσημο στην ποίηση

Η Κατερίνα ανήκει στην ποιητική γενιά του '70 και όπως είναι φυσικό παίζει σπουδαίο ρόλο χρόνος για την αποκωδικοποίηση της ποιητικής της συμπεριφοράς (Μπλάνας, 2013, σελ. 56). Η ενηλικίωσή της γίνεται σε μια πολύ ταραγμένη εποχή της νέας ελληνικής ιστορίας. Εμφύλιος, μετεμφυλιακό καθεστώς το οποίο είναι προσανατολισμένο εναντίον της Αριστεράς, αποστασία, δικτατορία. Το δικτατορικό καθεστώς ήταν το εναρκτήριο λάκτισμα προς την ανοχή και έτσι η Κατερίνα άρχισε να ξεσπάει μέσα από τους αγώνες και την ποίησή της.

Η Γώγου καταβάλλει προσπάθειες για να επιβιώσει. Αντιλαμβάνεται πολύ γρήγορα τον ρεβανσισμό της εξουσίας, την προδοσία των κομμάτων της Αριστεράς, το παράλογο καθώς επίσης και την εμπάθεια της χούντας, την ακόρεστη δίψα για εξουσία που επικρατούσε τότε ακόμη και μετά από αυτή. Πέφτει στην αντίληψή της ότι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η κοινωνική δικαιοσύνη τίθενται στο περιθώριο. Ο κόσμος τον οποίο πολλές φορές ονειρευόταν η Κατερίνα, δίκαιο και αληθινό, και οτιδήποτε είχε διαβάσει για αυτόν τον κόσμο, φαίνεται να δημιουργείται και να χάνεται μέσα σε μια ουτοπία. Ήταν αναμενόμενο να έρθει η ώρα εκείνη που η Κατερίνα θα ξεσπάσει. Η ευαίσθητη και φλογισμένη από θυμό ψυχή της θα ξεσπάσει λίγο πριν από το τέλος της δεκαετίας του '70 (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 59). Τα παιδικά της χρόνια έχουν στιγματιστεί από την απολυταρχική μορφή του πατέρα της, κάτι που είναι διάχυτο σε όλο το ποιητικό της έργο. Ωστόσο κατάφερε να τον πείσει σε μια δυσμενή κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα που απλωνόταν γύρω τους, να τη βοηθήσει να πραγματοποιήσει το όνειρό της και να γίνει ηθοποιός.

Βυθισμένη στις πολιτικές της αναζητήσεις, την ενδιέφεραν τα κοινά ως ανήσυχη προσωπικότητα που ήταν. Μαχόταν κάθε μορφή κομματικής ή μη εξουσίας. Η ταυτότητα της Κατερίνας Γώγου είναι η ελευθερία της. Η γραφή για αυτήν, λειτουργούσε θεραπευτικά. Έγραφε για να μην εκραγεί και έβγαζε ποιητικές κραυγές. Αγανακτούσε για το κοινωνικό κακό και αγαπούσε πολύ τη ζωή. Δε μπορούσε τη σιωπή, ήθελε συνέχεια να επικοινωνεί. Μέσα από την ποίηση, η Κατερίνα βρήκε μια

διέξοδο, κάτι που κανείς δε θα μπορούσε να της το απαγορεύσει. Έγραφε για όλα όσα την απασχολούσαν και για την πραγματικότητα γύρω της (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 62).

Η ποίηση ήταν το λιμάνι της Κατερίνας όπου εκεί απίθωνε τους προβληματισμούς της και έτσι η διέξοδος της έκφρασής της απέναντι στην περιθωριοποίηση όχι μόνο από την μικροαστική κοινωνία αλλά κι από τον κύκλο των φίλων της, ακόμη κι από τον εαυτό της, ήταν βαρύνουσας σημασίας. Η ποίηση ήταν μια διέξοδος από την αυτοχειρία της, την αυτοκτονία της. Στην τελευταία της ποιητική συλλογή χρησιμοποιεί την έκφραση «νεκρή ζωντανή» που αποτελούσε μια αδιάλειπτη συμπόρευση ζωής και θανάτου όπου τελικά επικράτησε ο θάνατος με δική της συγκατάνευση (Τάσιου, 2014, σελ. 22).

Η Γώγου ασκούσε μέσα από το έργο της δριμεία κριτική στον καπιταλισμό αλλά και σε κάθε μορφή εξουσίας, ενώ η ποίησή της γίνεται εσωστρεφής μόνο στις τελευταίες της ποιητικές συλλογές όπου ακόμη και τότε το ποιητικό της Εγώ είναι αμιγώς πολιτικοποιημένο (Σπυράτου, 2007, σελ. 77). Η αυτοκαταστροφή της Γώγου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την οικονομική εξαθλίωση αλλά και τη μοναξιά ως κοινωνικά φαινόμενα. Η ίδια έχει ολοκληρωμένη αντίληψη όλων των πτυχών της ζωής ως πολιτική και αρνείται να εγκαταλείψει την οργή της ή να συμβιβαστεί με κάτι λιγότερο ή περισσότερο από αυτό που πιστεύει. Ήταν ανένδοτη και δε μπορούσε να υποφέρει τον πόνο και την αθλιότητα του καπιταλισμού (Σπυράτου, 2007, σελ. 79).

Όλη η ποίηση της Κατερίνας Γώγου πηγάζει από τα άσχημα παιδικά της βιώματα στους δύσκολους καιρούς του πολέμου. Τα παιδικά χρόνια της Κατερίνας ήταν ο σπόρος που άνθισε τις ιδεολογίες της, τον επαναστατικό χαρακτήρα των λόγων της. Η Κατερίνα ως και τον θάνατό της ήταν ένα πληγωμένο παιδί, μια ψυχή που μαρτυρούσε την απογοήτευσή της από τον κόσμο και την κοινωνία. Η ίδια υπηρέτησε μια επαναστατική ποίηση με σκοπό την αφύπνιση των ανθρώπων ώστε να είναι σε θέση να αγωνιστούν και να διεκδικήσουν την ελευθερία τους (Ζήρας, 2001, σελ. 61).

Η Κατερίνα Γώγου αναφέρεται στην παιδική της ηλικία, κατά την περίοδο της χούντας, όπου τα παιδιά τότε «έτρωγαν σφαλιάρες» όπως και η ίδια, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η κόρη της, Μυρτώ, από τους δασκάλους, τους αστυνομικούς, τους

γονείς. Η ίδια φέρει τραύματα στα σωθικά της από το χωρισμό των γονιών της για αυτό και λέει στο ποίημα της: «θα 'ρθει καιρός που τα παιδιά θα διαλέγουν γονιούς». Η Κατερίνα θέλει να παραδώσει τη σκυτάλη στα νέα παιδιά, όπως με τη Μαρία που της έδινε στα διαλείμματα τη σκυτάλη. Ήρθε πια η σειρά των παιδιών και των νέων όπου οι μεγαλύτεροι τους παραδίδουν τη σκυτάλη για να αγωνιστούν για την ελευθερία.

Η ελευθερία θέλει θυσίες, κόπους και αγώνες. Θέλει μια διαρκή μάχη για να ζει, να εξελίσσεται και να δρα ένα άτομο στην κοινωνία. Μια κοινωνία σαθρή, σκυθρωπή από ντροπή που μπορεί να σηκώσει τα μάτια της και να μεριμνήσει για τα νέα παιδιά. Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να ζήσει, έχει δικαίωμα να είναι ελεύθερο, αξίζει να αγωνίζεται, να παλεύει με τους δαίμονες του κράτους και μέσα από τα συντρίμια του να γεννιέται ξανά (Ζήρας, 2001, σελ. 43). Υπάρχουν και εκείνα τα λουλούδια που έχουν ως λίπασμα την ελευθερία. Άνθρωποι λέγονται και φύονται παντού. Ποιος μπορεί να εμποδίσει ένα παιδί να ονειρευτεί μεγαλώνοντας; Ποιος μπορεί να απαγορέψει σε ένα παιδί να κλείσει τα μάτια και να φανταστεί ένα μέλλον γεμάτο ελευθερία, αγάπη και ανθρωπιά (Σπυράτου, 2007, σελ. 76);

Η Κατερίνα είχε συνέχεια στο μυαλό της δαίμονες, σειρήνες. Από την παιδική της ηλικία τους είχε. Μια έντονη εφηβεία ήταν εκείνο που τη χαρακτήριζε εφόσον αντιτίθετο στον πατέρα της και στην αστυνομία που τη βρήκε στα δεκατρία της, περιπλανώμενη με «αλήτες του δρόμου». Αυτό θύμωσε ακόμη περισσότερο την Κατερίνα. Ήταν ένα παιδικό βίωμα που άναψε ακόμη περισσότερο την οργή και τον θυμό της για τις μορφές εξουσίας. Η ίδια δεν έκανε το ίδιο στην κόρη της. Δεν ήταν αυστηρή, δε της επέβαλε πράγματα, συμπεριφορές, στάσεις και διαθέσεις. Ποτέ δε της έλεγε τι να κάνει. Την είχε ελεύθερη όπως θα ήθελε να είναι και εκείνη. Τόσο πολύ που η κόρη της, η Μυρτώ, την ήξερε σαν μητέρα μόνο όσον αφορούσε τον βιολογικό της ρόλο. Δεν τη συμβούλευε, δεν την παρακινούσε, δεν της απαγόρευε, δεν την πειθαρχούσε. Της έφερνε μόνο πολλά γλυκά και δώρα κάθε φορά που ταξίδευε στο εξωτερικό για να κάνει παραστάσεις. Μετά το «Τρία κλικ αριστερά» τα οικονομικά της οικογένειας πήγαν πολύ καλύτερα και η Κατερίνα πρόσφερε στην κόρη της τα υλικά αγαθά που η ίδια στερήθηκε σαν παιδί (Τάσιου, 2014, σελ. 68).

Όπως παρατηρούμε, η Κατερίνα έδειξε στην κόρη της τη συμπεριφορά που η ίδια θα ήθελε να έχει ως παιδί από τους δικούς της γονείς. Δεν την πίεσε, δεν της

επιβαλλόταν. Ίσως η Κατερίνα μέσα από αυτό ένιωθε κάποια δικαίωση. Πλήγωσε το παιδί της όμως όχι με την αυστηρότητα και την υπέρμετρη πειθαρχία όπως ο πατέρας της, αλλά με χάπια, ουσίες και αλκοόλ σε σημείο που η Μυρτώ έπρεπε να προστατέψει τη μητέρα της από αυτόν τον εθισμό και έτσι κάπως αντιστράφηκαν οι ρόλοι. Εξάλλου, στην Μυρτώ έλειπε πολύ η μητέρα της καθώς αφιέρωσε τη ζωή της σε πορείες, αγώνες και διαδηλώσεις για την εξάλειψη της εξουσίας και του κατεστημένου (Τάσιου, 2014, σελ. 66). Η Κατερίνα δεν είχε και τον απαιτούμενο χρόνο να αφιερώσει στο παιδί της λόγω των επαγγελματικών υποχρεώσεων στις οποίες καλείτο να ανταπεξέλθει, πολλές φορές και έξω από την Αθήνα. Ακόμη και όταν είχαν κόσμο στο σπίτι η Μυρτώ ένιωθε και βίωνε την απουσία της μητέρας της (Τάσιου, 2014, σελ. 28).

Αυτό που στερήθηκε η Κατερίνα, την ελευθερία των παιδικών της χρόνων, το έδωσε στη Μυρτώ. Ίσως εδώ να μπορούμε να κάνουμε λόγο για ασυδοσία. Περιορισμοί δεν υπήρχαν ούτε τιμωρίες. Ίσως η μόνη τιμωρία για την Μυρτώ να ήταν η έλλειψη της μητέρας της αλλά και η αδυναμία της τα τελευταία χρόνια πριν τον θάνατό της, αρνούμενη να ανταπεξέλθει σε μια κατάσταση μακριά από αλκοόλ, χάπια και ουσίες. Για αυτό και η Κατερίνα στο ποίημα της «Θα 'ρθει καιρός» που αναφέρεται στη νεαρή Μαρία λέει πως θα έρθει εκείνη η εποχή που τα παιδιά θα είναι ελεύθερα να κάνουν τις επιλογές τους, να έχουν τους γονείς που θέλουν, τη δουλειά που θέλουν, τη ζωή που θέλουν. Η Κατερίνα δεν είχε τη ζωή που ήθελε όταν ήταν μικρή. Δεν ήθελε αυτούς τους γονείς, αφού βίωσε τον χωρισμό τους από πολύ μικρή ηλικία. Αυτός είναι και ο λόγος που το αναφέρει στο ποίημα της. Η Κατερίνα βγάζει την ψυχή της στο ποίημα αυτό μέσα από το βίο των αβιώτων παιδικών της χρόνων. Η αντίδραση και η επαναστατικότητα ήταν κάτι που είχε μέσα της η Κατερίνα από πολύ μικρό παιδί (Σπυράτου, 2007, σελ. 49). Περιθωριοποιημένη και απομονωμένη όπως ήταν, αντί να ζει ανέμελα τα παιδικά της χρόνια, τόση αντίδραση συσσωρεύτηκε μέσα της, που εκδηλώθηκε μέσα από τα ποιήματα, τους αγώνες και αργότερα τα χάπια, το αλκοόλ και τις ουσίες.

Πολλές φορές η Κατερίνα έπεφτε σε ζάλη, σε λήθαργο από τις μεγάλες ποσότητες αλκοόλ που κατανάλωνε και η Μυρτώ στεκόταν δίπλα της ωστόσο συνέλθει από τα «ξίδια» (Τάσιου, 2014, σελ. 48). Η Κατερίνα ίσως έβρισκε αδιέξοδο μέσα από αυτήν τη μέθη για να μη σκέφτεται, να μην προβληματίζεται, να μη νιώθει αυτή τη θλίψη. Τόσο ευαίσθητη ψυχή είχε η Κατερίνα, που δε μπορούσε να μένει

αναίσθητη μπροστά στην κοινωνική εξαθλίωση και στον εξευτελισμό που ζούσε η κοινωνία στην οποία μεγάλωνε. Ήταν πολύ τρυφερή με τα παιδιά, στοργική αλλά όχι προστατευτική ή τουλάχιστον όχι με την έννοια της μητέρας (Τάσιου, 2014, σελ. 56).

Η Κατερίνα προστάτευε τον άνθρωπο μέσα από την ελευθερία που επιθυμούσε η κοινωνία να του δώσει. Τα αιτήματά της ήταν σταθερά: ελευθερία, δικαιοσύνη, αλληλεγγύη, ισότητα. Σε όλες αυτές τις σταθερές αξίες – έννοιες, στυλοβάτης ήταν η «ανθρωπιά». Αλίμονο αν χάσει κάποιος την ανθρωπιά του. Υπάρχει πιο ισχυρό «ναι» στη ζωή από αυτό; Σύμφωνα με την Γώγου όχι. Η ανθρωπιά τρέφει την ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον, για το όραμα μιας πιο αληθινής ζωής όπου δε θα υπάρχει πουθενά ούτε εξουσία ούτε ηγεσία (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 78).

Η Κατερίνα κρατιόταν ζωντανή για τη νεολαία. Μέσα της ίσως ένιωθε και νεκρή την ψυχή της λόγω της θλίψης και της απογοήτευσης που τόσο έντονα φαινόταν στο βλέμμα της. Όμως για τους νέους, για τα παιδιά ήταν ζωντανή. Η δράση της στα Εξάρχεια ήταν πάρα πολύ έντονη. Εκείνη όμως είχε απολέσει εκ των συνθηκών την παιδικότητα και την αθωότητα των παιδικών της χρόνων. Τα παιδικά της χρόνια είχαν φύγει, η παιδική ψυχή της όμως έμεινε μέσα της να τη συντροφεύει και να κρατά ζωντανή τη φλόγα της ελπίδας και της αισιοδοξίας. Αυτή η αισιοδοξία ήταν και η θετική της στάση προς τη ζωή (Μπλάνας, 2013, σελ. 72). Για αυτό και διέδιδε ότι θα έρθουν ακόμη περισσότερο δύσκολοι καιροί όμως αξίζει να περιμένουν οι νέοι για ένα καλύτερο αύριο αφού κάποια στιγμή οι αγώνες τους θα δικαιωθούν. Οι νέοι και τα παιδιά θα έχουν περισσότερα δικαιώματα στη ζωή, πιο ανθρώπινα και έτσι στη συνείδηση των παιδιών και της νεολαίας θα αποκρυσταλλωθεί το μήνυμα της δημοκρατίας που είναι η ελευθερία.

Η Κατερίνα αγωνίστηκε τόσο πολύ για τα ιδανικά της νεολαίας, που πλέον άρχισε να αποδυναμώνεται η ανάσα της. Όσο περνούσε ο καιρός σα να χανόταν η ενέργειά της, αφού επιδιόταν όλο και περισσότερο στην κατανάλωση αλκοόλ (Ζήρας, 2001, σελ. 77). Υπήρχαν και εκείνες οι στιγμές που κάποιοι παρατηρούσαν την Κατερίνα με έκπληξη εφόσον κατέβαζε ένα νεροπότηρο σκέτο ούζο μονομιάς. Μέσα στο ποτό ήθελε να πνίξει όλες τις έγνοιες της. Η αυστηρή πειθαρχία δεν ήταν ίδιον του χαρακτήρα της. Τουναντίον θεωρούσε την ελευθερία ως το ύψιστο ιδεώδες μιας δημοκρατικής κοινωνίας για αυτό και στα ποιήματά της θα συναντήσουμε

πολλές φορές τις λέξεις «φτερά» και «πετάω», όπως και τους περίφημους στίχους της: «οι φίλοι μου εμένα είναι μαύρα πουλιά» (Ζήρας, 2001, σελ. 69).

Η Κατερίνα αντιστεκόταν σε οτιδήποτε θα μπορούσε να επιβληθεί στην ίδια ή στους νέους, ωστόσο εξαντλώντας όλη τη δράση της στην πλατεία των Εξαρχείων, η δύναμή της χανόταν μέσα στο αλκοόλ, το τσιγάρο και τα χάπια. Ακόμη και όταν ο ρόλος της ως μητέρα ήταν να καταφέρει να βοηθήσει την κόρη της να αποστραφεί τη λαίλαπα των ναρκωτικών, έπεσε η ίδια μέσα. Η Κατερίνα κάποια χρόνια πριν την αυτοκτονία της ήταν αγνώριστη. Ατημέλητη περπατούσε στους δρόμους της Αθήνας, φανερά ταλαιπωρημένη (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 72). Πολλοί χαρακτήρισαν αυτήν την εικόνα ως σύμφυτη με την ψυχή της εφόσον η ψυχή της από την παιδική ακόμη ηλικία, ήταν «γερασμένη» και καταβεβλημένη από τους περιορισμούς που η ίδια βίωνε κάτω από την ίδια στέγη με τον αυταρχικό πατέρα της.

Ήταν σα να έδινε ζωή η Γώγου στα νέα παιδιά μέσα από τους αγώνες της και παράλληλα να χάνεται η δική της ζωή μέσα σε άδεια μπουκάλια από αλκοόλ και χάπια. Αυτό ήταν και το αδιέξοδο της Κατερίνας. Για εκείνη ίσως ήταν ο μοναδικός τρόπος να μη σκέφτεται και να μην αισθάνεται, να μη βιώνει άλλη θλίψη. Ήξερε πάντως πως όταν θα βρισκόταν αντιμέτωπη με ένα παιδί ή ένα νέο, έπρεπε να παραμένει ζωντανή και να τον παρακινεί να δράσει και να μη σκύψει το κεφάλι όπως έκανε η γενιά της εκείνα τα χρόνια (Ζήρας, 2001, σελ. 66).

Εκείνο που δεν άντεχε να βλέπει, ήταν να παρατηρεί ένα παιδί να υπηρετεί το κράτος, την εξουσία, το κατεστημένο. Αυτό δεν το άντεχε. Ήταν σα να ζούσε ξανά και ξανά τη δεινότητα των παιδικών της χρόνων και ξάφνου πέρναγε από μπροστά της η αναβίωση των χρόνων εκείνων, των χαλεπών καιρών που διαμορφωνόταν ο χαρακτήρας και η προσωπικότητά της μέσα από τα τόσο αμείλικτα δρώμενα που συνέβαιναν τότε στην εποχή της.

Όπως έλεγε και ο Δημήτρης Πουλικάκος για την Κατερίνα Γώγου: «Εμφανίζονται διαχρονικά κάποιες ψυχές που γίνονται η υποσυνείδητη συνείδησή μας και που λειτουργούν εννοιακά, βλέπουν μελλούμενα που ο μέσος άνθρωπος δεν μπορεί να αντιληφθεί. Τέτοια ήταν και η Γώγου. Δεν έζησαν όσο επιτρέπει η στατιστική, γλίτωσαν όμως την παρακμή» (Σπυράτου, 2007, σελ. 61). Το στέκι της ήταν στα Εξάρχεια όπου εκεί έβρισκε κανείς την Κατερίνα με μια ενδημική πίκρα που φαινόταν στο πρόσωπό της κι ένα χαμόγελο τραχύ μα θελκτικό. Ασυμβίβαστη

παιδιόθεν, κέντριζε πάντα το ενδιαφέρον με την αμεσότητα και τη ντομπροσύνη της. Τη στάση της απέναντι στη ζωή προσδιόρισαν τα παιδικά της βιώματα (Παπαγεωργίου, 1989, σελ. 73).

Η Κατερίνα ήταν θαρραλέα και τολμηρή κάθε φορά που υποστήριζε τα πιστεύω της. Δε δειλίαζε να κάνει ακόμη και απεργίες πείνας και να συμπαραστέκεται στο πλευρό των νέων, κάτι που επηρέαζε την εξωτερική της εμφάνιση και εικόνα. Ένθερμος υποστηρικτής της αναρχίας και της αντίθεσης προς το κατεστημένο, μπορούσε κανείς να δει στο βλέμμα της τα δικαιώματα όλων των νέων, όλων των φοιτητών που συνήθιζαν να είναι στα Εξάρχεια. Εκείνος ο τόπος, αυτή η περιοχή τους αντιπροσώπευε. Βέβαια, η αστυνόμευση έκανε την παρουσία της εκεί εμφανή αλλά η Κατερίνα δε φοβόταν να πάει κόντρα στην εξουσία. Με τους αστυνομικούς δεν τα πήγαινε ποτέ καθόλου καλά ίσως γιατί στους «μπάτσους» όπως έλεγε, έβλεπε τους αστυνομικούς που την εντόπισαν στα δεκατρία της, όταν είχε φύγει κρυφά από το σπίτι της (Ζήρας, 2001, σελ. 55).

Η Κατερίνα δε μιλούσε τόσο για τις ιδέες της και την επαναστατικότητα της. Της ήταν πιο εύκολο να μιλάει μέσα από τα ποιήματα. Εκείνη τα αποκαλούσε απλώς στίχους και όχι ποιήματα. Δεν της άρεσε να τη λένε «ποιήτρια» αν και η ίδια «ήταν ποίηση» όπως παραδέχονται οι περισσότεροι που συναναστρέφονταν μαζί της. Το μήνυμα που απέρρευε από κάθε ποίημα της ήταν τόσο ηχηρό όσο και η κραυγή της. Όλοι οι στίχοι που έγραψε η Κατερίνα ήταν μια δυνατή «κραυγή», σε όλα όσα ήθελε να φωνάξει. Ήθελε να ακουστεί η φωνή της μέσα από τους αγώνες που έδινε, αλλά και μέσα από όλα αυτά που έγραφε. Δε στεκόταν συλλογισμένη για να γράψει τον επόμενο στίχο. Το χέρι της έγραφε ασταμάτητα σα να είχε απέναντι της τον χρόνο και να του μιλούσε, σα να το μάλωνε για όλα αυτά που της πήρε (Ζήρας, 2001, σελ. 44 – 45).

Ίσως ήταν πιο εύκολο να καταλάβει κάποιος την Κατερίνα μέσα από τα ποιήματά της, παρά από τα λόγια που έλεγε στην καθημερινότητα. Κι αυτό γιατί μπορούσε να εκφράσει πιο εύκολα τις σκέψεις της πάνω στο χαρτί, μέσα από παρομοιώσεις. Οι δαίμονες κατέτρεχαν κάθε της σκέψη, δαίμονες οι οποίοι γίνονταν πιο απειλητικοί και τους οποίους ίσως ήθελε να εξουδετερώσει η Κατερίνα μέσα από το ποτό. Η κατάσταση άρχισε να εντείνεται ώσπου ήρθε και η εποχή εκείνη που η Κατερίνα άρχισε να επισκέπτεται ψυχίατρο (Μπλάνας, 2013, σελ. 76).

Η Κατερίνα ήταν ένα παιδί, όμως της έλειπε το «παιδί». Ήταν παιδί στην ψυχή όμως της έλειπαν πολύ εκείνα τα παιδικά χρόνια που δεν έζησε και η οργή της ήταν τέτοια που δεν άντεχε η συνείδησή της να περάσει κάποιο παιδί τα ίδια με εκείνη. Δεν άντεχε τη φυλακή της κοινωνίας, τη φυλακή της εξουσίας, τη φυλακή της ζωής. Η «φυλακή» είναι μια έννοια που αντιτίθεται στην ελευθερία κι αυτό έκανε έξαλλη την Γώγου, σκέτο αγρίμι έτοιμο να κατασπαράξει κάθε μορφή εξουσίας και ηγεσίας (Παπαγεωργίου, 1989, σελ. 77). Η ανθρώπινη φύση προσδιορίζει την ανθρωπιά και όχι το δούλο και τον αφέντη, τον άρχοντα και τον υπηρέτη, τον πλούσιο και το φτωχό. Δεν άντεχε τις ταξικές διαφορές ούτε τη διαφοροποιημένη στάση των ανθρώπων απέναντι στα κοινωνικά στρώματα. Η κοινωνική ταυτότητα του πολίτη έπρεπε να είναι μία και ίδια για όλους. Έτσι ήθελε τη νεολαία η Κατερίνα. Να μη πονέσει ξανά παιδική ψυχή, να μη βασανιστεί ξανά άνθρωπος.

Η παιδική ψυχή της Κατερίνας ήταν ματωμένη και κάθε στάλα έπεφτε πάνω σε κάθε της δραστηριότητα, είτε ήταν διαδήλωση στα Εξάρχεια, είτε στίχος από ποίημα που αντικατόπτριζε τη διάθεσή της. Η ευαισθησία της πήγαζε από τη σκληρότητα των βιωμάτων της. Γινόταν «αγρίμι» με τους μεγάλους ηγέτες και τους ανθρώπους της εξουσίας και ξαφνικά μεταλλάσσόταν σε ένα τρυφερό πλάσμα που καθοδηγούσε τους νέους στην κινητοποίησή τους για ελευθερία και προοδευτισμό (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 82). Δεν μπορούσε να είναι έρμαιο σε κοινωνικές συμβατικότητες, δεν το ήθελε, δεν το άντεχε. Όπως δεν άντεχε να καθορίζει άλλος την πορεία ζωής των νέων, εκτός από τους ίδιους τους νέους. Δεν άντεχε να γίνουν όλα αυτά για τα παιδιά χωρίς τα παιδιά. Ο λόγος πέφτει μόνο στα παιδιά, για αυτό και αυτός ο λόγος θα έπρεπε να τους δίνεται για να μπορούν τα παιδιά και οι νέοι να πράξουν κατά συνείδηση και να διαμορφώσουν τη ζωή τους όπως αυτοί θέλουν. Όπως αρμόζει στο αγωνιστικό τους πνεύμα. Για την Κατερίνα δεν είχε κανένα νόημα η ζωή αν δεν αγωνίζεται κάποιος να κερδίσει αυτά που του ανήκουν.

Είναι δύσκολο να φύγουν οι χαλεποί καιροί, όμως θα έρθουν εκείνες οι μέρες όπου το παιδί θα είναι ανέμελο και θα χαίρεται την αθωότητα των παιδικών του χρόνων πέρα από φόβους, ανασφάλειες και ρητές απαγορεύσεις. Το παρόν των παιδιών δεν πρέπει να θυσιάζεται για το συμφέρον του μέλλοντός τους. Τα παιδιά πρέπει να ζουν το παρόν και η παιδικότητα είναι κάτι που τους ανήκει δικαιωματικά (Σπυράτου, 2007, σελ. 73). Κανένα παιδί δεν πρέπει να βιαστεί να μεγαλώσει, κανένα παιδί δεν μπορεί να έρθει αντιμέτωπο με ευθύνες ούτε να ωριμάσει πρόωρα και

βιαστικά επειδή «πρέπει». Κανένα παιδί δε διάλεξε να ζει τα δεινά των εποχών του κι αυτό πρέπει να γίνει σεβαστό. Κάθε παιδί χρειάζεται το χρόνο του για να μπορεί να μεταβεί ομαλά τα στάδια και τις χρονικές φάσεις της παιδικότητάς του μακριά από εμπόδια και φόβους που συσσωρεύονται. Θα πρέπει να αποφευχθεί ο φόβος και η ανασφάλεια του παιδιού να ανάγεται στην «κραυγή» ενός ενήλικα. Πρέπει η συνείδησή του και η ψυχή του να είναι ήρεμα, να μη βάλλονται από ομοβροντία απαγορεύσεων και περιορισμών που αντίκεινται στην ελεύθερη επιλογή του, στη θέλησή του, στην επιθυμία του να ζήσει (Σπυράτου, 2007, σελ. 64). Τα παιδιά κατά την Κατερίνα δεν πρέπει να μπαίνουν σε καλούπια, ούτε να γίνονται εικόνες των γονέων τους. Πρέπει να κάνουν αυτό για το οποίο τα όρισε η φύση: να κάνουν ελεύθερα τις επιλογές τους και να ακολουθούν αυτό που τα εκφράζει. Να προστατεύουν αυτό που νιώθουν, να το φυλάσσουν καλά μέσα τους. Να κρατάνε το καλό και να αποβάλλουν το κακό και το αρνητικό που οι άλλοι τους έχουν επιβάλλει. Να το επιβάλλουν μέσα από αγώνες που έχουν ως λάβαρο την αποφασιστικότητα και το πείσμα να παλέψουν (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 81).

Η Κατερίνα πιστεύει στη δικαίωση των αγώνων. Υπάρχουν σίχτοι της στους οποίους υποβόσκει η αισιοδοξία και η ελπίδα. Έστω και μια αμυδρή ελπίδα που θα γίνει το εφαλτήριο για τους νέους να μη σκύψουν το κεφάλι αλλά να αγωνιστούν για τα δικαιώματά τους, ώστε η σαθρή κοινωνία να γίνει πιο ανθρώπινη και πιο αληθινή. Τα δύσκολα παιδικά χρόνια της Κατερίνας δρομολόγησαν έναν ατίθασο χαρακτήρα γεμάτο ξεσπάσματα, εντάσεις, αντίδραση. Δεν μπορούσε πια να επιτρέψει στον εαυτό της να μην αμύνεται άλλο στα πεπραγμένα. Η Κατερίνα βίωσε την απόρριψη στην παιδική της ηλικία, είχε μια «ματωμένη» παιδική ψυχή που έγινε μια ασπίδα προστασίας και ενθάρρυνσης για τη νεολαία. Η ίδια προέτρεπε τους νέους να μην επαναπαύονται σε μια κοινωνία που δεν επέλεξαν, ούτε στους γονείς που δε τους διάλεξαν. Η ίδια, σε ποίημά της, έλεγε:

Μη με σταματάς. Ονειρεύομαι.

Ζήσαμε σκομμένοι αιώνες αδικίας.

Αιώνες μοναξιάς.

Τώρα μη. Μη με σταματάς.

Τώρα κι εδώ για πάντα και παντού.

Ονειρεύομαι ελευθερία.
Μέσα απ' του καθένα
την πανέμορφη ιδιαιτερότητα
ν' αποκαταστήσουμε
του Σύμπαντος την Αρμονία.
Ας παίζουμε. Η γνώση είναι χαρά.
Δεν είναι επιστράτευση απ' τα σχολεία
Ονειρεύομαι γιατί αγαπώ.
Μεγάλα όνειρα στον ουρανό.
Εργάτες με δικά τους εργοστάσια
συμβάλουν στην παγκόσμια σοκολατοποιία.
Ονειρεύομαι γιατί ΞΕΡΩ και ΜΠΟΡΩ.
Οι τράπεζες γεννάνε τους «ληστές».
Οι φυλακές τους «τρομοκράτες»
Η μοναξιά τους «απροσάρμοστους».
Το προϊόν την «ανάγκη»
Τα σύνορα τους στρατούς
Όλα η ιδιοκτησία.
Βία γεννάει η Βία.
Μη ρωτάς. Μη με σταματάς.
Είναι τώρα ν' αποκαταστήσουμε
του ηθικού δικαίου την υπέρτατη πράξη.
Να κάνουμε ποίημα τη Ζωή.
Και τη Ζωή πράξη.
Είναι ένα όνειρο που μπορώ μπορώ μπορώ.
Σ' ΑΓΑΠΩ
και δεν με σταματάς δεν ονειρεύομαι. Ζω.

Απλώνω τα χέρια

στον Ερωτά στην αλληλεγγύη

στην Ελευθερία.

Όσες φορές χρειαστεί κι απ' την αρχή.

Υπερασπίζομαι την ANAPXIA.

(Σπυράτου, 2007, σελ. 88).

Η Κατερίνα στερήθηκε την παιδική της ηλικία, τα όνειρά της, τις φιλοδοξίες της, το μέλλον της. Όλα αυτά που έκρυβε στην ψυχή της, άρχισε να τα «ζωγραφίζει» σε κάθε ποιητικό της στίχο. Μια αμυδρή ελπίδα, μια νότα αισιοδοξίας караδοκούσε για να μπορέσει να ενθαρρύνει τη νέα γενιά να αγωνιστεί για όσα δικαιούται, για όσα τους πήραν χωρίς να τους ρωτήσουν. Η επαναστατικότητα της ήταν το σημείο κατατεθέν της. Η εσωτερική μοναξιά για την Κατερίνα ήταν το εναρκτήριο λάκτισμα που εκτόπισε όνειρα και ελπίδες της παιδικής της ηλικίας. Ο κοινωνικός εξευτελισμός που βίωσε, η αδιάλειπτη και αδυσώπητη απογοήτευση την οποία αισθανόταν από τους χαλεπούς καιρούς που κατακεραύνωσαν την παιδικότητά της και καταρράκωσαν τα δικαιώματά της, ήταν η αφορμή να νιώσει μια βαθιά συμπόνια για τη νεολαία, για το παιδί που έπρεπε να ανοίξει τα φτερά του και να πετάξει σε ουρανούς όπου θα βασιλεύε η ανθρωπιά και η αλληλεγγύη (Σπυράτου, 2007, σελ. 72).

Η Κατερίνα αντιτίθεται στη σιδηροδέσμια ψυχή της και κατακλύζεται από συναισθήματα όπως: οργή, θυμός, απογοήτευση. Συχνά έκανε λόγο για την κοινωνική αδικία. Ένιωθε την αδήριτη ανάγκη να αγκαλιάσει όλα τα παιδιά με τις ιδέες της, τις ευαισθησίες της, να μοιραστούν ανησυχίες και προβληματισμούς με το παιδί, να μιλήσει για τα λάθη της ανώτατης τάξης, της εξουσίας εις βάρος της αγνής παιδικής ψυχής, μιας ψυχής αλώβητης, ακίβδηλης, καθαρής. Οι δύσκολοι καιροί είναι για να δοκιμαζόμαστε, να αντιστεκόμαστε σε αυτό που μας επιτάσσουν οι κοινωνικές επιταγές. Θα έρθουν και άλλα δύσκολα χρόνια όμως το φως και η αλήθεια θα λάμψει στο τέλος. Είναι τόσο δυνατό το φως της αλήθειας που άλλους θα τους ζεστάνει και άλλους θα τους τυφλώσει, θα τους κάψει (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 91).

Η Κατερίνα μιλάει για μια μεγάλη αλήθεια: τη δικαίωση της παιδικής ψυχής η οποία πρέπει να γνωρίσει την ανθρωπιά για να μπορέσει να επιβιώσει. Αυτό που

μένει στους ανθρώπους και αυτό που κρατάει τους ανθρώπους όχι μόνο ζωντανούς αλλά και ενωμένους, είναι η ανθρωπιά, η αλληλεγγύη. Να συμπαρίσταμαι στον άλλον, να βιώνω τα συναισθήματά του. Η αξία του να μοιράζεσαι είναι μοναδική. Αυτό λείπει στον άνθρωπο όταν βιώνει δυσκολίες. Η Κατερίνα συμπαραστεκόταν στους φυλακισμένους, θεωρούσε τη φυλακή καταπάτηση κάθε δικαιώματος. Η κοινωνία δεν πρέπει να είναι νοχελική, απαθής, σταματημένη, αδρανής. Πρέπει να βάλλεται από αγώνες, μάχες. Όχι πολέμους. Όμως αγώνες. Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να αγωνίζεται για έναν κόσμο που δε ρωτήθηκε αν το θέλει, αν τον εγκρίνει, αν μπορεί να τον αγαπήσει, αν αξίζει να μεγαλώσει μέσα σε αυτόν και αν θα χρειαστεί άδεια για να τον αλλάξει (Ζήρας, 2001, σελ. 49).

Η πίκρα και η απογοήτευση ξεχειλίζει και είναι διάσπαρτη στα ποιήματα της Κατερίνας. Οργή, μίσος, φόβος παντού. Ένας κόσμος «ανθρωποφάγος». Παντού συμφέροντα, εξουσία, ανώτερες και κατώτερες δυνάμεις. Όλοι πρέπει να είμαστε ίσοι. Ίσα δικαιώματα, ίδια προνόμια, ίδια συμφέροντα. Έτσι ονειρευόταν τον κόσμο η Κατερίνα. Όμως είναι μεγάλο το βάρος της κοινωνίας για να το επωμισθεί μια παιδική ψυχή. Νοσηρό. Απάνθρωπο. Γεμάτο ανισότητες και αδικίες. Ποιος όρισε τους αστυνομικούς δικαστές; Είναι άραγε αντικειμενική η αλήθεια; Φυσικά όχι. Ο καθένας αντιλαμβάνεται διαφορετικά το δίκαιο και το σωστό. Το ζήτημα είναι να μην αναλωνόμαστε σε εικασίες και υποθέσεις. Να έχουμε απτές αποδείξεις και τεκμήρια. Πώς γίνεται να κυκλοφορούν ελεύθεροι στην κοινωνία εκείνοι που αμαύρωσαν την αθωότητα και την αγνότητα της παιδικής ψυχής;

Όπως έλεγε και η ίδια: «Ξέρω πως ποτέ δε σημαδεύουνε στα πόδια. Στο μυαλό είναι ο στόχος, το νου σου, ε;». Η Κατερίνα έπρεπε από μικρό παιδί να έχει μια ωριμότητα να αντιμετωπίσει τις δύσκολες καταστάσεις κι αυτό δε της επέτρεψε να προλάβει να σκεφτεί τι ήθελε. Δεν πρόλαβε να ονειρευτεί. Τώρα ένα παιδί της εποχής της το βλέπει σα μητέρα όλων των παιδιών. Γιατί στις παιδικές ψυχές βλέπει τη ζωή που δεν πρόλαβε να ζήσει, γιατί δε της επιτράπηκε να ζήσει. Αμύνεται στο να ζει σε καλούπια. Αρνείται να ζει και να δρα σε ένα προκαθορισμένο πλέγμα καταστάσεων, συνεπειών (Τάσιου, 2014, σελ. 23). Δεν υπάρχει έπαινος για την Κατερίνα, ούτε τιμωρία. Μόνο δικαίωση. Δικαίωση, η οποία χτίζεται στο θεμέλιο λίθο, τη στιβαρή ανθρωπιά. Η ανθρωπιά έχει τη δύναμη να κατατροπώσει την εξουσία. Η εξουσία δεν είναι δύναμη, είναι αδυναμία. Μεγάλη αδυναμία. Η ισχύς της, ισχνή. Προδίδει, σιωπά. Η σιωπή των αδικημένων είναι μεγάλη κραυγή. Μια

κραυγή που βοά σαν δυνατή σειρήνα στη συνείδηση της εξουσίας. Αν υπάρχει συνείδηση σε αυτή, όπως λέει χαρακτηριστικά η Κατερίνα.

Η πρόσληψη του ποιητικού της έργου είναι εύκολη για το λόγο ότι το συναίσθημα κυριαρχεί σε αυτό και φυσικά αυτό δε χαλάει τη δομή αλλά και τη διάρθρωση των ποιημάτων της. Ο λόγος της δεν είναι έμμετρος και ο στίχος είναι ελεύθερος (Ζήρας, 2001, σελ. 78). Η ίδια δε δείχνει ενδιαφέρον για λέξεις – συνδυαστικούς κρίκους ούτε για προκαθορισμένες συνθέσεις γιατί εκείνο που άπτεται του ενδιαφέροντός της είναι να γεμίσει κάθε λέξη και σκέψη στο συναίσθημα και μετά να το μεταφέρει στη λευκή της κόλλα. Μέσα από την ποίησή της, η Κατερίνα δημιουργεί ένα θαυμάσιο «χάος» όπου η δύναμη και η ορμή της γραφής της, είναι καθηλωτική. Τα βαθύτερα μηνύματα που υποβόσκουν στην ποίησή της, φυλακίζονται στο μυαλό και στην ψυχή της και έρχονται στο προσκήνιο εκφράζοντας αυτό ακριβώς που γίνεται. Ο λόγος της είναι σκληρός αλλά και ευάλωτος, γεμάτος προσμονή για ένα πιο δίκαιο μέλλον, ακόμη κι αν η ίδια προτίμησε να φύγει από τη ζωή χωρίς να προσπαθήσει λίγο ακόμη για να εκπληρώσει την αποστολή της στον κόσμο αυτό, για τη μέλλουσα γενιά.

Η Κατερίνα δε μπορεί να συμβιβάζεται. Ορθώς σκεφτόταν ότι με τους πολλούς συμβιβασμούς χάνεις τη ζωή σου. Τη ζωή μόνο μια φορά μπορείς να τη ζήσεις για αυτό πρέπει να την αξιοποιήσεις κατάλληλα. Ένιωθε ότι έπρεπε να προσφέρει στη νεολαία το πνεύμα της, όλα όσα μάζευε μέσα της τόσα χρόνια, για αυτό και τα περισσότερα ποιήματά της είχαν διδακτικό χαρακτήρα, ήταν γεμάτα παραινέσεις να μην εγκλωβιστούν στους κανόνες του συστήματος αλλά να αποδράσουν από αυτό και να ορίσουν τη ζωή τους με βάση τα δικαιώματά τους. Η Γώγου δεν άντεχε τα ζόρια και τις επιβαλλόμενες νόρμες συμπεριφοράς, ούτε τη συμμόρφωσή της στους κανόνες της κοινωνίας. Ο κάθε άνθρωπος γράφει τους δικούς του κανόνες και η ποιήτρια είχε ως κανόνες την ελευθερία και τη δικαιοσύνη. Όχι την τυφλή δικαιοσύνη του κράτους, αλλά τη δικαιοσύνη που κυοφορούσε ελευθερία και ισότητα όλων προς όλους. Αυτό το μήνυμα ήθελε να περάσει στα παιδιά (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 56). Ο λόγος της δεν ήταν επιβλητικός αλλά παραινετικός. Εξάλλου πώς θα μπορούσε η Γώγου να επιβάλλει τους δικούς της ισχυρισμούς όταν βίωσε την τόσο έντονη καταπίεση από τον πατέρα της και το σύστημα; Σε αυτό εναντιωνόταν σθεναρώς. Δεν το άντεχε, ένιωθε ότι απειλεί την ύπαρξή της, την ψυχοσωματική της ολότητα.

Μέσα στην παραφροσύνη της η Κατερίνα δίδασκε κάτι μοναδικό. Κι αυτό που δίδασκε, το έκανε με ακρότητα. Ήταν των άκρων. Ή όλα ή τίποτα. Αυτά που πρεσβεύει η Κατερίνα είναι υπέρβαση. Ο έρωτας είναι υπέρβαση, η ζωή είναι υπέρβαση. Η ποιήτρια ένιωθε τη ζωή σαν κάτι που ανά πάσα στιγμή γλιστρούσε από τα χέρια της. Όχι τόσο με την αυτοκτονία, όσο με το ότι χάνονται αξίες και ιδανικά. Η παθητική στάση των ανθρώπων και ειδικά των νέων σε αυτά, την τρόμαζε. Η απάθεια δεν ήταν κάτι που της ταίριαζε. Μέσα της ήταν «αγρίμι», μια οργισμένη γυναίκα που ήθελε να δώσει την ψυχή της στα παιδιά ώστε να είναι δραστήρια και να πολεμούν το άδικο. «Θηρίο ανήμερο» ήταν η Κατερίνα (Ζήρας, 2001, σελ. 66). Δύσκολα έκρυβε το θυμό της και την οργή της. Τα έβγαζε σε στίχους ποιημάτων και τραγουδιών και ύστερα έριχνε την οργή της στο ποτό, στο αλκοόλ. Ίσως να ήταν ο μόνος φίλος της που απάλυνε τη μοναξιά της. Την εσωτερική μοναξιά, εκείνη που ριζώνει μέσα της ακόμη κι όταν η Κατερίνα βρισκόταν με πολύ κόσμο. Ζητούσε το αλκοόλ απεγνωσμένα. Σκέτος εθισμός. Μπροστά του λύγιζε κι εκείνο τη χειραγωγούσε κι εκείνη στεκόταν ευάλωτη και αδύναμη μπροστά σε αυτό. Έτσι εκφραζόταν. Μέσα από αυτό. Το ζητούσε συχνά, ήταν το μόνιμο «παρεάκι» της, όπως η ίδια συνήθιζε να λέει.

Η Κατερίνα αγαπούσε τη ζωή και την αγαπούσε γιατί δεν την έζησε στο έπακρο ή τουλάχιστον όπως εκείνη ήθελε. Αρχισε όμως σταδιακά να χάνει τις δυνάμεις της κι όπως έλεγε και η ίδια ένιωθε σα μια «γερμένη ιτιά» (Μπλάνας, 2013, σελ. 58). Αρχισε να αφήνεται. Ακόμη και πριν το τέλος της, ένιωθε σα να έχει εκπληρώσει πια την αποστολή της στον κόσμο. Η ίδια θεωρούσε ότι ήρθε στον κόσμο για να αφήσει το μήνυμά της στη νεολαία και έπειτα να φύγει ήσυχα. Ήθελε όλα όσα ζούσε και έκανε να ήταν απόρροια των δικών της επιλογών και αποφάσεων. Ακόμη και στο θάνατο η ίδια θα επέλεγε πώς και πότε θα έρθει το τέλος της. Δεν της άρεσε να της λένε τι να κάνει. Τόσο ατίθαση και ονειροπόλα ήταν. Συνδύαζε πολλές αντιθέσεις. Πότε ευαίσθητη και πότε σκληρή με τον εαυτό της. Πότε ομιλητική και πότε σιωπηλή. Ακόμη όμως και η σιωπή της είχε μια ανείπωτη «κραυγή», εκείνη που φώναζε ελευθερία και αλληλεγγύη.

Η Κατερίνα ήθελε να δώσει στα νέα παιδιά εκείνα που δεν πρόλαβε η ίδια να ζήσει. Επιθυμούσε να αφουγκραστεί τα όνειρά τους και να τα δασκαλέψει να δράσουν. Να δράσουν για όλα αυτά που τους χρωστάει η ζωή, για το λόγο ότι η Γώγου ποτέ δε κατάφερε να πάρει πίσω τα δικά της. Η απογοήτευσή της ήταν τόσο

οδυνηρή και αμείλικτη που «έτρωγε τα σωθικά της» καθημερινά. Πνεύμα ανήσυχο, γεμάτο προβληματισμούς. Αν και περίμενε εκείνο το αδιέξοδο και έλεγε στα παιδιά ότι θα έρθει, μέσα της σιγόκαιγε η φλόγα της ελπίδας ότι αυτός ο κόσμος θα αλλάξει κάποτε. Ίσως η δύναμη του οράματος που είχε να ήταν τόσο μεγάλη ώστε μετουσιώθηκε σε δυνατή ελπίδα.

Για αυτό και η Κατερίνα Γώγου είναι ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο στην ελληνική ποίηση. Η αιώνια έφηβος, η πιο οργισμένη φωνή της γενιάς της που προσπαθούσε με κάθε τρόπο να εξαλείψει την κοινωνική αδικία. Όσα χρόνια κι αν περάσουν, η Κατερίνα θα παραμείνει η ποιήτρια των νεότερων γενιών, αφού με τους νέους κατά κύριο λόγο συνομίλησε και όπως αναφέρει και ο Λεωνίδας Χρηστάκης, η Κατερίνα ήταν έξω από κάθε λογής εκδοτικά και καλλιτεχνικά κυκλώματα και κλίκες και για το λόγο αυτό σπάνια γίνονταν για αυτήν αναφορές στα «μέσα μαζικής εξαπάτησης» (Σπυράτου, 2007, σελ. 61). Ο Τηλέμαχος Χυτήρης, ποιητής και πρώην Υπουργός δε δίστασε να χαρακτηρίσει την Κατερίνα σαν τον «Μαγιακόφσκι της πλατείας Εξαρχείων» (Σπυράτου, 2007, σελ. 73).

Η Κατερίνα νιώθει πως έχει χάσει ήδη τη ζωή της. Είναι αυτό που λέει η ίδια «το γαμώτο που δεν έζησε» (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 68). Αισθάνεται όμως την ανάγκη να αφήσει πίσω της κάτι, φεύγοντας. Θέλει να αφήσει πίσω της τη δύναμη της ελπίδας. Η ελπίδα τροφοδοτεί τη δράση και αντίκειται στον πενιχρό συμβιβασμό. Η Κατερίνα δεν ικέτεψε, δεν παρακάλεσε, δε γονάτισε. Έμεινε εκεί να παλεύει και να μάχεται, να αγωνίζεται για τους άλλους. Ίσως αυτή η μάχη, για τους άλλους, έδινε ένα κέρδος στον εαυτό της. Κάτι σαν αποζημίωση για όσα δεν πρόλαβε να ζήσει, σαν ένα καθαρτικό στα «βρώμικα σοκάκια» του μυαλού της που είχαν γεμίσει με ταπείνωση, όπως έλεγε εκείνη για «σκυμμένα κεφάλια σε πολλά χρόνια αδικίας» (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 73).

Το ισχυρότερο συναίσθημα της Κατερίνας ήταν η μοναξιά την οποία η ίδια παρομοίαζε ως «τσεκούρι στα χέρια μας». Η Κατερίνα χανόταν μέσα στους καπνούς του τσιγάρου της και σε μεγάλες γουλιές αλκοόλ, ήταν σα να ήταν οι δυο συμπαραστάτες της όταν εκείνη ένιωθε μόνη. Εκείνα στα οποία είχε εμπιστοσύνη ότι δε θα την προδώσουν και όμως την πρόδωσαν αφού ο θάνατός της επήλθε από χάπια και αλκοόλ μαζί. Ίσως με αυτά τα δύο να ήθελε να φύγει μια Κυριακή γιατί όπως έλεγε και η ίδια δε μπορούσε, δεν άντεχε τις Κυριακές.

Τη σκληρότητα των χρόνων, παρελθοντικών και παροντικών, η Κατερίνα την έδειχνε, τη φώναζε παντού. Ακόμη κι όταν ήρθε η ώρα να μιλήσει στη Μαρία, τη διαβεβαίωσε ότι τα προβλήματα θα συνεχιστούν, όμως θα έρθει και εκείνη η εποχή που θα βασιλεύει στον κόσμο μόνο η ελευθερία, η αδελφοσύνη και η ανθρωπιά. Διότι εκείνο το οποίο προσδιορίζει τον άνθρωπο δεν είναι η υπόσταση και η μορφή του, αλλά εκείνο που προτίθεται η ψυχή του να δώσει στο διπλανό, το συνάνθρωπο, τον κόσμο.

3.2 Αναρχία και νεολαία

Το σύστημα ιδεών που υιοθετεί η Κατερίνα είναι η αναρχία και σε αυτό καλεί όλη την νεολαία. Υπάρχουν όπως είναι φυσικό ποικιλότητες εκφάνσεις της αναρχικής ουτοπίας, στις βασικές λειτουργίες και τις δομές της. Η αναρχία την οποία ασπαζόταν η Κατερίνα και στην οποία προέτρεπε τη νεολαία, είναι η ιδανική κοινωνία για την ποιήτρια (Τάσιου, 2014, σελ. 37). Εκεί κυριαρχεί μόνο η ελευθερία και η ισότητα. Η ελευθερία, είναι αναγκαίος όρος της ισότητας. Και το αντίστροφο. Είναι οι στυλοβάτες μιας ιδανικής κοινωνίας. Δε δύναται να υφίστανται ελεύθερες σχέσεις παρά μόνο μεταξύ ίσων ανθρώπων. Είναι δηλαδή η γενικευμένη λύση ως προς τα ιεραρχικά πρόσωπα της κοινωνίας. Η Κατερίνα δεν ήθελε την ιεραρχία. Τασσόταν κατά αυτής. Δε γνώριζε από ανώτερο ή κατώτερο, από υποδεέστερο και μη. Ή μάλλον γνώριζε και μέσα της τρεφόταν η μανία και η λύσσα να το κατασπαράξει, να το αφανίσει (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 62). Καταπίεση, καταστολή, αλλοτρίωση, κενότητα, δημαγωγία, υποκρισία, κυνισμός εικόνες από μια ζοφερή πραγματικότητα, αδυσώπητη και εφιαλτική που τότε ακουγόταν ως επιστημονική φαντασία αλλά σήμερα είναι η καινούρια πραγματικότητα (Μπλάνας, 2013, σελ. 71).

Η Κατερίνα είχε βυθιστεί στο δικό της κόσμο και σχεδόν δεν αναγνώριζε κανένα στο δρόμο. Οι γνωστοί της άρχισαν να κόβουν κάθε επαφή με εκείνη θεωρώντας πως η ίδια είχε «σαλτάρει» και την αποκαλούσαν «σαλεμένη». Έζησε μια γεμάτη ζωή, όμως δεν πρόσεχε. Δεν την ένοιαζε τίποτα και στο τέλος την πρόδωσαν όλοι. Απέναντι βρίσκεται το αντίδοτο: η πίστη στη ζωή, στο όνειρο, στον άνθρωπο, στον πιο ανθρώπινο κόσμο που θα συναντήσουμε και θα σαρώσει σαν θριαμβευτής

τα ερείπια του παλιού κόσμου. Το λογοτεχνικό κατεστημένο την αποδοκιμάζει, ενώ ο «ψαγμένος» νέος κόσμος λατρεύει την Κατερίνα. Μπορούσε εύκολα να αντικρύσει κανείς εκείνα τα ανήσυχα μα τόσο αθώα μάτια της καθώς τη συναντούσε στα βιβλιοπωλεία της πλατείας των Εξαρχείων, σε πορείες και καταλήψεις αλλά και λοιπές δραστηριότητες του χώρου, ως συμπαραστάτη αλλά και μάρτυρα σε πολλές δίκες αντιεξουσιαστών, στις οποίες συνήθιζε να πηγαίνει φορώντας ένα μαύρο μπερέ με κόκκινο αστέρι (Τάσιου, 2014, σελ. 38). Συνελήφθη και ανακρίθηκε πολλές φορές όμως δεν ενδιαφερόταν για τίποτα. Δεν την ένοιαζε για οτιδήποτε της είχαν προσάψει για αυτό και ο χαρακτηρισμός της ως «παράλογη» και «σαλεμένη» δεν ήταν τυχαίος, καθώς πολλοί δεν καταλάβαιναν και δε συμμερίζονταν τον τρόπο σκέψης της, την ιδεολογία της και τη στάση ζωής της. Το πάθος της ήταν η πολιτική παρά το γεγονός ότι το αλκοόλ και τα ναρκωτικά όπως αποδείχθηκαν αργότερα, στην πορεία έγιναν μεγαλύτερα πάθη (Μπλάνας, 2013, σελ. 77).

Το ανικανοποίητο εξακολουθούσε να την τυραννά. Άρχισε να επισκέπτεται ψυχιάτρους καθώς όπως έλεγε και η ίδια η ζωή της ήταν «κινούμενη άμμος» (Τάσιου, 2014, σελ. 36). Την ίδια περίοδο, στις αρχές της δεκαετίας του '90, έσβηνε σταδιακά και ο θρύλος των Εξαρχείων. Η πολιτικοποίηση αλλά και η αμφισβήτηση υποχωρούσαν αργά μπροστά στο φθινό νεοπλουτισμό, στον καταναλωτικό ευδαιμονισμό και τη δανεική γλιδή. Άνθρωποι όμως σαν την Γώγου δεν είχαν αυταπάτες και ψυχανεμίζονταν τα γυρίσματα των καιρών. Δύο δεκαετίες μετά, η Αθήνα βρίσκεται στο επίκεντρο της σοβαρότερης μεταπολεμικής κρίσης στην Ευρώπη. Οι νέοι οργισμένοι παθιάζονται ξανά με την πολιτική. Τα ποιήματα της Κατερίνας συζητούνται και διαβάζονται περισσότερο από ποτέ (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 93).

Η ίδια στους «Απόντες» το 1986 έγραφε:

Μια στάλα σταλαγμίτης έμεινα.

Χωράω σ' αυτό το άδειο μπουκάλι.

Το πέταξαν ένα παλιό καλοκαίρι

οι φίλοι μου.

Χωράω εκεί μέσα να μπω.

Άλλοι

μακρινοί καιροί

που θα ξαναγυρίσουν

το ύστατο Αλληλεγγύης Σ.Ο.Σ

να αποκρυπτογραφήσουν

Η γραφή της Γώγου που άλλοτε μοιάζει επαναστατικό μανιφέστο και άλλοτε παραλήρημα, ωμή και ακραία για πολλούς ανθρώπους τότε, στην εποχή εκείνη, ταιριάζει πολύ στο εσχατολογικό κλίμα των χαλεπών ημερών και εποχών που βιώνουμε. Η κολλητή της φίλη, Όλια Λαζαρίδου, γράφει: «*Τη θυμάμαι ως ένα πλάσμα εκρηκτικής αθωότητας, χαράς και δίψας για τη ζωή. Όμως δεν την αντιπροσώπευε όλη αυτή η σκοτεινή πλευρά που την ακολουθούσε διαρκώς. Ναι, είχε σκοτάδι μέσα της αλλά καμιά φορά το σκοτάδι δεν είναι παρά η έκπτωση από το φως. Τέτοιο ήταν κι εκείνο. Δε θα επεκταθώ, απλά πιστεύω ότι η περιγραφή κάποιου παρελθόντος, όσο ένδοξου, στενεύει το πλαίσιο κάνοντας τη ζωντανή εμπειρία μνήμη, κι εγώ τους ανθρώπους που αγάπησα, τους κουβαλώ ζωντανούς μέσα μου*» (Μπλάνας, 2013, σελ. 69).

Κοινή παραδοχή υπήρξε το γεγονός ότι η ποίηση της Κατερίνας υπήρξε κεραυνός εν αιθρία που δε συνταίριαζε με τα λογοτεχνικά ήθη και το κατεστημένο της εποχής που έζησε και έδρασε. Ο λόγος της ήταν άμεσος, επιθετικός, οργισμένος και για αυτό τη λάτρευε ο ανήσυχος κόσμος. Ευαισθησία, σκληρότητα, όλα τα είχε στον υπερθετικό βαθμό και την χαρακτήριζε το μη συμβιβάσιμο και απρόβλεπτο. Δύσκολος άνθρωπος η Κατερίνα και πολλές φορές εγωκεντρική. Έλεγε ακριβώς αυτό που σκεφτόταν χωρίς να τη νοιάζει ο αντίκτυπος των λόγων της. Δεν προσποιούταν για να κερδίσει τις εντυπώσεις, έβγαζε τον πραγματικό της εαυτό. Έγραψε πολλά ποιήματα με μεγάλη ψυχική θυσία και υποστήριξε ανθρώπους που άλλοι θα χαρακτήριζαν «περιθωριακούς», εφόσον δεν έβρισκε τη διαφορετικότητα ή την ιδιαιτερότητα σε αυτούς. Ήταν πολύπλοκη και είχε ιδιαίτερη προσωπικότητα. Τη διέκρινε κάτι μυστηριώδες και ελκυστικό γιατί είχε εκείνο το βλέμμα το «ταξιδιάρικο» και αυτήν τη «σπίθα» που ορμούσε από μέσα της. Γράπωνε τον πόνο της και τον στράγγιζε πάνω στις λευκές σελίδες και με τις προτάσεις που δημιουργούσε έγραφε για την ατομική, τη διαπροσωπική αλλά και την κοινωνική μιζέρια με απώτερο στόχο την αφύπνιση των ανθρώπων αλλά και την ανατροπή της υπάρχουσας μέχρι σήμερα δεινής κοινωνικής πραγματικότητας (Σπυράτου, 2007,

σελ. 56). Δεν άντεχε τους περιορισμούς, τα περιθώρια και τους συμβιβασμούς. Αγαπούσε τη ζωή με έναν ιδιάζοντα τρόπο καθώς είχε σαν όραμα ένα διαφορετικό κόσμο και πάσχιζε για αυτόν γιατί ο δικός μας ήταν πολύ μικρόψυχος για να τη χωρέσει.

Η ίδια χαρακτηριστικά, στο «Μήνα των παγωμένων σταφυλιών» λέει:

έπρεπε

αν ήθελα ακόμα να σωθώ

αν ήθελα ακόμα να ζήσω

να βρω έναν τρόπο να μοιάζω μ' αυτούς

ή κάτι τέλος πάντων

να τους εξευμενίσω

(Σπυράτου, 2007, σελ. 87). Όμως ποτέ δε βρέθηκε αυτός ο τρόπος, όχι επειδή δεν ήθελε, αλλά επειδή πλέον δεν μπορούσε. Η Κατερίνα ανοίγοντας τα μάτια της στη ζωή αντίκρισε τη γενιά της αμφισβήτησης. Μια αμφισβήτηση η οποία τη συνόδευε σε όλη τη ζωή της γιατί η ίδια ήταν ένα άτομο ασυμβίβαστο. Συνεχώς προβληματιζόταν, «ψαχνόταν» και βρισκόταν σε μια ατέρμονη σύγκρουση με τα πάντα γύρω της και μέσα της. Ήταν ένα ανήσυχο πνεύμα που δεν επαναπαυόταν και ζητούσε διαρκώς εκείνο το «παραπάνω».

Η Κατερίνα παρωθούσε τα παιδιά να στραφούν ενάντια στον καταναγκασμό του νόμου. Εκεί αναφερόταν όταν μιλούσε στη φίλη της τη Μαρία για δύσκολες εποχές και δύσκολους καιρούς. Αυτούς που έζησε η ίδια. Οι επιβαλλόμενες και αυστηρές πυραμίδες της ιεραρχικής κοινωνίας αντικαθίσταται με μια λειτουργική πολυπλοκότητα ελεύθερων, ομαδικών, κοινοτήτων και κοινοβίων που συνέχεια υφίστανται αλλαγές που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες μιας ελεύθερης κοινωνίας και νεολαίας (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 76).

Η Κατερίνα μιλούσε στο παιδί, τη Μαρία, για δύσκολους καιρούς. Ας δούμε πώς προσδιορίζονται αυτοί οι δύσκολοι καιροί. Οι ρίζες είναι τα παιδικά βιώματα της Κατερίνας: εμφύλιος, χούντα και το διαζύγιο των γονιών της (Ζήρας, 2001, σελ. 87). Όμως δεχόταν και επιρροές από την αναρχική ιδεολογία. Ονειρευόταν μια κοινωνία στην οποία έπρεπε να συμβούν πολλές αλλαγές. Την εξιδανικεύει μιλώντας για τα

παιδιά, για τα νιάτα. Ο καταναγκασμός του νόμου, αντικαθίσταται από την αμοιβαία συμφωνία. Η εκμετάλλευση των εργαζομένων αντικαθίσταται από τη γενικευμένη αυτοδιεύθυνση (Ζήρας, 2001, σελ. 89). Η ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής αντικαθίσταται με την κοινή κατοχή. Η ανθρωπιά έτσι όπως την ορίζει η Κατερίνα δεν είναι να έχει κάποιος περισσότερα κι άλλος λιγότερα, οι άνθρωποι πρέπει να ζουν επί ίσοις όροις. Εξάλλου, η ηθική της υποταγής, της υπεκφυγής και του ψεύδους, αντικαθίσταται με την ηθική της ελευθερίας και της αλληλεγγύης. Τόσο η καταπίεση όσο και η εμπορευματοποίηση των αισθήσεων αντικαθίσταται με την απελευθέρωση της ανθρώπινης φύσης (Ζήρας, 2001, σελ. 92).

Η ίδια έλεγε ότι *«η ζωή μας είναι σουγιαδιές»* (Παπαγεωργίου, 1989, σελ. 93). Η Κατερίνα βίωνε δύσκολους καιρούς. Έβλεπε παντού μαχαίρια που έκοβαν την ανάσα των νέων, τα όνειρά τους, την αξιοπρέπειά τους. Φυλακισμένη στον απύθμενο συναισθηματισμό της, βρήκε την έκφραση της στους ποιητικούς στίχους που έγραφε και στο αλκοόλ. Το αλκοόλ ήταν το διέξοδο για την ποιήτρια. Δε σκεφτόταν πολύ, ίσως να απάλυνε την απογοήτευσή της από τον κόσμο και τους ανθρώπους. Μπορεί μέσα της να μην πίστεψε ποτέ πως αυτός ο κόσμος θα αλλάξει και ίσως η αμυδρή ελπίδα που κρυβόταν στα λόγια της για την Μαρία, να ήταν το έναυσμα να παρακινηθούν οι νέοι σε αγώνες. Σε αγώνες για ελευθερία, ισότητα και αλληλεγγύη. Στην Κατερίνα δεν άρεσαν οι ταξικές διαφορές ούτε δέχθηκε ποτέ την ιεραρχία των κοινωνικών τάξεων. Πλούσιοι και φτωχοί έπρεπε να γίνουν ένα, να ενωθούν, να μη σκοντάφτουν σε διαφορετικά συμφέροντα (Ζήρας, 2001, σελ. 96).

Η Κατερίνα συνεχίζει να ονειρεύεται παρόλο που το κοινωνικό γίνεσθαι όχι μόνο δεν αλλάζει, αλλά γίνεται και πιο ταραχώδες, τερατώδες. Το «θα 'ρθει καιρός» είναι μια έκφραση της Γώγου, σα να δίνει τον λόγο της, σα να υπόσχεται κάτι. Υποβόσκει μια νότα αισιοδοξίας και ελπίδας παρόλο που είναι πολύ απογοητευμένη. Φρονεί ότι θα υπάρξει έστω και μια ηλιαχτίδα που θα φωτίσει το έρεβος της κοινωνικής αδικίας και ανισότητας (Τάσιου, 2014, σελ. 44). Η ταξική και κοινωνική ανισότητα ήταν κάτι το οποίο δεν άντεχε η Κατερίνα, το θεωρούσε πολύ άδικο, απάνθρωπο. Το θεωρούσε απαξίωση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Γιατί να υπάρχουν εργοδότες και ποιος ακριβώς είναι ο ρόλος τους; Όλοι θα πρέπει να είμαστε ίσοι. Θα έρθει καιρός που δε θα διαλέγουμε μόνο τους γονείς μας αλλά και το επάγγελμά μας. Η υποδούλωση της ανθρώπινης φύσης δεν μπορεί να υπάρχει σε μια σωστή κοινωνία (Γώγου, 1988, σελ. 11). Ο άνθρωπος πρέπει να είναι ελεύθερος και

ίσος με τους υπόλοιπους. Δεν πρέπει να υπάρχουν κανόνες, ούτε καταναγκασμός από τον νόμο. Δεν μπορεί να υπάρχει κυβέρνηση που να πράττει εις βάρος των άλλων. Η ίδια η ποιήτρια διαφοροποίησε και τον τρόπο της ζωής της. Εκφραζόταν στον αναρχικό χώρο και η ποίησή της αγκάλιασε όχι μόνο τη γυναίκα, αλλά και τον άνθρωπο επιθυμώντας να αποκαταστήσει και τη χαμένη του αξιοπρέπεια. Η πολυτάραχη ζωή της Γώγου δείχνει το ίδιο του χαρακτήρα της. Ο κάθε άνθρωπος καθορίζει μόνος του τις αρχές του και είναι ελεύθερος να το κάνει. Κοινωνικά μορφώματα που πλάθονται από ταξικές διαφορές δεν μπορούν να υπάρχουν. Κανείς δε ρώτησε τους νέους αν θέλουν αυτήν τη ζωή, αυτούς τους γονείς, αυτό το κράτος, αυτό το επάγγελμα. Έχουν όμως το δικαίωμα να αλλάξουν τα πράγματα και να έχουν όλα όσα θέλουν και τους εκφράζουν. Θα αλλάξουν τα πράγματα λέει η Κατερίνα, «θα 'ρθει καιρός». Η δράση γεννά την αισιοδοξία και η ελπίδα γεννάει τον αγώνα. Όπως λέει και η αναρχική ποιήτρια «η βία φέρνει βία» (Παπαγεωργίου, 1989, σελ. 59). Είναι βία να τοποθετείς τα παιδιά σε καλούπια που δε τους αρμόζουν. Είναι βία να πλάθεις με τις πράξεις σου έναν κόσμο που μόνο απογοήτευση και δυστυχία μπορεί να φέρει.

Κάθε ερέθισμα είναι και μια αντίδραση. Η ζωή κερδίζεται μέσα από τη μάχη, μέσα από τον αγώνα. Τον αγώνα για ίσα δικαιώματα προς όλους. Τον δίκαιο αγώνα, εκείνον που σπέρνει αξιοπρέπεια και ισότητα. Η αγάπη δεν μπορεί να είναι επιλεκτική, πρέπει να είναι έκδηλη σε όλους. Με πράξεις, μόνο με πράξεις. Η απάθεια δεν οδήγησε πουθενά. Το να μας λένε οι άλλοι τι να κάνουμε μας καθιστά σώματα χωρίς ψυχές. Βρες αυτό, κάνε εκείνο. Υποτάξου, συμβιβάσου. Όλα αυτά έπνιγαν την Κατερίνα από παιδί. Όλα αυτά γεννούν ένα σαθρό πολιτικό και κοινωνικό σύστημα. Κανένα παιδί δε θέλει να γεννηθεί στη «σαπίλα», στην απολυταρχία, στην πατριαρχία, στην αυστηρότητα, στην υπέρμετρη πειθαρχία. Η πειθαρχία περιορίζει, απομονώνει και περιθωριοποιεί (Παπαγεωργίου, 1989, σελ. 61).

Ήθελε να προστατεύσει τον άνθρωπο, να τον σώσει από τα δεινά και τις αδυναμίες του και να τον παρακινήσει να αγωνιστεί για τα ιδανικά που τόσο ανάγκη έχει η εποχή και η κοινωνία του. Η ζωή είναι για να μαχόμαστε για όσα μας ανήκουν δικαιωματικά. Κάποιος πρέπει να κάνει την αρχή, να πληθαίνουν οι άνθρωποι και να έχουν δύναμη, να αγωνίζονται αγόγγυστα για αυτά που κάποιος τους στέρησαν με το «έτσι θέλω». Οι περισσότεροι γνώρισαν την Κατερίνα Γώγου ως ηθοποιό του εμπορικού ελληνικού σινεμά στη δεκαετία του '60, όμως η Κατερίνα έκρυβε πολλά

μυστικά πίσω και πέρα από τη μεγάλη οθόνη, αφού αποτέλεσε την εμβληματική φιγούρα των Εξαρχείων στις δεκαετίες του '70 και του '80 συνδυάζοντας την ποίηση με την επαναστατικότητα της.

3.3 Το όνειρο της επανάστασης και η σημασία του για τον νέο

Το όνειρο της επανάστασης για την Κατερίνα Γώγου αποδυναμώθηκε μέσα της, κάτι που προκύπτει από τις σκληρές διαψεύσεις του που αποτυπώνονται στους στίχους της από τα πρώτα κιάλας βιβλία της, όμως η επιθυμία για ένα διαφορετικό πολιτικό σκηνικό αποτέλεσε και το πιο εμβληματικό θέμα της ποίησής της (Μπλάνας, 2013, σελ. 77). Εκείνο που επί της ουσίας διαφοροποίησε την Γώγου από τη γενιά της ήταν η πολιτική ριζοσπαστικοποίησή της από την αρχή μέχρι και το τέλος της συγγραφικής της δραστηριότητας, κάτι το οποίο την καθιστούσε ποιητικά ανένταχτη. Αργότερα, τα βιβλία της δεν είχαν τόσο έντονο ύφος, είχαν κάτι πιο ήπιο, όμως παντού διατυμπάνιζε και στον κόσμο και στα ποιήματά της ότι η ενσωμάτωση σε ένα κοινωνικό σύστημα υποταγμένο στην εξουσία και τις ανώτερες αρχές δεν μπορεί να προάγει την ισότητα και την ελευθερία (Μπλάνας, 2013, σελ. 79).

Το στέκι της Κατερίνας ήταν τα Εξάρχεια. Η Γώγου βίωνε τις απεργίες πείνας, τις πολιτικές κινητοποιήσεις και με αυτόν τον τρόπο έδινε το στίγμα των Εξαρχείων. Εξάλλου τα Εξάρχεια ήταν μια περιοχή όπου ανέκαθεν υπήρχε έντονο φοιτητικό κίνημα. Στα Εξάρχεια ήταν όλα τα βιβλιοπωλεία και οι εκδοτικοί οίκοι. Στα Εξάρχεια εδραιώθηκαν δυνατές προσωπικότητες του αντιεξουσιαστικού και καλλιτεχνικού χώρου, από τον Ναπολέοντα Λαπαθιώτη μέχρι τον Ραφαηλίδη, την Αρλέτα και τον Νικόλα Άσιμο ο οποίος ήταν και το σύμβολο της περιοχής (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 89). Η δράση της ήταν γενική, αλλά στα Εξάρχεια έγινε η αρχή. Αυτή η γυναίκα ενώ παντού διαλαλούσε ότι *«οι μπάτσοι πουλάνε την ηρωίνη»*, έπεσε η ίδια μέσα στα ναρκωτικά και καταστράφηκε από αυτά (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 88). Ο Άσιμος έπινε πολύ και μεθούσε, αλλά καμία σχέση δεν είχε με ναρκωτικά. Στα δεκατρία της χρόνια η Γώγου έφυγε από το σπίτι και *«ζούσε με κάτι αλήτες στο δρόμο»*. Τη βρήκε η αστυνομία και ο πατέρας της που ήταν πολύ αυστηρός την επέπληξε. Ίσως αυτό το οποίο έζησε από πολύ μικρή ηλικία, το κυνηγητό του πατέρα της και των αστυνομικών το έβγαλε μετά στην ποίησή της

ως αντίδραση στο κατεστημένο, στην πατριαρχία και σε κάθε μορφή εξουσίας απέναντι στη γυναίκα, στις μειονότητες (Σπυράτου, 2007, σελ. 76). Εκείνο το συναίσθημα το οποίο δεν άφησε την Κατερίνα Γώγου σε ολόκληρη τη ζωή της ήταν η εσωτερική μοναξιά που ένιωθε. Η κόρη της, η Μυρτώ, γράφει ότι έρχονταν πολλοί θαυμαστές για να τη δουν και ήταν πάντα με φίλους, με παρέες. Όμως μέσα της ένιωθε μόνη, κουβαλούσε πάντα τη μοναξιά εκείνη η οποία έκρυβε μέσα της οργή και μίσος για το κατεστημένο.

Ένας από τους πιο βασικούς λόγους που η ποίηση της Κατερίνας Γώγου χαρακτηρίζεται «πολιτική» είναι για το λόγο ότι η πολιτική της ταυτότητα, του ποιητικού της υποκειμένου, ορίζει τις υπόλοιπες, τις πιο προσωπικές πτυχές της ζωής της όπως είναι ο έρωτας, το επάγγελμα, η οικογένεια. Τα παιδικά χρόνια της Κατερίνας είναι σημαδεμένα από την απολυταρχική μορφή του πατέρα της, ο φόβος για τον οποίο τη μεταμορφώνει στην ποιητική της φαντασία σε ένα ανυπεράσπιστο κοριτσάκι. Όταν μιλάει στην Μαρία και την παρηγορεί λέγοντάς της ότι θα έρθουν καλύτερες εποχές, ενδόμυχα απευθύνεται στον εαυτό της. Θέλει να προστατέψει τα παιδιά και τη νεολαία, να τους δώσει ελευθερία για να μπορέσουν να πραγματοποιήσουν τα όνειρά τους, όμως στην ουσία η ίδια θέλει να προστατεύσει τον εαυτό της κυρίως. Η Κατερίνα επιλαμβάνεται το βάρος των παιδικών της χρόνων και παρά το γεγονός ότι δυσανασχετεί και είναι πολύ απογοητευμένη, ενθαρρύνει τα παιδιά να αγωνιστούν για την αλληλεγγύη και την ελευθερία (Σπυράτου, 2007, σελ. 93).

Το δεύτερο χαρακτηριστικό της πολιτικής της ποίησης είναι η σύνδεση των ποιημάτων με το πολιτικό ήθος, το ιστορικό βίωμα αλλά και την πραγματικότητα. Σε κάθε της στίχο υποβόσκει η ανησυχία της για το παιδί και ελπίζει σε ένα μέλλον ευοίωνο γεμάτο ελευθερία, αποδεδειγμένο από εξουσία και ταξικές πυραμίδες. Η Κατερίνα Γώγου θέλοντας να διαχέει παντού το μήνυμα για την φροντίδα του παιδιού και τα δικαιώματά του, άνοιγε απειλητικά την ποιητική αυλαία σε ένα κόσμο χωρίς ιδανικά, χωρισμένο σε θύτες και θύματα, κοινωνικές τάξεις, οργή, καταγγελία, φόβο.

Οι στίχοι της αποτέλεσαν ένα είδος πολιτικής αφύπνισης και για το λόγο αυτό μιλούν διαχρονικά για τον ρόλο της ποίησης, της λογοκρισίας και της αυτολογοκρισίας. Η ίδια γράφει:

Κάθομαι και γράφω

όπως οι οριστικά τρελοί στα χέρια του δημοσίου.

Παραλήπτης

Η άγια Ανύπαρχτη

κι ένας πολύ δικός μου

περασμένος οριστικά

σ' ένα καμένο κατάλογο αγνοουμένων.

Δίνω το γραφτό μου -γράμμα ανοιχτό-

στον πρώτο τυχόντα του επισκεπτηρίου

καλοπροαίρετο και συμπονετικό

να το πάει σπίτι μου -στη γνωστή διεύθυνση-

όπου τώρα

ένα νεογέννητο βατραχάκι

με μόνο μία μαύρη ουρά σέρνεται

σε λιμνασμένα αποπίματα

θα μεγαλώσει

για να τραγουδάει αισχρά σεξουαλικά κουάξ κουάξ

όταν νυχτώνει με της ηλικίας του τους βατράχους.

Δεν έχω κανένα συναίσθημα.

Δεν αυτοθαυμάζομαι ούτε αυτολυπούμαι.

Μόνο παρατηρώ

τα ρετσίνια που στάζουν από τα πλευρά μου

και μια μύγα που επίμονα σκότωσα

γιατί πολύ μ' ενοχλούσε.

Γράφω επίσης ενώ παρατηρώ

ένα ξανθό καραφλό μωρό 2 χρονώ

που μόλις του φυτρώνει ένα στενό μουστακάκι.

Δεν το βλέπει κανείς.

Μονάχα εγώ
κι αυτό ξέρουμε
γιατί με παρατηρεί προσεχτικά
τις κινήσεις μου
τα βλέφαρά μου πού ανοιγοκλείνουν
μοιάζει ήσυχο αφοδεύει
κοιτώντας τα πόδια μου
πού βγάζουνε ρίζες
ξέρει πώς απ' όλα πιο πολύ τα δέντρα σιχαίνομαι
γιατί είναι ακίνητα
έχει δει
τα μάτια μου που γίνονται φύλλα
ίσως λίγο φοβάται την τελευταία μου αντίδραση
κανείς δεν ξέρει τί τον περιμένει
όταν ο απέναντι...
Κοίτα, πατέρα, στη θάλασσα!...
Ένα κατάμαυρο αφηνιασμένο άλογο με σάλια και αφρούς
πάει στ' άπατα να σωθεί.
Δεν παρασύρει κανέναν. Κακό αυτό.
Κάθομαι και γράφω.
Τ' αποτυπώματα μου αλλοιώνονται. Καλό αυτό.
Η αστυνομία δεν θα με βρει ποτέ.
Ίσως καταφέρω με τα κλαδιά μου
να πνίξω αυτό το γερμανικό μωρό που μεγαλώνει.

Το παραπάνω ποίημα είναι από την ποιητική συλλογή «Το ξύλινο παλτό» (1982). Κάθε νέα ποιητική πραγματικότητα δοκιμάζει τις αντοχές του ελεύθερου αστικού πνεύματος της εποχής της και για τον λόγο αυτό η Γώγου γράφοντας για «όλης της

γης τα γκέτο» απευθυνόταν στις επόμενες γενιές, στους νέους (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 89).

Η ανυποχώρητη άρνησή της να ταυτιστεί με τη γλώσσα της εξουσίας εξέφραζε και την παρακίνησή της στους νέους να αγωνιστούν για τα δικά τους ιδανικά. Η Κατερίνα είχε μια απέραντη δίψα για τη ζωή, μια λαχτάρα να ζήσει όσα θεωρούσε πως της αξίζουν και της ανήκουν δικαιωματικά. Στους αγώνες της νεολαίας έβλεπε τον εαυτό της ως μια απροστάτευτη έφηβη που δεν είχε χαρεί μια κοινωνία ελεύθερη. Η ίδια η Κατερίνα ήταν «ποίηση». Δεν ήθελε να φαίνεται μελό, δεν επιθυμούσε να τη λυπούνται. Δεν έζησε και αυτό την πονά. Δεν είχε την ευκαιρία, δεν πρόλαβε και θέλει τα νέα παιδιά να προλάβουν να ζήσουν, να βιώσουν την ελευθερία. Η ίδια γράφει: *«Σε λίγο αν κοιτάξεις λυπημένος το βράδυ στον ουρανό ψηλά θα είμαι ένα χαζό παιδικό άστρο που όλο θα πέφτω»* (Σπυράτου, 2007, σελ. 71). Η ίδια λέει τον εαυτό της «παιδί» γιατί είναι το παιδί που στερήθηκε η ίδια. Έχει στο μυαλό της το παιδί, νοιάζεται για το παιδί. Όπως χαρακτηριστικά γράφει αναφερόμενη στην κόρη της, την Μυρτώ: *«Κανείς δε σ' έχει αγαπήσει πιο πολύ, όπως μια Κατερίνα το παιδί.»* (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 62).

Η Γώγου θέλησε να δώσει στη νεολαία όλα όσα εκείνη στερήθηκε για αυτό ήταν μαχητική και αγωνίστρια. Ήρθε ο καιρός να κάνει όσα δεν είχαν κάνει οι άλλοι για εκείνη. Το οξύμωρο είναι ότι ενώ η Κατερίνα είχε μια θλίψη και μια απογοήτευση, προέτρεπε τα παιδιά σε αγώνες, πορείες και διαμαρτυρίες για να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους, εμφώλευε μέσα τους τη φλόγα της ελπίδας και της αισιοδοξίας. Η κοινωνία για την Κατερίνα είναι άθλια, όμως μπορεί να γεννηθεί ξανά και να δομηθεί πάνω σε πιο στέρεες βάσεις. Στρεφόταν κατά της ιεραρχίας και για το λόγο αυτό δεν είχε καλές σχέσεις με τους αστυνομικούς. Η βωμολοχία, η αργκό που χρησιμοποιούσε εξέφραζε την επιθυμία της για ελευθερία του λόγου. Δε της άρεσε η σιωπή, αλλά την εκλάμβανε πολλές φορές ως μια μεγάλη κραυγή. Ήθελε να κάνει τη φωνή των νέων να ακουστεί (Γώγου, 1978, σελ. 43).

Μια ολόκληρη σημειολογία κρύβεται στους στίχους της ποιήτριας για το παιδί. Το παιδί θα έρθει ο καιρός που θα επιλέγει μόνο του το επάγγελμά του και την οικογένεια. Όλοι οι στίχοι της Κατερίνας ζωγραφίζουν κατά κάποιο τρόπο τις σκέψεις, τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς που είναι τέκνα των παιδικών της χρόνων. Είναι εύλογο η ποιήτρια να έχει τόσο έμπρακτο, μέσα από τους αγώνες της,

ενδιαφέρον για την ελεύθερη κοινωνία των παιδιών και των νέων όταν η παιδική της ηλικία είναι σηματοδωμένη από στιγμές που ζούσε με τον αυταρχικό πατέρα της.

Η Κατερίνα διδάσκει την ανθρωπιά και παρουσιάζει μέσα από τις προτροπές της προς τη Μαρία έννοιες και αξίες, στάσεις και διαθέσεις, όπως είναι η ισότητα, η ελευθερία και η αλληλεγγύη. Αυτές οι σταθερές αξίες μπορούν να στυλώσουν και την άμεση δημοκρατία και μια κοινωνία αξιοπρεπή. Δεν υπάρχει λόγος για ιεραρχικές δομές της κοινωνίας. Δεν υπάρχουν άρχοντες και άποροι και δεν υπάρχει λόγος να υπάρχουν κοινωνικές τάξεις γιατί αυτές επισύρουν και κοινωνικές διαφορές.

Στα ποιήματά της πρωταγωνιστούν αντάρτες, ποινικοί, ιερόδουλες, άνεργοι, κυνηγημένοι μετανάστες, υποψήφιοι εργαζόμενοι. Καταπίεση, καταστολή, αλλοτρίωση, κενότητα, δημαγωγία, υποκρισία, κυνισμός. Το αντίδοτο σε αυτά είναι η πίστη στο όνειρο, η αγάπη και η δίψα για τη ζωή, τον καλύτερο κόσμο τον οποίο πρέπει να ζήσουν τα παιδιά. Παρακινούσε τους νέους να φύγουν από τη μοναξιά τους και να είναι ασυμβίβαστοι. Ένιωθε συχνά την αίσθηση του ανικανοποίητου. Ήθελε να ξαναβρεί το παιδί μέσα της που είχε χάσει (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 58).

Το μέλλον ανήκει στα παιδιά. Εκεί βασιζόταν η Κατερίνα. Αν τα παιδιά δεν έδειχναν ένα ενδιαφέρον για το μέλλον τους, τότε ποιος θα έδειχνε; Πώς θα πλαθόταν το όραμα για ένα καλύτερο μέλλον. Μόνο το παιδί το ήξερε και εκείνο θα έπρεπε να αγωνιστεί. Εξάλλου, η ποιήτρια μεγάλωσε σε έναν κόσμο ο οποίος βαλλόταν από ομοβροντία αυστηρών λόγων και απαγορεύσεων. Αυτό την «έπνιγε» για αυτό και ο χαρακτήρας στα λεγόμενά της ήταν επαναστατικός. Η ίδια νοιαζόταν για τον άνθρωπο, για αυτό και έλεγε: «*Σημασία έχει να παραμένεις άνθρωπος*» (Μπλάνας, 2013, σελ. 72). Στη συνείδηση της Κατερίνας η ανθρωπιά ισούται με την ελευθερία και την ισότητα μεταξύ των ανθρώπων. Κανείς δεν είναι ανώτερος από κανέναν και κανείς κατώτερος από κανέναν. Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι μεταξύ τους, έχουν τα ίδια δικαιώματα στην κοινωνία και μπορούν να ζουν ελεύθερα. Η ελευθερία για την Κατερίνα ήταν η απαξίωση του φόβου. Δεν πρέπει ο φόβος να υπάρχει στις ψυχές των ανθρώπων. Κατά την ίδια, δεν μπορεί κανείς να κλείσει τα στόματα των ανθρώπων. Η φωνή των νέων μπορεί να ακουστεί αν όλοι κλείσουμε τα αυτιά μας σε απαγορεύσεις και νόμους που καταρρακώνουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η ίδια, για τη χαμένη παιδικότητά της, γράφει:

1940. Σε λίγο. Θα γεννηθώ.

*Και είκοσι πέντε ημερών, πίσω απ' τις παλιές σιδερογραμμές
στο σινεμά "Λαού". Βοτανικός εκεί. Μεταξουργείο. Κολωνός.*

Πάλι πατέρας

με φροντίδα περισσή

στην αυλή

με πίεση στη μάνικα

θα φροντίσει να πάω από πνιγμό

γιατί ως γνωστόν

ήμουνα κορίτσι.

Απέναντι απ' το σπίτι μας

γκαράζ που το 'χαν Γερμανοί

κι η μάνα μου έβαζε κινίνο στις ρώγες

να μη θηλάζω άλλο.

Μου είπε περήφανη πως το κατάλαβα

και το πρώτο το έφτυνα.

Όμως δεν έτρωγε

δεν είχε γάλα άλλο

όμως ήμουνα από πάντα μου μόνη μου

ήθελα εκεί να κοιμόμουν!

Τι θα γινόμουν άραγε, θεέ μου

αν δε μου 'χες δώσει δώρο θυσίας

την ποίηση;

Από πού, πώς νεκρή ζωντανή, εδώ θα κρατιόμουν;

Το ποίημα είναι από την ποιητική συλλογή *Με λένε οδύσσεια*, που εκδόθηκε το 2002. (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 66). Δακρυσμένη ψυχή η Κατερίνα, το γιατί και το πώς της ζωής της δεν εξηγείται εύκολα. Το μόνο που μπορεί κανείς να πει είναι ότι η Κατερίνα βίωσε την αδικία από μικρή και έζησε σε ένα κόσμο, τον οποίο δε τον διάλεξε η ίδια. Χαρακτηριστικά η κολλητή της φίλη, Όλια Λαζαρίδου, λέει: «Είχε

δακρυσμένη ψυχή, όπως έλεγε ο Τσέχωφ για ορισμένους καλλιτέχνες. Έτσι γεννήθηκε κι έτσι τέλειωσε.» (Σπυράτου, 2007, σελ. 81).

Η Κατερίνα βίωνε το θάνατο των παιδικών της χρόνων, όμως συνάμα ήταν μάχιμη και επαναστατική. Η ίδια έλεγε πως δε θέλει να γίνει μελό, ούτε να πουλήσει τα παιδικά της χρόνια. Δεν ήθελε να τη λυπούνται, αλλά να την καταλαβαίνουν. Οι αγώνες που έδινε στα Εξάρχεια για ελευθερία και ισότητα, έδειχναν ότι η ίδια είναι ζωντανή και ότι ακόμη υπάρχει μέσα της η ελπίδα για ένα μέλλον που δε θα διαμορφώνεται με βάση τις ταξικές διαφορές και τις κοινωνικές ανισότητες (Σπυράτου, 2007, σελ. 55). Το 1986, η Κατερίνα έγραφε: *«Έγραφα γιατί ήταν μια αναγκαιότητα για μένα. Μια κίνηση για να μην αυτοκτονήσω. Τώρα μου έχει περάσει. Δε θέλω να αυτοκτονήσω, έχω φύγει από αυτό»* (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 67). Αργότερα, το 1991, η Κατερίνα έγραφε ότι η μόνη επιζώσα ήταν εκείνη μετά τον Νικόλα Άσιμο και τον Παύλο Σιδηρόπουλο. Έτσι, ίσως ένιωθε ότι ζει παρασιτικά, στην απουσία τους. Κι αφού «δολοφόνησαν» τους φίλους της με τους οποίους μοιραζόταν τις σκέψεις και τους προβληματισμούς της, αφού αυτή δεν τη δολοφόνησε κανείς, ίσως υπονοούσε ότι αρκούσε μόνο να δολοφονήσει η ίδια τον εαυτό της. Είχε μείνει μόνη της να αγωνίζεται για τους νέους.

Η Κατερίνα Γώγου στο «Υπερασπίζομαι την Αναρχία», διαθέτοντας την ευαίσθητη παιδική ψυχή που είχε και που ήταν έκδηλη σε κάθε της ποίημα, έλεγε:

Μη με σταματάς. Ονειρεύομαι.

Ζήσαμε σκουμμένοι αιώνες αδικίας.

Αιώνες μοναξιάς.

Τώρα μη. Μη με σταματάς.

(Σπυράτου, 2007, σελ. 87). Η ίδια θεωρούσε πως όταν ονειρεύεται ο άνθρωπος, λέει «ναι» στη ζωή και στην ελπίδα. Εκείνη ονειρεύεται ελευθερία, ώστε να μπορεί να επέλθει στο σύμπαν η αρμονία, η ψυχική ευημερία. Μόνο με την ελευθερία και την ισότητα, ο άνθρωπος μπορεί να ησυχάσει και να αξιοποιήσει τα δικαιώματά του. Αυτό θα το κάνουν οι νέοι με αγώνες ατέλειωτους διεκδικώντας όλα όσα τους ανήκουν. Αγώνες ασταμάτητοι μέχρι να υπάρξει ελευθερία και δικαιοσύνη σε όλο τον κόσμο. Η δικαιοσύνη ήταν μια έννοια που η Κατερίνα αντιλαμβανόταν με τον δικό της τρόπο καθότι η ίδια αντιτίθετο σε αστυνομικούς, προσφέροντας τη

συμπαράστασή της στους φυλακισμένους και στους παραβάτες του νόμου. Αγωνιζόταν για το παιδί, για το νέο. Εξάλλου όσα έπρεπε να ζήσει σαν παιδί δεν τα έζησε. Εκεί μπορούσε να παραιτηθεί. Όμως η Κατερίνα αγωνίστηκε για τις γενιές που θα ακολουθήσουν. Γιατί η δική της γενιά έσκυψε το κεφάλι και δε κατόρθωσε μέσα στη δειλία της να μεριμνήσει για όσα πρέπει να ζήσουν οι μέλλουσες γενιές.

Νόμος, για την Κατερίνα, θα έπρεπε να ήταν η ελευθερία και η ισότητα στους όρους διαβίωσης των ανθρώπων. Ο μόνος νόμος που πρέπει να εφαρμοστεί είναι ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, σύμφωνα με την ποιήτρια. Δείχνει απογοητευμένη, ο θυμός και η πίκρα ξεχειλίζουν σε κάθε της στίχο. Όμως δε χάνει την ελπίδα της και για αυτό προτρέπει τους νέους να αγωνιστούν. Τους παρακινεί να κάνουν τη ζωή πράξη. Ξεσηκώνει με τα λόγια της τους νέους, να μη χάνουν την ελπίδα τους γιατί η ίδια η νεολαία είναι το μέλλον. Για την Κατερίνα, μόνο στην αναρχία υπάρχουν οι έννοιες ελευθερία, αλληλεγγύη, δικαιοσύνη, αδελφότητα και ισότητα. Όντως, υπερασπίζεται την αναρχία μέχρι και τον θάνατό της. Γιατί είναι καιρός να αποκατασταθεί η υπέρτατη τάξη του ηθικού δικαίου όπου δε θα υπάρχουν ταξικές διαφορές και κοινωνικά στρώματα αλλά όλοι θα είναι ίσοι προς όλους. Πολλοί χαρακτήρισαν την Κατερίνα ως μια ξεσκισμένη ψυχή που κραυγάζει όνειρα, για αυτό και δε συνέχισε ως ηθοποιός γιατί πια δε χωρούσε σε παρακμιακά σενάρια (Σπυράτου, 2007, σελ. 51).

Η Κατερίνα ήταν μια ταραγμένη ψυχή, ένα φοβισμένο παιδί που δεν ήθελε να ζήσει και η μέλλουσα γενιά αυτά που η ίδια βίωσε, αντικρίζοντας το πρώτο φως της ζωής της. Ασυμβίβαστη και επαναστάτρια, μια γυναίκα που δε δέιλιασε ποτέ να πει τα όσα σκεφτόταν. Μια έντονη, δυνατή προσωπικότητα η οποία δημιούργησε τη δική της ποίηση σε μια εποχή πολύ ιδιαίτερη. Η ίδια η ποιήτρια ήταν μια ατσάλινη γροθιά στο κατεστημένο, στο δήθεν και στο «πρέπει». Η ίδια αντιστεκόταν σε ό,τι έλεγε ο νόμος. Δεν άντεχε να ζει με κανόνες, δεν άντεχε να ζει μέσα σε καλούπια (Ζήρας, 2001, σελ. 88). Η Κατερίνα δεν μπορούσε να καταλάβει ποιος ορίζει τους νόμους και γιατί ο καθένας δεν μπορούσε να εκφραστεί ελεύθερα. Έτρεφε τρομερή απέχθεια για την εξουσία και την αστυνομία καθώς και για την αυταρχική της δράση. Αυτό ήταν κάτι που δεν έκρυψε ποτέ. Όπως έγραφε η ίδια χαρακτηριστικά:

Όλο ταξιδεύουν οι φίλοι μου

γιατί δεν τους αφήσατε σπιθαμή για σπιθαμή

Όλοι οι φίλοι μου ζωγραφίζουν με μαύρο χρώμα

γιατί τους ρημάζατε το κόκκινο

γράφουνε σε συνθηματική γλώσσα

γιατί η δικιά σας μόνο για γλείψιμο κάνει.

Οι φίλοι μου είναι μαύρα πουλιά και σύρματα

στα χέρια σας. Στο λαιμό σας.

Οι φίλοι μου.

Από τη συλλογή «Τρία κλικ αριστερά» (1978). (Μπλάνας, 2013, σελ. 89).

Αντιστέκεται με σθένος σε όλα όσα δομούν την κοινωνία της εποχής της. Δε θέλει να υπάρχει καν η λέξη «εξουσία». Για την Κατερίνα, δεν υπάρχει ανώτερος και κατώτερος. Κανείς δεν μπορεί να επιβάλλει σε κάποιον κάτι που αντίκειται στην θέλησή του. Γιατί η θέληση είναι ελεύθερη επιλογή. Και μόνο εκείνος που είναι ελεύθερος, μπορεί να στηρίξει την επιλογή του. Όπως επισημαίνει και η ίδια «*Από τη στιγμή που δε μας αφήνουν να φτιάξουμε τη ζωή, θα χαλάσουμε αυτό που υπάρχει και θα βγει το καινούριο μετά.*» (Σπυράτου, 2007, σελ. 77). Επίσης οι στίχοι της:

Ησύχασε. Με λίγη ρέγουλα θα τη σκαπουλάρουμε.

Η τάξη πού θα 'φερνε την αλλαγή αποκοιμήθηκε.

Μπορούμε και μείς να παίζουμε την ηγεσία.

Κοιμήσου... τώρα είναι ήσυχα. Η εποχή μας.

Νάνι φαί και πήδημα.

Οι τραμπούκοι προσεύχονται στο μαξιλάρι μας

κι οι δολοφόνοι δουλεύουν για μας.

(Σπυράτου, 2007, σελ. 77) είναι σπουδαίοι. Μιλάει ξανά για την εποχή που η ελευθερία, η ισότητα και η δικαιοσύνη θα πάρουν τη σκυτάλη και ο κόσμος θα είναι πλασμένος με αλληλεγγύη και αδελφοσύνη.

Η ασυμβίβαστη αυτή γυναίκα, ήταν ο άνθρωπος εκείνος ο οποίος δεν άντεχε τον πόνο και την αθλιότητα γύρω της και έβγαζε ποιητικές κραυγές μήπως και αφυπνισθούν οι «χαρτοφυλακένιοι» άνθρωποι, κραυγές οι οποίες δεν πήγαν χαμένες εφόσον ολοένα και περισσότεροι νέοι άνθρωποι διαβάζουν την ποίησή της, ολοένα

και περισσότεροι αληθινοί άνθρωποι την ανακαλύπτουν. Για την Κατερίνα είχε γραφτεί ότι μετά το τέλος που έδωσε η ίδια στη ζωή της, άφησε μια δυναμική κατάθεση αλήθειας που από πολλούς θεωρήθηκε κοινωνική ύβρις. Ήδη από το τέλος της δεκαετίας του '70 θεωρήθηκε ένα σύμβολο για τη νεολαία του αντιεξουσιαστικού χώρου που ήταν θυμωμένη με την επίσημη αριστερά (Μπλάνας, 2013, σελ. 67).

Οι ένοπλοι, οι οποίοι δρούσαν στις δεκαετίες του '70 και του '80 στην Αθήνα, αναφέρονται συχνά στο έργο της, καθώς για την ποιήτρια ήταν κοινωνικοί αγωνιστές, κάτι που τους έκανε «νεότερους» και «ομορφότερους» καθώς τους «αγιοποιούσε»: «*όμορφος σαν τρομοκράτης*», έγραφε (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 84). Κασίμης, Τσιρώνης, Τσουτσουβής, Καλτεζάς, Πρέκας, όλοι έγιναν στα δικά της μάτια, άγγελοι μετά το θάνατό τους. Η Κατερίνα πολεμούσε για τις ιδέες της, όχι μόνο με την ποίησή της αλλά και με τον τρόπο ζωής που ακολουθούσε (Σπυράτου, 2007, σελ. 86). Στις 18 Μαρτίου του 1991, έγραψε ένα γράμμα στην εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, με τίτλο «Ξεχάσατε τον Πετρόπουλο» στο οποίο εξέφραζε την αλληλεγγύη της προς τον αναρχικό Κυριάκο Μαζοκόπο, καθώς και τον ποιητή Γιάννη Πετρόπουλο οι οποίοι τότε βρίσκονταν στη φυλακή (Σπυράτου, 2007, σελ. 88).

Όταν η 17 Νοέμβρη σκότωσε στο Παγκράτι δύο αστυνομικούς, η Κατερίνα Γώγου δέχθηκε τα μεσάνυχτα στο σπίτι της επίσκεψη δύο αστυνομικών οι οποίοι έσπασαν την πόρτα της και κλήθηκε να τους ακολουθήσει στο τμήμα ως ύποπτη. Ένας αυτόπτης μάρτυρας κατέθεσε ότι είδε μια γυναίκα να φεύγει τρέχοντας από τον τόπο του εγκλήματος και έτσι η αστυνομία κατέληξε σε εκείνη χωρίς όμως να έχει αποδείξεις ή να μπορέσει εκ των υστέρων να επιβεβαιώσει τις όποιες υποψίες (Ζήρας, 2001, σελ. 68). Έτσι κι αλλιώς οι σχέσεις της με την αστυνομία ποτέ δεν ήταν καλές. Το 1991 την αναζητούσε η αστυνομία για να την ανακρίνει αναφορικά με μια δολοφονία που έγινε στη Θεσσαλονίκη. Η Γώγου γνώριζε και τον θύτη και το θύμα, ωστόσο δεν υπήρξαν αποδείξεις για την ενοχή της και έτσι αφέθηκε ελεύθερη. Αυτό είναι σημαντικό γιατί καθιστά σαφές το πώς ένιωθε η Γώγου σε όλη τη ζωή της. Αναζητήθηκε από αστυνομικούς σε όλα τα φιλικά σπίτια όπου έμενε κάθε φορά που πήγαινε στην Θεσσαλονίκη, όμως δε βρέθηκε πουθενά. Η αστυνομία τοποθέτησε μπλόκα σε όλες τις εξόδους της πόλης (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 77). Μια ζωή κυνηγημένη, χτυπημένη, περικυκλωμένη, μέσα σε έναν ασφυκτικό κλοιό που έσφιγγε συνεχώς. Η ίδια έλεγε: «*Δεν έχω κανένα συναίσθημα. Δεν αυτοθαυμάζομαι, ούτε αυτολυπούμαι. Μόνο παρατηρώ.*» (Σπυράτου, 2007, σελ. 81). Η Γώγου οραματιζόταν

μια νέα αρχή, με λιγότερη ματαιοδοξία και περισσότερο αλτρουισμό, για να γίνει ο κόσμος πιο «φωτεινός». Η Κατερίνα έλεγε πως «θα ήθελε να τινάζει όλη τη θλίψη του κόσμου στον αέρα». Ζητούσε πρόσωπα γελαστά, ελεύθερα και ανθρώπους χωρίς να είναι ανώτεροι και κατώτεροι, αλλά να είναι όλοι ίσοι μεταξύ τους. Ζητούσε ανθρωπιά και αλληλεγγύη, κάτι που στερήθηκε πολύ στα παιδικά της χρόνια.

Ο κάθε νέος πρέπει να ζει με αυτά που ονειρεύτηκε. Θα πρέπει να μεγαλώνει με συνοδοιπόρο τις φιλοδοξίες του. Ακόμη κι όταν θελήσει να αντιδράσει ή να επαναστατήσει, να είναι ελεύθερος να το κάνει χωρίς να βρίσκεται αντιμέτωπος με τη νομική πλευρά και το αναχρονιστικό σύστημα και κατεστημένο. Ο κάθε νέος έχει ορμή μέσα του να εκφραστεί. Με τον οποιονδήποτε τρόπο. Κι αυτό είναι δικαίωμα του κάθε ανθρώπου. Μόνο ο άνθρωπος ορίζει τη φύση του. Δε γεννηθήκαμε μέσα σε κανόνες, ούτε πρέπει να τιθέμεθα στο περιθώριο. Συχνά η ποιήτρια αναφερόταν σε πουλιά, φτερά, πέταγμα. Ίσως και η ίδια υποσυνείδητα ονειρευόταν να πετάξει και να φύγει μακριά από όλα εκείνα που την πληγώνουν και την πονάνε. Αυτό ήθελε να δώσει στη νέα γενιά: την απαλλαγή από το φόβο. Η δέσμευση δεν είναι για κανέναν. Όποιος ονειρεύεται να πετάξει, δεν πρέπει να φοβάται. Όποιος μοχθεί για να επέλθει η ανθρωπιά και η ισότητα στον κόσμο, αυτός σέβεται τα δικαιώματά του και αγωνίζεται για αυτά. Όποιος εναντιώνεται σε κάθε μορφή εξουσίας, έχει κάτι να δώσει στον κόσμο από μέσα του. Όταν εξαλειφθούν τα ανώτερα και τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, τότε ο κόσμος θα γίνει πιο δίκαιος. Όταν δε θα υπάρχουν πια ταξικές διαφορές, τότε η κάθε ελπίδα για ένα πιο δίκαιο αύριο αναπτερώνεται. Μόνο έτσι ο κόσμος θα ξαναγεννηθεί από τις στάχτες του. Γιατί ο κόσμος τώρα, όσο υπάρχουν όργανα εξουσίας και έλλειψη ανθρωπιάς, παλεύει με τις φλόγες του συμφέροντος. Εκείνος όμως που δρα ανυστερόβουλα και υπερασπίζεται το δίκαιο όχι μόνο το δικό του, αλλά και των συνανθρώπων του, εκείνος μπορεί να κάνει την αρχή για μια αξιοπρεπή ζωή της νέας γενιάς, όπως ακριβώς της αρμόζει.

Η Κατερίνα βίωσε, έζησε, έδρασε, ονειρεύτηκε πολύ. Ένωσε την αδικία. Αυτό την άγγιζε, αυτό την πονούσε, αυτό τη θύμωνε. Κάθε της δραστηριότητα απέπνεε μια οργή και μια αδυσώπητη θλίψη. Σε κάθε ευκαιρία εκδήλωνε την απογοήτευσή της για την κοινωνία και το πολιτικό φάσμα της χώρας. Εκείνη είχε άλλο όραμα. Αυτό της ανθρωπιάς και της αλληλεγγύης. Για αυτό αγωνίστηκε τόσο. Οι μάχες της είχαν απήχηση. Ο αντίκτυπος από τις ιδεολογίες της άρχισε να εκφράζει όλο και περισσότερους νέους. Τους νέους που η επιθυμία τους έγινε φλόγα για μια

καλύτερη ζωή, για ένα πιο αληθινό μέλλον όπου θα θριαμβεύσει το δίκαιο, όπως έλεγε και η ποιήτρια: «θα 'ρθει καιρός».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Η ΓΩΓΟΥ ΩΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

4.1 Το τέλος της Κατερίνας

Η Κατερίνα παραδόθηκε στη δίνη των ψυχοφαρμάκων και του αλκοόλ κι έτσι έσβησε μόνη της τον Οκτώβρη του 1993. Εκείνη κρατούσε τον αγωνιστικό παλμό δυνατό για την διεκδίκηση των δικαιωμάτων που θα εξασφάλιζαν μια αξιοπρεπή ζωή στους νέους. Μαζί της χάθηκε και το παιδί που έκρυβε μέσα της. Κατά τις αρχές της δεκαετίας του '90, άρχισε να πνέει τα λοίσθια και ο μεγάλος θρύλος των Εξαρχείων. Η πολιτικοποίηση αλλά και η αμφισβήτηση υποχωρούσαν σταδιακά μπροστά στον νεοπλουτισμό και στον καταναλωτικό ευδαιμονισμό (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 88). Άνθρωποι σαν την Κατερίνα Γώγου δεν είχαν αυταπάτες και ψυχανεμίζονταν τα γυρίσματα των καιρών. Η Κατερίνα ήταν η ίδια «ποίηση» σε όσα βίωνε και ανεχόταν. Έζησε και πάλεψε και όλα αυτά τα εξωτερίκευε στην ποίησή της. Ήταν «ποίηση» ακόμη και με τους προσωπικούς της δαίμονες. Ο ίδιος ο Χρηστάκης, ο οποίος γράφει για τον Νικόλα Άσιμο, την Κατερίνα Γώγου και τον Παύλο Σιδηρόπουλο, τους χαρακτηρίζει στο τελευταίο βιβλίο ως «οι δικοί μας άγιοι», «οι άγιοι των Εξαρχείων». Η Γώγου ήταν μια γυναίκα που πέρασε πολύ δύσκολα παιδικά χρόνια και η ίδια με τον δικό της ιδιαίτερο τρόπο εξελίχθηκε σε μια επαναστάτρια, μοναδική αφού η ίδια αποτελεί ένα ξεχωριστό κεφάλαιο στην ελληνική ποίηση. Είναι μια αιώνια έφηβη, θυμωμένη και η πιο σπαρακτικά ραγισμένη και τσακισμένη φωνή της γενιάς της.

Έγραφε. Αυτό ήταν το ξέσπασμά της. Μέσα από την ποίηση έβγαζε την «κραυγή» της η οποία χανόταν σε μια σιωπή. Τη σιωπή της γενιάς της που υποτασσόταν πάντα στην κρατική εξουσία, αδυνατώντας να διαχωρίσει το καλό από το κακό, το δίκαιο από το άδικο. Ήταν μια ποιήτρια που έγραφε για να μην εκραγεί. Ήταν μια ποιήτρια που έκανε τον πόνο και το παράπονο στίχους και πάνω από όλα αυτοί οι στίχοι ήταν αληθινοί, αφού εξέφραζε την ψυχή της και όλα όσα κουβαλούσε (Σπυράτου, 2007, σελ. 65).

Η Γώγου ήταν η στρατευμένη επαναστάτρια, η ηρωίδα των Εξαρχείων και η ίδια έλεγε *«εκείνο που φοβάμαι είναι μη γίνω ποιητής»*. Πολλοί τη χαρακτήρισαν ως μια ιδιότροπη, εγωπαθή προσωπικότητα η οποία επεδίωξε στα 40 της χρόνια να γίνει στα Εξάρχεια μια ιδιαίτερη μορφή που θα τραβήξει μεγάλη προσοχή και ενδιαφέρον.

Από την άλλη, η μυθοποίηση σε απογυμνώνει από χαρακτηριστικά γνωρίσματα, αγωνίες, φόβους, ανησυχίες και ανασφάλειες, επισκιάζει αιτίες και αφορμές. Η Κατερίνα ήταν ένα πλάσμα τυραννισμένο μα χαρισματικό, που προκαλούσε τους δαίμονες μέσα της και γύρω της, διατυμπανίζοντας πως είναι μοίρα και υποχρέωσή μας να την αλλάξουμε τη ζωή, «*παρόλα αυτά Μαρία*» (Ζήρας, 2001, σελ. 49).

Η συντριπτική πλειοψηφία του κόσμου έχει κρατήσει στην ψυχή και τη μνήμη του μια ανέμελη εικόνα για εκείνη. Στην πραγματικότητα όμως, αναρωτιέται κανείς αν όντως υπήρξαν ανέμελα χρόνια για την Κατερίνα ή αν αυτά χάθηκαν «με το πρώτο της το γάλα». Η Όλια Λαζαρίδου, η φίλη της, λέει για το τέλος της Κατερίνας: «*Τη σκεφτόμουν τη μέρα της κηδείας της. Αν μπορούσε να μου μιλήσει θα έλεγε: Τι κλαις ρε μικροαστούλα...*». Ο Γιώργος Κυρίτσης είχε πει: «*Είχε το θράσος να κρατάει το μαχαίρι για τους άλλους, αλλά όχι για τον εαυτό της*». Ο σκηνοθέτης Νίκος Κούνδουρος αναφέρει: «*Η Κατερίνα ήταν μια ταραγμένη ψυχή. Αισθανόταν σαν αγρίμι παγιδευμένο, ήταν μονίμως σε έναν διωγμό από τον οποίο πάλευε να ξεφύγει. Μια λέξη μπορούσε πολύ εύκολα να την πληγώσει και μια κίνηση μπορούσε να την ταπεινώσει. Δυο μήνες πριν βάλει τέλος στη ζωή της, τη συνάντησα τυχαία. Ήταν γερασμένη, σαν μάγισσα που βγήκε από κάποιο παραμύθι, με άσπρα μαλλιά, ατημέλητη και με βραχνή φωνή. Η Κατερίνα πέθανε αγρίμι, όπως επίσης έζησε και σαν αγρίμι*» (Σπυράτου, 2007, σελ. 76).

Η Κατερίνα Γώγου άφησε μια σημαντική παρακαταθήκη σε εμάς. Άφησε λέξεις για να μας σώζουν, όταν γύρω μας τίποτα δεν έχει νόημα. Οι ποιητικές της κραυγές δεν πήγαν χαμένες και ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι διαβάζουν την ποίησή της, ολοένα και περισσότεροι αληθινοί άνθρωποι ανακαλύπτουν το έργο της και μέσα από αυτό επιχειρούν να ανακαλύψουν και την ίδια ως προσωπικότητα, ως φιγούρα. Τα ποιήματά της που γράφτηκαν πριν από πολλά χρόνια έχουν διαχρονική αξία και οι κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν, τα καθιστούν πιο επίκαιρα από ποτέ. Σα να είναι γραμμένα στο σήμερα για το σήμερα. Για όσο οι συνθήκες που δημιούργησαν την κραυγή της Γώγου εξακολουθούν να ισχύουν, οι απόηχοι αυτής της κραυγής θα ενεργοποιούν τα κέντρα αντίστασης πολλών αποδεκτών (Σπυράτου, 2007, σελ. 68).

Μονάχη της η Κατερίνα έδωσε ένα τέλος στη ζωή της. Λίγο πριν πεθάνει είπε στην κόρη της: «*Έγραψα ένα βιβλίο, φύτεψα ένα δέντρο, έκανα ένα παιδί, ο κύκλος*

μου έκλεισε.» (Σπυράτου, 2007, σελ. 66). Ένωθε ότι είχε κλείσει ο κύκλος της και πως είχε ολοκληρωθεί. Δεν είχε κάτι άλλο να δώσει αφού τα σημεία εκείνα που προμήνυαν το ταξίδι της ήταν αρκετά. Άλλοι τη θυμούνται ως μια μικροκαμωμένη μα επιβλητική, μαυροντυμένη γυναίκα με μαλλιά καρφάκια κι αυτοκόλλητο στα δάχτυλα το τσιγάρο, καθώς την ακολουθούσε μια ενδημική πίκρα που καθρεφτιζόταν στο πρόσωπό της (Χατζηβασιλείου, 2009, σελ. 83) ακόμη και με ένα της μειδίαμα. Το χαμόγελό της τραχύ όμως και τόσο θελκτικό. Άλλοι τη θυμούνται με πορτοκαλί μαλλιά και τον κρίκο στο ένα αυτί. Άλλαζε πολλές όψεις, αλλά δεν είχε απέναντί της τον καθρέφτη από το καμαρίνι της, αλλά τον καθρέφτη της ζωής. Πάντα τη συνόδευε ο αετός που είχε ζωγραφίσει στο χέρι της, όπως ελεύθερος κι αυτός το ίδιο ελεύθερη ήταν και εκείνη διότι η ίδια καθόριζε το πότε θα πετάξει. Άλλοτε έδειχνε ότι ήθελε να ζήσει και άλλοτε πως θέλει να πεθάνει, κανείς δε μπορούσε να είναι σίγουρος γιατί ήταν πολύ απρόβλεπτη.

Το τέλος της, το οποίο έδωσε η ίδια στη ζωή της, θυμίζει λίγο τον Καρυωτάκη. Αυτό ίσως ηγήσει σαν κάτι κοινότοπο, όμως και οι δύο ήταν αυτόχειρες επειδή δεν άντεξαν τον ασφυκτικό κλοιό του κοινωνικού και πολιτικού κλίματος που επικράτησε στους καιρούς που αμφοτέροι έζησαν και έδρασαν. Είχαν όμως και άλλο κοινό σημείο: και οι δύο αποπειράθηκαν να αντιδράσουν μέσα από την ποίησή τους αν και σαφώς οι συνθήκες και οι αφορμές ήταν διαφορετικές. Αμφοτέροι τόλμησαν το απονενομημένο διάβημα για να ακουστεί η φωνή τους στον κόσμο που τους εγκατέλειπε, που απαξιούσε γυρνώντας την πλάτη. Η αυτοκτονία της Γώγου ήταν το αποκορύφωμα ενός δράματος το οποίο η ίδια πάσχιζε να αφανίσει, εφόσον ήταν ένα ευαίσθητο «αγρίμι» που δεν άντεξε την κοινωνική αδικία και τον εξευτελισμό του ανθρώπου. Τα ποιήματα που άφησε πίσω της η Κατερίνα, έχουν γίνει τραγούδια και συνθήματα στα στόματα των ανθρώπων, στις πλατείες και τους τοίχους των σπιτιών και των κτιρίων, ενώ πλέον κατακλύζουν και το διαδίκτυο. Συνεχίζουν να εμπνέουν, προβληματίζουν και εξακολουθούν να συγκινούν. Πονούν αλλά συνάμα προσφέρουν και τη λύτρωση. Και η ποίησή της ταιριάζει απόλυτα στην σύγχρονη πραγματικότητα την οποία βιώνουμε, σαν η ίδια να προέβλεπε τα μελλούμενα.

Πάει. Αυτό ήταν.

Χάθηκε η ζωή μου φίλε

μέσα σε κίτρινους ανθρώπους

βρώμικα τζάμια

κι ανιστόρητους συμβιβασμούς.

Άρχισα να γέρνω

σαν εκείνη την ιτιούλα

που σούχα δείξει στη στροφή του δρόμου.

Και δεν είναι που δεν θέλω να ζήσω.

Είναι το γαμώτο που δεν έζησα.

Κι ούτε που θα σε ζαναδώ.

4.2 Η επιρροή της αναρχίας

Ο αναρχισμός στάθηκε για την Ελλάδα μια πολύ σπουδαία στιγμή στην εξέλιξη του νεοελληνικού κράτους διότι έθιξε με οξυθυμία το ζήτημα των μεταρρυθμίσεων. Οι μεταρρυθμίσεις τις οποίες πρεσβεύει η αναρχία ενάντια στις ταξικές διαφορές, την πλουτοκρατία και τις μορφές εξουσίας είναι ένα ξέσπασμα προς την υποταγή στις ανώτερες τάξεις και την εξουσία, μια μορφή αντίδρασης στο κατεστημένο. Η αναρχία είναι η αμφισβήτηση του κράτους και των θεσμών και σύγκειται από επαναστατικά κινήματα που σκοπό έχουν να αφυπνίσουν τους πολίτες ότι όλοι είναι ίσοι μεταξύ τους. Πρόκειται για συλλογική δράση που καλεί σε πορείες και διαδηλώσεις. (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 50).

Η αναρχία είναι η απουσία της αρχής και της εξουσίας. Πρόκειται για μια πολιτική ιδεολογία με σκοπό την αυτοδιάθεση των λαών και την αυτοδιαχείρισή τους με την απουσία της κρατικής παρέμβασης. Οι αναρχικοί θεωρούν πως όλοι οι πολίτες είναι ικανοί να ορίσουν το δίκαιο και το άδικο και ότι η παρουσία του κράτους δεν έχει να προσφέρει κάτι στον λαό. Όπως υποστήριζε και η Γώγου, η αστυνόμευση είναι περιττή και ο καθένας μπορεί να κάνει ό,τι θέλει σε μια ελεύθερη κοινωνία. Εκείνο στο οποίο συναντάται μια ένσταση, είναι το πώς αντιλαμβάνεται ο καθένας την έννοια της ελευθερίας και με βάση ποια κριτήρια. Κατά καιρούς, ο επαναστατικός χαρακτήρας των αναρχικών είχε ολέθριες συνέπειες αφού προκλήθηκαν σοβαρές υλικές ζημιές, επιθέσεις και ξυλοδαρμοί που είχε ως

αποτέλεσμα την αμφισβήτηση του αναρχικού χώρου και εκ των έσω και από την κοινωνία στο σύνολό της.

Η Κατερίνα επηρεάστηκε πολύ έντονα από την πολιτική αυτή ιδεολογία θεωρώντας ότι είναι αυτό ακριβώς που την εκφράζει. Η ίδια πρωτοστατούσε σε πολλές έντονες διαδηλώσεις στην πλατεία Εξαρχείων και ερχόταν πολύ συχνά σε σύγκρουση με την εξουσία, θαρρείς πως έπαιρνε ικανοποίηση μέσα από αυτή την αντιπαράθεση εφόσον η στάση της απέναντι σε κάθε μορφής εξουσία ήταν έντονα προκλητική. Οι αναρχικοί αντιτίθετο στην ιδέα της φυλάκισης κάποιου θεωρώντας ότι ο κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος και θεωρώντας τη φυλακή ως καταπάτηση του δικαιώματος της ελευθερίας, κάτι που φαίνεται πολύ έντονα στους στίχους της Γώγου.

4.3 Ποιητές που θυμίζουν την Κατερίνα Γώγου

Ένας ποιητής ο οποίος μας θυμίζει τη Γώγου είναι ο Κώστας Καρυωτάκης (1896 – 1928), ο οποίος αυτοκτόνησε με περίστροφο και ήταν ένας από τους πιο σπουδαίους ποιητές του μεσοπολέμου. Ο ίδιος ήταν ασυμβίβαστος και «βυθισμένος» στην μοναξιά του και μας θυμίζει πολύ την αναρχική ποιήτρια εφόσον και οι δύο ήταν πολύ απογοητευμένοι από τις πολιτικές ιδεολογίες και τα κοινωνικά δρώμενα και έδωσαν οι ίδιοι τέλος στη ζωή τους.

Πεθαίνοντας

*Μάταιη ψυχή, στην ατονία εσπέρας εαρινής,
ενώ θα κλείνεις τα χρυσά φτερά σου πληγωμένη,
την ώρα που σα λύτρωση κάτι θα καρτερείς,
φτωχή καρδιά, θανάσιμα μα αιώνια λυπημένη·*

*όταν, φτασμένη απάνω στον ορίζοντα, θα ιδείς
μίση να φεύγουν οι έρωτες, χολή τα πάθη σου όλα,
όταν ανέβει από τα εξ αίσια τ' άνθη της ζωής*

μόρον η απογοήτευση, ψυχή μου ονειροπόλα

*την ώρα την υπέρτατη που θε να θυμηθείς
μ' ένα μόνο χαμόγελο τα φίλα και τα ενάντια --
μάταιη ψυχή, στο πέλαγο, στο αγέρι τι θα πεις;
ω, τι θα πεις, στενή καρδιά, στη χλωμή δύση αγνάντια;*

Από την ποιητική του συλλογή «Νηπενθή» (1921).

Μια άλλη ποιήτρια, που θυμίζει την Γώγου, ήταν η Μαρία Πολυδούρη η οποία έφυγε από τη ζωή σε ηλικία μόλις 28 ετών και προκαλούσε την ήδη βεβαρυμμένη υγεία της, όπως και η Κατερίνα. Θεωρείται σπουδαία ποιήτρια του μεσοπολέμου. Γεννήθηκε το 1902 και πέθανε από φυματίωση το 1930. Ο ημερολογιακός τρόπος γραφής της θυμίζει επίσης τον τρόπο γραφής της Κατερίνας.

ΓΛΕΝΤΙ

*Σ' ένα γλέντι με κάλεσαν οί σύντροφοι.
Δὲ θ' ἀρνηθῶ. Θὰ πάω νὰ λησμονήσω!
Θὰ φορέσω τὸ κόκκινό μου φόρεμα
καὶ τὴν ἴδια ὀμορφιά μου θὰ φθονήσω.*

*Τὸ νεκρὸ πῶχῳ μέσα μου περήφανα
καὶ στοργικὰ μαζί μου θὰ τὸν πάρω.
Θᾶμαι σὰ χαρωπή, σὰ μυστικόπαθη
θᾶμαι μία ἀποσταλμένη ἀπὸ τὸ Χάρο.*

*Οἱ μελλοθάνατοι σύντροφοι στὸ γλέντι τους
κι' ἂν πίνουνε κρασί δὲ θὰ μεθοῦνε.
Μία κατάρα θὰ στέκεται στὸ πλάι τους
μὰ θᾶμαι ὠραία καὶ δὲ θὰ ὑποψιασθοῦνε.*

*Ἐπειτα ἓνα τραγούδι θὰ ζητήσουνε
μήπως σὲ μία χλωμὴ χαρὰν ἐλπίσουν,
μὰ τόσο ἀληθινὸ θᾶν' τὸ τραγούδι μου
ποὺ σαστισμένοι θὰ σωπήσουν.*

Από την ποιητική της συλλογή «Οι τρίλλιες που σβήνουν» (1928).

Μια ξένη ποιήτρια, που θυμίζει την Κατερίνα Γώγου, είναι η Αμερικανίδα Σύλβια Πλαθ, η οποία υπέφερε από κατάθλιψη και έδωσε η ίδια τέλος στη ζωή της στα 31 της χρόνια, το 1963.

*Ο ουρανός της νύχτας είναι σαν ένα φύλλο καρμπόν,
Μπλε – μαύρο , με τις πυκνοσημαδεμένες περιοχές των αστεριών
Που αφήνουν το φως να περνά, από τρύπα σε τρύπα–
Ένα φως οστέινο, λευκό σαν θάνατος, πίσω από κάθε πράγμα.
Κάτω απ' τα μάτια των αστεριών και του φεγγαριού το δαχτυλίδι
Υπομένει την έρημο του προσκεφαλιού του, η αυπνία
Απλώνει την λεπτή , ερεθιστική της άμμο προς όλες τις κατευθύνσεις*

Απόσπασμα από το ποίημά της «Αυπνος».

Ο Ναπολέων Λαπαθιώτης (1888 – 1944) αφοσιώθηκε με ζήλο στην ποίηση και επηρεάστηκε έντονα, όπως και η Κατερίνα, από τις δύσκολες εποχές της Κατοχής και της φτώχειας, κι ακόμα παραδόθηκε στη μάστιγα των ναρκωτικών ουσιών, κάτι το οποίο μας θυμίζει πολύ την Κατερίνα, και τερμάτισε τη ζωή του με πιστόλι (Φραγκουδάκης, 1999, σελ. 52).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΟ

*Είπα πιο πάνω: γύρισε για πάντα
Και χάθηκε, ζανά μες στην Σιωπή
-κι ο μύθος, μια κι Εκείνο ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ
σε αυτή την φράση πρέπει να κοπεί.*

Μα τι σημαίνει αυτό το «ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ»

Ποιος θα ταν ικανός να μας το πει;...

Ποίημα που έγραψε το 1939.

Άλλες σημαντικές προσωπικότητες που θυμίζουν την Κατερίνα Γώγου όσον αφορά την πορεία της ζωής τους είναι η Πηνελόπη Δέλτα (1874 – 1941) που ήταν ελληνίδα συγγραφέας και ο τραγουδοποιός Νικόλας Άσιμος (1949 – 1988) και ο Παύλος Σιδηρόπουλος (1948 – 1990), οι οποίοι ήταν φίλοι της. Όλοι οι προαναφερθέντες ήταν ιδιαίτερα ευάλωτοι, είχαν μια ιδιαίτερη στάση ζωής και στους περισσότερους το έργο τους αναγνωρίστηκε μετά θάνατον (Παπαγεωργίου, 1989, σελ. 58).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Φτάνοντας στο τέλος της παρούσης μελέτης, εύκολα μπορεί να αντιληφθεί κανείς το ακραίο, το ιδιόρρυθμο, το φλογισμένο από οργή ύφος στα ποιήματα της Κατερίνας Γώγου. Πολλοί άσκησαν την κριτική τους, άλλοι επιδοκίμασαν την αναρχική ποιήτρια, άλλοι την αποδοκίμασαν. Εκείνο που μένει όμως είναι η ουσία. Η ουσία είναι ότι η Γώγου μέσα από τα ποιήματά της και την παιδικότητα της ψυχής της θέλησε να δώσει στη νέα γενιά το έναυσμα για να δραστηριοποιηθεί, ώστε οι άνθρωποι να κατακτήσουν τα δικαιώματά τους μέσα από τους αγώνες τους. Όλα όσα στερήθηκε η Κατερίνα, όλος ο πόνος που βίωσε, έγινε ηχηρή φωνή για να διδάξει τους νέους ότι όχι μόνο δεν πρέπει να σταματήσουν να αντιστέκονται στην αποσάθρωση του συστήματος, αλλά ακόμα πρέπει να έχουν μέσα τους τη σπίθα της αισιοδοξίας και της ελπίδας και να μεριμνούν αγόγγυστα για όλα όσα παλεύουν να γίνουν.

Τα παιδικά βιώματα της Κατερίνας αποτυπώθηκαν στην ποίησή της. Η ευαισθησία της ήταν τα παιδιά και η νέα γενιά. Αναφερόμενη σε αυτά, φαίνεται τόσο έντονα η αισιοδοξία της ότι η εποχή θα αλλάξει, ακόμη κι αν ο κόσμος συνεχίζει να υφίσταται τα δεινά. Θα έρθει καιρός που τα παιδιά θα κάνουν ελεύθερα τις επιλογές τους για να μπορούν να είναι ευτυχισμένα. Η έννοια του παιδιού ήταν η ασφαλιστική της δικλείδα. Όλα απέρρεαν από αυτή την ευαισθησία της. Συνάμα όμως εξέπεμπε και την σκληρότητά της – όχι απέναντι στη ζωή, εκείνη την αγαπούσε – αλλά απέναντι στο σύστημα. Το σύστημα το κοινωνικό, το πολιτικό, το οικονομικό. Για οτιδήποτε αντίκειται στη θέλησή της και προσκρούει στα όνειρά της, γίνεται θηρίο και το πολεμάει με μανία, μέχρι να το εξουδετερώσει. Είχε αδυναμίες: το αλκοόλ, τα ναρκωτικά, όμως ήταν και δυνατή. Ποτέ δεν εγκατέλειψε, ποτέ δεν παραιτήθηκε από τις προσπάθειές της και τους αγώνες της. Το πείσμα της και η αποφασιστικότητά της ήταν κάτι που εύκολα μπορεί να διακρίνει κανείς.

Μια τόσο ισχυρή προσωπικότητα όπως η Κατερίνα είναι εύλογο να μείνει όχι μόνο στις σελίδες των βιβλίων της, αλλά και στη θύμησή μας. Η ξεχωριστή ευαισθησία που έτρεφε μέσα της για το παιδί και το νέο, την κατέστησαν ως ένα ισχυρό σύμβολο ενάντια σε κάθε μορφής εξουσία και ταξικών διαφορών. Εκείνο όμως που κάνει τη διαφορά από τους υπόλοιπους ποιητές και αγωνιστές, είναι ο

τρόπος με τον οποίο εκφραζόταν η Κατερίνα. Έδινε όλο της το είναι σε κάθε της δραστηριότητα. Ίσως ένιωσε κάποιο κορεσμό ή ακόμη και κούραση όταν αποφάσισε να δώσει τέλος στη ζωή της, αφού ολοκληρώθηκε *«διαβάζοντας ένα βιβλίο, φυτεύοντας ένα δέντρο, κάνοντας ένα παιδί»*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Α. Έργα της Κατερίνας Γώγου

Γώγου Κ., (2002), *Με λένε Οδύσσεια* (από τον πρόλογο του ποιητή Μάνου Λουκάκη , σελ. 7-10), Αθήνα : Καστανιώτη

Γώγου Κ., (1980), *Το Ιδιώνυμο*, Αθήνα : Καστανιώτη

Γώγου, Κ. (1988). *Ο μήνας των παγωμένων σταφυλιών*. Αθήνα: Καστανιώτη

Γώγου Κ., (2009), *Απόντες*, Αθήνα: Καστανιώτη

Γώγου Κ., (2010), *Νόστος*, επιμέλεια Σταματοπούλου Άννα, Αθήνα: Καστανιώτη

Γώγου Κ., (2012), *Άνω κάτω η Πατησίων*, οι όψεις της μοναξιάς και είκοσι μελοποιημένα ποιήματά της, επιμέλεια Στάμου Ε.,Γιάννης, Αθήνα: οδός Πανός

Γώγου Κ., (2013), *Τώρα να δούμε εσείς τι θα κάνετε*, ποιήματα 1978-2002, Αθήνα: Καστανιώτη

Γώγου, Κ. (1978). *Τρία κλικ αριστερά, Η καταγωγή της οικογένειας*, Αθήνα: Καστανιώτη (1^η έκδοση).

Β. Βιβλιογραφία

Βαρίκας, Β. (1979). *Η νέα γενιά μπροστά στο σήμερα*, Εφημερίδα «το Βήμα», 29 Νοεμβρίου 1979

Ζήρας, Α. (2001). *Από τις γλώσσες της οργής στην τραυματική γλώσσα. Ποιητές και ποιητικές μετά το 70*. Πρόλογος στην Ανθολογία του Δημήτρη Αλεξίου, Γενιά των 70, Αθήνα: όμβρος

Μπλάνας, Γ. (2013). *Ποιητές στη σκιά* (δεύτερος κύκλος), Αθήνα: Γαβριηλίδη

Παπαγεωργίου, Γ. (1989). *Η γενιά των 70*, Αθήνα: Κέδρος

- Σπυράτου, Α.Β. (2007). *Κατερίνα Γώγου: έρωτας θανάτου*, Αθήνα: Βιβλιοπέλαγος
- Τάσιου, Μ., (2014). *Η Αλίκη δε μένει πια εδώ*, Αθήνα: Καστανιώτη
- Φραγκουδάκης, Α. (1999). *Γλώσσα και ιδεολογία*, Αθήνα: Οδυσσέας
- Χατζηβασιλείου, Β. (2009). *Η γενιά του 70: από τη νεανική αμφισβήτηση στις στοχαστικές προσαρμογές της ωριμότητας*, Αθήνα: Απηλιώτη
- Πολυδούρη, Μ. (2012). *Μαρία Πολυδούρη Άπαντα*, Αθήνα: Πελεκάνος
- Καρυωτάκης Κ. Γ. (2005). *Νηπενθή*, Αθήνα: Ιδεόγραμμα
- Plath, S. (2003), *Ποιήματα*, Μτφ: Ηλιοπούλου Κ., Ηλιοπούλου Ε., Αθήνα: Κέδρος

Γ. Δικτυογραφία

<http://www.ebooks4greeks.gr/αναζητωντας-κροκανθρωπους-ασιμος>, Ασιμος Ν., (1981), *Αναζητώντας Κροκανθρώπους*, (ηλεκτρονικό βιβλίο), Αθήνα: ανέκδοτο, ανακτήθηκε στις 18/2/2017

<http://www.mixanitouxronou.gr/to-telos-tis-katerinas-gogou-i-afelis-tou-ellinikou-kinimatografou-i-anarchiki-piitria-ton-exarchion-i-piitiki-tis-sillogi-poulise-oso-ke-to-eliti/>, *Το τέλος της Κατερίνας Γώγου. Η «αφελής» του ελληνικού κινηματογράφου, η αναρχική ποιήτρια των Εξαρχείων. Η ποιητική της συλλογή πούλησε όσο και του Ελύτη*, Κατσικάρη Φ., Η Μηχανή του χρόνου, ανακτήθηκε στις 24/5/2017

Ιστορική αναδρομή στα βιώματα που καθόρισαν τον τρόπο σκέψης της Κατερίνας Γώγου, τα πολιτικά ερεθίσματα και η υπερβολή της στα συναισθήματα που νιώθει γράφοντας στίχους.

<https://www.thepressproject.gr/article/112135/Adimosieuto-uliko-apo-ti-zoi-san-poiima-tis-Katerinas-Gogou>, *Αδημοσίευτο υλικό από τη «ζωή σαν ποίημα» της Κατερίνας Γώγου*, Λαμπρόμπουλος Δ., ThePressProject, ανακτήθηκε στις 3/6/2017

Ο αδελφός της Κατερίνας Γώγου, Κώστας, μιλάει για όλα όσα η Κατερίνα έζησε. Τι αγαπούσε, τι την πλήγωνε, τι την συγκινούσε και τι ονειρευόταν και μοιράζεται το σπάνιο φωτογραφικό αρχείο της ζωής της.

<http://www.sarantakos.com/liter/lapathiotis/epilogos.html> , Σαραντάκος, Ν., Οι λέξεις έχουν τη δική τους ιστορία, ανακτήθηκε στις 3/6/2017

Το ιστολόγιο του συγγραφέα, λογοτέχνη και μεταφραστή Νίκου Σαραντάκου, για τη γλώσσα και τη λογοτεχνία.

Δ. Τηλεοπτικές εκπομπές

Εκπομπή *Made in Greece* της Σεμίνας Διγενή, ANT1, 1993

Ο Αλέκος Τζανετάκος, ο Αντώνης Καφετζόπουλος και η Όλια Λαζαρίδου μιλούν για τον ιδιόρρυθμο χαρακτήρα της Κατερίνας Γώγου, τη μοναδικότητά της και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπιζε τα πράγματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α. Φωτογραφίες

Η Κατερίνα Γώγου στην ταινία «Η ωραία του κουρέα» το 1969.

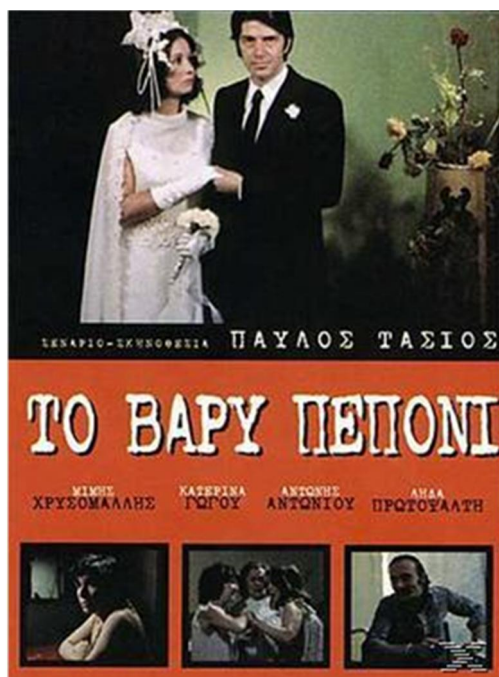
Η Κατερίνα Γώγου στην ταινία «Δεσποινίς Διευθνής» με τον Αλέκο Αλεξανδράκη η οποία γυρίστηκε το 1964. Φωτογραφία: Νίκος Καβουκίδης.

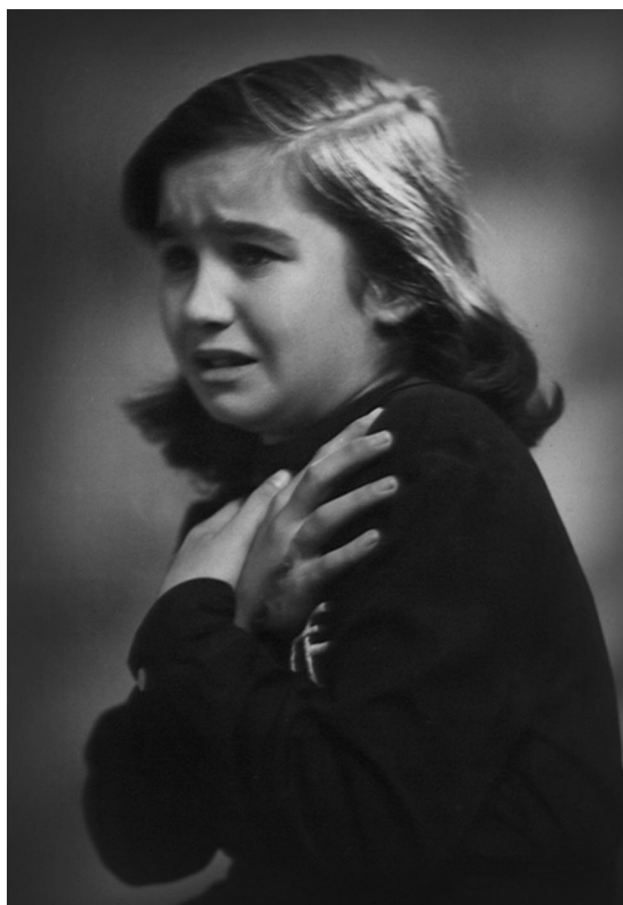
Η Κατερίνα Γώγου στα γυρίσματα της ταινίας «Μια τρελή τρελή οικογένεια», το 1965, με τους: Αλέκο Αλεξανδράκη, Τζένη Καρέζη, Αλέκο Τζανετάκο. Φωτογραφία: Νίκος Καβουκίδης.

Στιγμιότυπο από την ταινία του Παύλου Τάσιου *Παραγγελιά* (1980) που απέσπασε 4 βραβεία στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης.

Δραματική ταινία που γυρίστηκε το 1977 σε σενάριο και σκηνοθεσία Παύλου Τάσιου, συζύγου της Κατερίνας. Φωτογραφία Κώστας Νάστος.

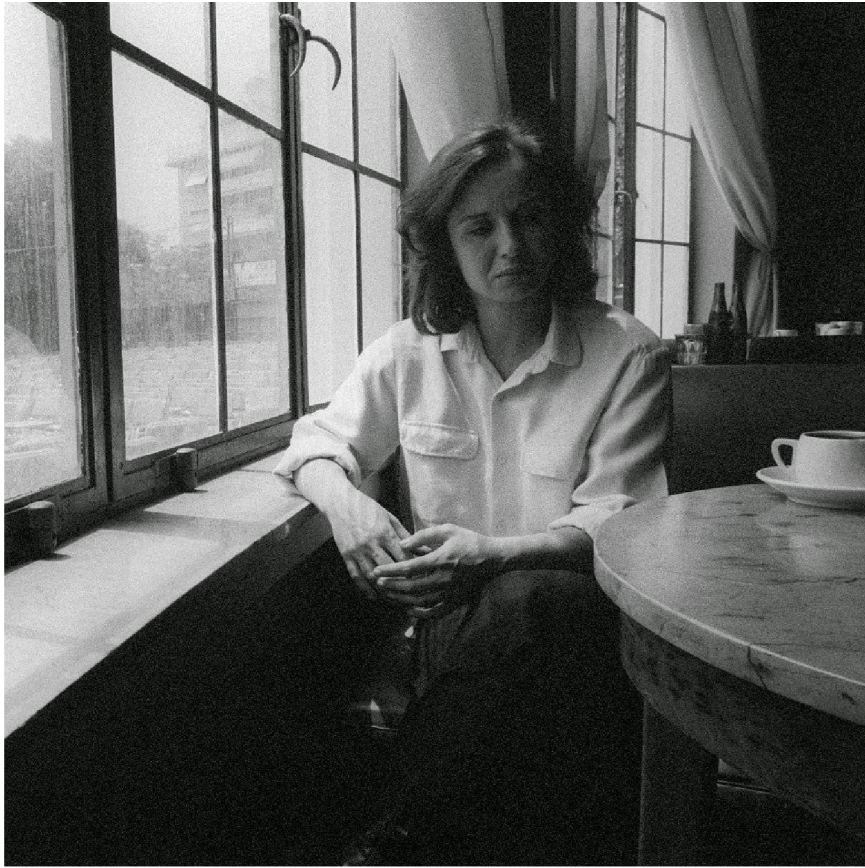
Η Κατερίνα σε παιδική ηλικία.

1978. Η Κατερίνα γράφει «τους στίχους της καρδιάς της», όπως έλεγε. Φωτογραφία από τον Διονύση Πετροσόπουλο.

Η Κατερίνα στο σπίτι της στην Αθήνα το 1988. Η φωτογραφία είναι τραβηγμένη από την κόρη της, Μυρτώ Τάσσιου.

Συνέντευξη Κατερίνας Γώγου στην Λουκία Μητσάκου στις 24/5/1988, στην Ελευθεροτυπία. Η Κατερίνα σκεπτική και έτοιμη να μιλήσει για την πολυτάραχη ζωή της.

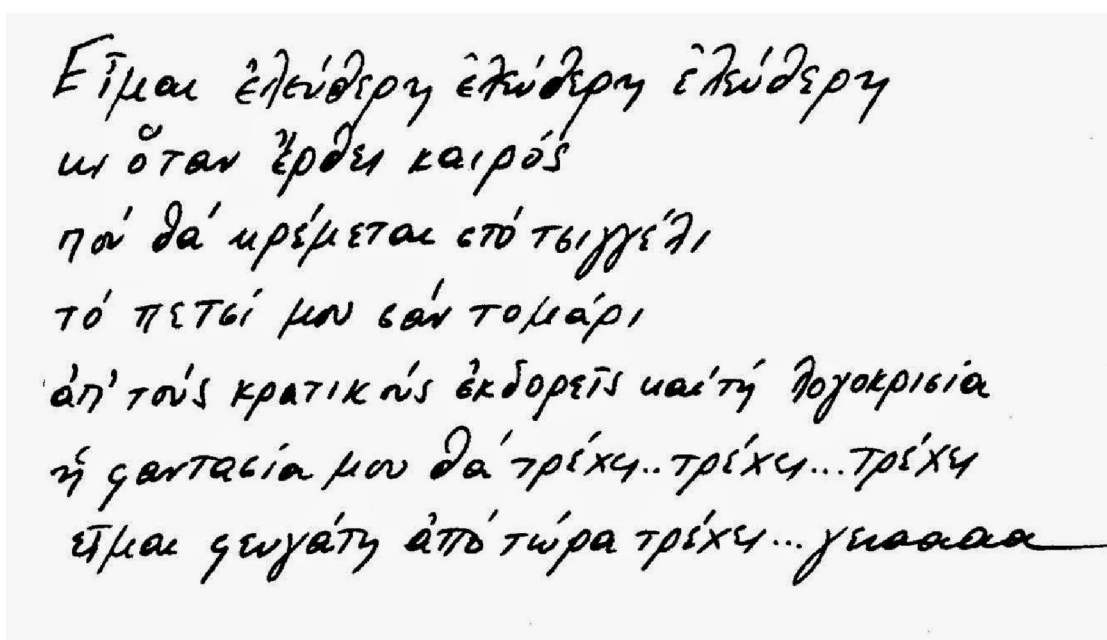
Η Κατερίνα στο Αίγιο το 1982. Φωτογραφία: Γιώργος Κορδέλλας.

Η Κατερίνα με την κόρη της Μυρτώ Τάσσιου το 1983. Φωτογραφία: Α. Μποςκοΐτης.

Η Κατερίνα Γώγου στο Ζάππειο το 1969. Φωτογραφία από το δημοσιογράφο Λουκά Δανέζη.

Χειρόγραφο της Κατερίνας Γώγου από το οπισθόφυλλο της συλλογής «Ιδιώνυμο».

B. Εργοβιοχρονολογία

1940: Γεννήθηκε στην Αθήνα την 1^η Ιουνίου 1940.

1952: Το κινηματογραφικό της ντεμπούτο. Από 4 ετών συμμετείχε στον πρώτο της θίασο και χαρακτηριζόταν ως παιδί θαύμα. Πρώτη κινηματογραφική εμφάνιση στην ταινία «ο Άλλος» με τον θίασο του Ντίνου Ηλιόπουλου το 1952 κάνοντας το ντεμπούτο της.

1958: Σπούδασε στη σχολή του Τάκη Μουζενίδη και παράλληλα τέλειωσε και τη σχολή χορού Πράτσικα ζουρούτη και Βαρούδη.

1959: Έπαιξε στην ταινία «Το ξύλο βγήκε από τον παράδεισο».

1968: Στις 10 Οκτωβρίου γεννήθηκε η κόρη της, Μυρτώ.

1977: Πρωταγωνίστησε στην ταινία του Παύλου Τάσσιου «Το βαρύ πεπόνι».

1978: Κυκλοφόρησε η πρώτη της ποιητική συλλογή, «Τρία κλικ αριστερά».

1980: Πρωταγωνίστησε στην ταινία «Παραγγελιά, του συζύγου της, Παύλου Τάσσιου. Εξέδωσε το «Ιδιώνυμο».

1982: Εκδόθηκε η τρίτη της ποιητική συλλογή, «Το ξύλινο παλτό».

1984: Πρωταγωνίστησε στη βραβευμένη, στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, ταινία «Όστρια». Το σενάριο το είχε γράψει η ίδια με τον Α. Θωμόπουλο.

1986: Κυκλοφόρησε η ποιητική της συλλογή «Απόντες».

1988: Κυκλοφόρησε η ποιητική της συλλογή «Ο μήνας των παγωμένων σταφυλιών».

1990: Κυκλοφόρησε η τελευταία της – εν ζωή – ποιητική συλλογή «Νόστος».

1991: Έγραψε στην Ελευθεροτυπία ένα γράμμα με τίτλο «Ξεχάσατε τον Πετρόπουλο» όπου εξέφραζε την συμπάραστασή της στους φυλακισμένους Κυριάκο Μαζοκόπο και Γιάννη Πετρόπουλο.

1993: Στις 3 Οκτώβρη 1993 η Κατερίνα άφησε την τελευταία της πνοή παίρνοντας χάπια με αλκοόλ.

Γ. Ανθολογία

Ξημέρωμα της άλλης μέρας 4 και 10'

Δεν κοιμάμαι. Στερητικά. Βαριά. «Ψυχολογική χαρμάννα».

Η μητέρα μου, δε σας το 'πα, είναι η Παναγία.

Κάνει πως κοιμάται...

Σέρνομαι στο μπάνιο. Γι' αυτήν. Μόνο γι' αυτήν.

Κάθομαι κάτω απ' το παγωμένο νερό.

Το στόμα μου έχει στραβώσει. Κοιτάω στον καθρέφτη.

Δε βλέπω.

Έχασα και την όραση.

Αυτό το ταξίδι ξέρω. Να πεθαίνω

Και ν' ανασταίνομαι.

Συμβουλές να πάω σε πνευματικό. «Είμαι δαιμονισμένη»!

Μεσαίονας. Είμαι γι' αυτούς

Που κάνανε τσάρκα τουριστική στο Σινά

Και στ' Άγιον Όρος

Είμαι μάγισσα. Αχ, θεούλη μου

Ας με κάψουνε πρώτη.

Αλήθεια, γιατί δε γερνάω;

Η αιωνία νεότης! Το πορτραίτο του Ντόριαν Γκρέυ.

Τα κόκκαλά μου;

Σαν να πλακώσανε όλοι οι ζητάδες Αθηνών και προαστίων.

Από τη συλλογή «Με λένε οδύσσεια», 2002

*Πώς με κοιτάζει έτσι αυτό το άσπρο κομμάτι χαρτί
πώς με κοιτάζει έτσι το φεγγάρι...
Πώς θροϊζει μέσα μου αυτό τον παγωμένο χάρτη στο βυθό
πώς με κοιτάει έτσι το φεγγάρι...
Ποιανού καιρού το λυπημένο δάχτυλο
κρυμμένο πίσω από δάση και βουνά
δείχνει παντού και πουθενά
τι θέλει το φεγγάρι...
Ποιανού αλόγου τρελαμένου το χλιμίντρισμα
κάνει τόση αντήχηση μέσα μου μού διογκώνει το Εγώ μου...
Ποιανής σελήνης έκλειψη ποιου φεγγαριού η χάση
μαζί σηκώνει μέσα μου άμπωτη και παλίρροια δίδυμες αδερφές μου...
πώς με κοιτ...
Πώς σκύβει έτσι πάνω στο στόμα μου να δει αν ανασαίνω ο Καρυωτάκης...*

Από τη συλλογή «Απόντες», 1986

13

*Ναι. Έτσι είναι όπως τα λες.
Αμα ψάξεις βαθιά
βρίσκεις σπίτια δίπατα
που 'χουν στο κατώι πήλινα δοχεία
λίγη ώρα μακριά απ' τη θάλασσα
και κοψοχρονιάς.
Και στο βουνό ειν' όμορφα*

με δέντρα και ποτάμια
με γυναίκα και μια γίδα είσαι εντάξει.
Μόνο πού εμείς είχαμε αποφασίσει
ν' αλλάζουμε τον κόσμο
κι αυτό δεν γίνεται με έζοχή.
Τόχαμε πει αυτό.
Ψάχναμε να βρούμε όπλα
ξέραμε
πώς όλοι πεθαίνουνε
αλλά υπάρχουνε θάνατοι που βαραίνουνε
γιατί διαλέγουνε οι ίδιοι τον τρόπο.
Και μείς αποφασίσαμε
το θάνατο στο θάνατο
γιατί αγαπάγαμε πολύ τη ζωή.
Ξέρω πως υπάρχουνε ατέλειωτες ακρογιαλιές
και δέντρα μες στη θάλασσα
κι ό έρωτας είναι σπουδαίο πράμα.
Αλλά έπρεπε πρώτα να τελειώνουμε με τα γουρούνια.
Ήρθες εδώ και κάπνιζες
κοιτώντας τα σανίδια.
Ήσουν αόριστος και μακρινός
κοκκίνιζες σαν τα κορίτσια
ούτε κουβέντα για όλα αυτά
ούτε και γω σου μίλησα
σούπα μονάχα «μη χάνεσαι»
και συ μου είπες «ναι μωρέ»
κι έφυγες ξεχνώντας τα τσιγάρα σου.

Έδωσα μια και γω
έτσι όπως έχω δει
να κάνετε οι άντρες
και τρύπησα με το δάχτυλο
πέρα για πέρα το πακέτο.
Δεν ήτανε κι η μάρκα μου «μωρέ».

Από τη συλλογή «Τρία κλικ αριστερά», 1978

15

ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

Που λες, γυρίζω ζυπόλυτη σ' έναν κόσμο
που θέλω ν' αλλάξω, αφήνοντας
ματωμένα χνάρια στο πέρασμά μου.
Χάνω δυνάμεις αργά και σταθερά
και σήμερα Τρίτη ώρα 5 ξανά νυχτώνει.
Οι δικλείδες ασφαλείας στο μυαλό μου
λασκάρισαν, άστα. Νομίζω πώς είμαι ακόμα 8 χρονών
και ταξιδεύω με τη σκούνα στην Τήνο
για το θαύμα.
Ορθογώνια σίδερα, μπετά και φλοκάτες
κλείνουν στεγανά ανθρώπους που φοβούνται
να ελπίσουν και κλείνονται στους καμπινέδες
και κλαίνε. Πρέπει ν' αντέξω.
Κι αυτά που θέλεις να πεις κάθεσαι και τα μετράς
λέξη-λέξη, και φτάνεις ωχρός
κι αποφασισμένος στη συνέλευση

περιμένοντας την κατάλληλη ευκαιρία,
και φτάνεις σου λέω αδερφέ μου,
κι οι ευκαιρίες τέλος – χάνεις την ψυχραιμία
κι ακούς τον εαυτό σου να ουρλιάζει:
Προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε!
– και όλοι να σε κοιτάνε, όπως κοιτάνε
στα γουέστερν, το καπέλο τού καμπόι
που δεν πέφτει με τίποτα, και συ τρακαρισμένος
να προσπαθείς να το βγάλεις ζέροντας πως ποτέ
δεν αγόρασες καπέλο κι έπειτα να σκύβεις
και να κοιτάς ντροπιασμένος τις μύτες των
παπουτσιών σου
χαμένος στην αποτρόπαιη μοναξιά
της γενικής συνέλευσης.
Έτσι που λες. Έστω κι ένας...

Από τη συλλογή «Τρία κλικ αριστερά», 1978

• • •

21

25 ΜΑΪΟΥ

Ένα πρωί θ' ανοίξω την πόρτα
και θάβγω στους δρόμους
όπως και χτες.
Και δεν θα συλλογιέμαι παρά
ένα κομμάτι απ' τον πατέρα
κι ένα κομμάτι απ' τη θάλασσα – αυτά που μ' άφησαν
και την πόλη. Την πόλη που τη σάπισαν.

Και τούς φίλους μας που χάθηκαν.
Ένα πρωί θ' ανοίξω την πόρτα
ίσα ολόισα στη φωτιά
και θα μπω όπως και χτες
φωνάζοντας «φασίστες!!»
στήνοντας οδοφράγματα και πετώντας πέτρες
μ' ένα κόκκινο λάβαρο
ψηλά να γυαλίζει στον ήλιο.
Θ' ανοίξω την πόρτα
κι είναι – όχι πώς φοβάμαι –
μα να θέλω να σου πω, πώς δεν πρόλαβα
και πώς εσύ πρέπει να μάθεις
να μην κατεβαίνεις στο δρόμο
χωρίς όπλα, όπως εγώ
– γιατί εγώ δεν πρόλαβα —
γιατί τότε θα χαθείς όπως κι εγώ
«έτσι» «αόριστα»
σπασμένη σε κομματάκια
από θάλασσα, χρόνια παιδικά
και κόκκινα λάβαρα.
Ένα πρωί
θ' ανοίξω την πόρτα
και θα χαθώ
με τ' όνειρο της επανάστασης
μες την απέραντη μοναξιά
των δρόμων που θα καίγονται,
μες την απέραντη μοναξιά

*των χάρτινων οδοφραγμάτων
με τον χαρακτηρισμό – μην τους πιστέψεις!
Προβοκάτορας.*

Από τη συλλογή «Τρία κλικ αριστερά», 1978

• • •

9

*Να δώσεις μια και να βγεις όξω απ' την πόρτα.
Πάρε φόρα και βρόντα την πίσω σου.
Στήσου απέναντι και δεξ το πατρικό σου να σωριάζεται
τα παιδικά σου χρόνια δεξ τα καλά
να τη φουντάρουν απ' τους φεγγίτες μουγγρίζοντας
σαν τα βόδια που τους πατάνε πυρωμένο σίδερο
και τα μαρκάρουνε
θρησκευτικές τελετές ζόρκια χρυσά σταυρουδάκια
μποδίζουν στο κατάπημα
στήσου απέναντι και κοίταξε
πόρτες και παράθυρα έχουν το σχήμα του σταυρού
τίποτα δεν είναι τυχαίο
Σάπιο η φωνή του αίματος
το κληρονομικό δίκαιο το κρατάει
την ώρα που θα πέφτει το τελευταίο καδρόνι
πέρα μακριά ανεμίζουν πουλιά
βάλε τα χέρια στις άδειες τσέπες σου
άνοιξε βήμα μη νοιαστείς για την ώρα
άνοιξε το στόμα σου ζύπνα τούς ένοικους της γης
βάλε λόγια και δική σου μουσική
ξελαρυνγιάσου με την αγριοφωνάρα σου*

– Η ζωή –

δεν είναι ένα κλειστό ταξίδι

που ήταν

α-α-αταξίδευτο.

Από τη συλλογή «Ιδιώνυμο», 1980

• • •

6

Σ' ΟΣΟΥΣ ΣΠΑΣΑΝΕ

Σ' ΟΣΟΥΣ ΚΡΑΤΑΝΕ

Κουρελιασμένοι απ' τ' αγριεμένα κύματα

πεταμένα υπολείμματα για πάντα από δε και μπρος

στο σκοτεινό θάλαμο της γης

με ισκιωμένο το μυαλό

απ' το ξέφρενο κυνηγητό

της ασάλευτης πορείας των άστρων

οι τελευταίοι

απόθεσαν το κουρασμένο κεφάλι τους

θυσία

στην τελετουργία των ανεμοστρόβιλων καιρών.

Κι άνθρωποι δεν υπήρχανε.

Κι ένα άσπρο χιόνι σιωπής

σκέπασε οριστικά τις βυθισμένες πόλεις...

Από τη συλλογή «Το ξύλινο παλτό», 1982

• • •

(1)

Το σπίτι μου, όσο το άνοιγμα των χεριών της κόρης μου

4 χρόνια άστεγη τώρα...

Από τη συλλογή «Ο μήνας των παγωμένων σταφυλιών», 1988

Νόστος

Το βασίλειό μου

πέρα από τις αφετηρίες όλων των ανέμων

είναι ορατό

από την άλλη μεριά των γαλανών βουνοκορφών.

Με χωρίζει απ' τους δικούς μου

ένας κακόγουστος με ψεύτικη ημερομηνία θανάτου

μαρμάρινος σταυρός

εκείνου νομίζω που ονομάσανε πατέρα μου.

Είναι μακρύς ο δρόμος

κι εγώ έρχομαι από πολύ μακριά με σκόνη.

Το άλογό μου

τηρώντας τους νόμους της φυλής

με το σπαθί βουτηγμένο στον ήλιο

το έσφαξα.

Με σύρανε ΕΔΩ.

Είμαι ακόμα ΕΔΩ.

Στο βασίλειο της χειρότερης ταπείνωσης.

Στο κράτος της Ανάγκης.

Από τη συλλογή «Νόστος», 1990